

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE**

**Možnosti volnočasových aktivit při práci s průřezovými
tématy na 1. stupni ZŠ**

Diplomová práce

Autor: Radka Hejčmanová

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

České Budějovice, 2010

**UNIVERSITY OF SOUTH BOHEMIA
ČESKÉ BUDĚJOVICE**

**PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT OF PEDAGOGICS AND PSYCHOLOGY**

**Possibilities of leisure – time activities at work with
cross – sectional themes at the first stage of primary school**

Dissertation work

Autor: Radka Hejzmanová

Dissertation leader: Mgr. Radek Coach

České Budějovice, 2010

BIBLIOGRAFICKÁ IDENTIFIKACE

Název diplomové práce: Možnosti volnočasových aktivit při práci s průřezovými tématy na 1. stupni ZŠ

Pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie Pedagogické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích

Jméno a příjmení autora: Radka Hejcmanová

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Vedoucí práce: Mgr. Radek Cvach

Rok obhajoby: 2010

Anotace:

Diplomová práce se zabývá možnostmi volnočasových aktivit při práci s průřezovými tématy na 1. stupni základní školy. Cílem práce je zachycení zkušeností učitelů při začleňování průřezových témat a vytvoření pětidenního programu. Teoretická část práce vymezuje na základě odborné literatury pojem rámcový vzdělávací program a průřezová témata a charakterizuje volnočasové aktivity. Nastíňuje postupy, kterými jsou průřezová témata začleňována do školních vzdělávacích programů. Naznačuje vazby mezi průřezovými tématy a volnočasovými aktivitami, především s důrazem na možnosti, které volnočasové aktivity nabízejí při naplňování obsahu jednotlivých průřezových témat ve výuce. V praktické části je pomocí dotazníkové metody zmapována situace se začleňováním průřezových témat na základních školách. Těžištěm diplomové práce je příprava pětidenního programu volnočasových aktivit se zaměřením na Multikulturní výchovu.

Klíčová slova: RVP ZV, ŠVP, kurikulární reforma, průřezová témata, multikulturní výchova.

BIBLIOGRAPHICAL IDENTIFICATION

Thesis title: Possibilities of leisure-time activities at work with cross-sectional themes at the first stage of primary school

Place of work: Department of Pedagogics and Psychology, Pedagogical Faculty, University of South Bohemia

First name and last name of the author: Radka Hejčmanová

Field of study: Elementary school teaching

Dissertation leader: Mgr. Radek Cvach

Year of defence: 2010

Abstract:

The thesis is written about the possibilities of leisure-time activities at work with cross-sectional themes at the first stage of a primary school. The thesis is aimed to capture the experience of teachers in integrating cross-sectional themes and making up a five-day program. Theoretical part is defined basic terms of the general educational program and cross-sectional themes and are characterized by leisure-time activities. Outlines the procedures how cross-sectional themes are adapted into the school educational programs. Joining between cross-sectional themes and leisure-time activities, pointing out possibilities of leisure-time activities offering goals for fulfilling the content cross-sectional themes issues in education. The practical part is find out the situation of the integration of cross-sectional themes helped by questionnaire methods at primary schools. The focus of this thesis is to prepare a five-day program of leisure activities with a focus on multicultural education.

Key words: general curriculum for basic education, school curriculum for basic education, cross-sectional themes, multicultural education

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit poděkování vedoucímu diplomové práce, panu Mgr. Radku Cvachovi, za neocenitelnou odbornou pomoc a vedení, za metodické rady, které mi byly poskytnuty při zpracování této diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat všem pedagogům základních škol, kteří mi umožnili provést dotazníkové šetření.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové, a to v nezkrácené podobě fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 28. dubna 2010

.....

Radka Hejčmanová

OBSAH:

ÚVOD	1
1 SPOLEČENSKÉ ZMĚNY PO ROCE 1989 A JEJICH ODRAZ V OBLASTI ZÁKLADNÍHO ŠKOLSTVÍ	3
2 PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	5
2.1 VYMEZENÍ POJMU PRŮŘEZOVÁ TÉMATA	5
2.2 CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT	6
2.2.1 <i>Osobnostní a sociální výchova</i>	6
2.2.2 <i>Výchova demokratického občana</i>	7
2.2.3 <i>Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech</i>	8
2.2.4 <i>Environmentální výchova</i>	9
2.2.5 <i>Mediální výchova</i>	9
2.2.6 <i>Multikulturní výchova</i>	10
2.2.6.1 <i>Žák jiného etnika ve výuce</i>	14
2.3 VAZBY PT KE VZDĚLÁVACÍMU OBSAHU RVP	15
2.3.1 <i>Definice pojmu vzdělávací obsahy</i>	15
2.3.2 <i>Jazyk a jazyková výchova</i>	16
2.3.2.1 <i>Český jazyk</i>	16
2.3.2.2 <i>Cizí jazyk a další cizí jazyk</i>	16
2.3.3 <i>Matematika a její aplikace</i>	17
2.3.4 <i>Informační a komunikační technologie</i>	17
2.3.5 <i>Člověk a jeho svět</i>	17
2.3.6 <i>Člověk a společnost</i>	19
2.3.7 <i>Umění a kultura</i>	19
2.3.8 <i>Člověk a zdraví</i>	20
2.3.9 <i>Člověk a svět práce</i>	20
2.4 ZAČLEŇOVÁNÍ PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT DO VÝUKY	20

2.4.1	<i>Možnosti začlenění PT do ŠVP</i>	21
2.4.1.1	Projekt	21
2.4.1.2	Integrace do předmětu	22
2.4.1.3	Samostatný předmět	22
2.4.1.4	Kombinace	23
2.4.1.5	Další možnosti	23
3	VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	24
3.1	VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS	24
3.2	ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	25
3.2.1	<i>Rodina</i>	25
3.2.2	<i>Školní prostředí</i>	26
3.2.3	<i>Vrstevnické a jiné skupiny</i>	26
3.2.4	<i>Ostatní prostředí</i>	27
3.3	DRUHY VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT	27
3.3.1	<i>Odpočinkové činnosti</i>	27
3.3.2	<i>Rekreační činnosti</i>	27
3.3.3	<i>Zájmové činnosti</i>	28
3.4	VÝZNAM INSTITUCÍ PRO VOLNÝ ČAS	31
3.4.1	<i>Školní družina</i>	31
3.4.2	<i>Domy dětí a mládeže (DDM)</i>	32
3.4.3	<i>Domovy mládeže</i>	32
3.4.4	<i>Dětské domovy</i>	33
3.5	MOŽNOSTI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT PŘI NAPLŇOVÁNÍ OBSAHU JEDNOTLIVÝCH PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT	33
3.5.1	<i>Společenskovědní volnočasové aktivity</i>	33
3.5.2	<i>Pracovně-technické volnočasové aktivity</i>	34
3.5.3	<i>Přírodovědné VČA</i>	36
3.5.4	<i>Esteticko-výchovné VČA</i>	37

3.5.5 Sportovní VČA	38
II. PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	41
4.1 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	41
4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ	41
4.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	41
4.4 POUŽITÉ VÝZKUMNÉ METODY	42
4.5 REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	42
4.6 VÝSLEDKY A INTERPRETACE VÝZKUMU	42
5 NÁVRH PROGRAMU PRO PODPORU MKV	49
5.1 ZAMĚŘENÍ PROGRAMU	50
5.2 ROZVRH PROGRAMU	50
5.2.1 První den – Kulturní diference	51
5.2.2 Druhý den – Lidské vztahy	58
5.2.3 Třetí den – Etnický původ	65
5.2.4 Čtvrtý den- Multikulturalita	69
5.2.5 Pátý den – Princip sociálního smíru a solidarity	75
5.3 VÝZNAM KURZU	80
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	82
SEZNAM PŘÍLOH	85
PŘÍLOHY	86

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá možnostmi volnočasových aktivit (dále VČA) při práci s tzv. průřezovými tématy (dále PT) na 1. stupni ZŠ. V současnosti je nutné reagovat na stále se měnící svět, a kde jinde začít než od začátku výchovy a působení ve školách, aby byly děti schopné se v dnešním světě realizovat, obstát a rozvíjet. I proto v současnosti probíhá kurikulární reforma celého našeho školství. Zavádí se výuka podle tzv. rámcového vzdělávacího programu, který umožňuje každé škole vytvořit si právě podle RVP svůj školní vzdělávací program (ŠVP), a tak ve vzdělání reagovat na dnešní svět. Oproti dosavadní tradici jsou nově formulované cíle vzdělávání, zaměřené na utváření a rozvíjení životních dovedností (klíčových kompetencí).

K rozvíjení těchto klíčových kompetencí slouží mimo jiné i průřezová témata, která prostupují celým základním vzděláváním a jsou propojena se vzdělávacím obsahem vyučovacích předmětů. Kromě jiného je v nich také naznačena důležitost vytváření správného trávení volného času dětí, a proto jsou volnočasové aktivity neopomíjeným prvkem výchovy a vzdělávání.

V počátku charakterizují průřezová témata a nastiňují vazby PT ke vzdělávacímu obsahu. Pokusím se nastínit formy, kterými jsou PT začleňována do školních vzdělávacích programů. Poukážu na úzkou souvislost mezi PT a volnočasovými aktivitami, protože nejen výuka ve škole PT naplňuje. Chtěla bych ukázat, že volný čas dětí je důležitou součástí výchovného procesu a při jeho trávení často právě naplnujeme obsah jednotlivých okruhů průřezových témat.

V první části výzkumu se pokusím zmapovat, zda bylo obtížné pro základní školy začlenit průřezová témata do výuky a jakou nejčastější formu začlenění využily. Zkoumám, co je pro pedagoga důležité při práci s průřezovým tématem *multikulturní výchova*. Ve druhé části výzkumu navrhuji pětidenní program volnočasových aktivit s názvem „Každý jsme ze stejného těsta.“, kde se zaměřím na průřezové téma *multikulturní výchova*. Myslím si, že se žáci neustále setkávají se spolužáky a kamarády z různých kulturních a sociálních prostředí, musejí s nimi navazovat kontakty a je třeba neustále v nich pěstovat respekt a toleranci. Z mého pohledu je v této oblasti zpracováno málo metodik, tak bych chtěla, aby program sloužil pro inspiraci pedagogů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Společenské změny po roce 1989 a jejich odraz v oblasti základního školství

Po celé dvacáté století na našich školách převažovala (a stále bohužel převažuje) frontální výuka, kdy žák byl pasivním objektem výchovy a vzdělávání. Jediné, co se od žáků vyžadovalo, bylo zapamatované informace dále reprodukovat. Mnoho pedagogů a psychologů si bylo této skutečnosti vědomo, a proto se snažili najít možnosti v novém pojetí výuky. Začaly vznikat tzv. alternativní školy a otevřené vyučování, které se snažily o humanistický přístup k dítěti, rozvíjení jeho tvořivosti, samostatnosti apod.

V devadesátých letech dvacátého století přišla reforma z důvodu stále se měnících společenských poměrů. Reakcí na tyto změny vznikl dokument, který nese název Standard základního vzdělávání. Na základě tohoto dokumentu vznikly tři základní školní vzdělávací programy, a to Obecná škola, Základní škola, která byla nejrozšířenější, a Národní škola. Na žáky jsou ale kladeny stále větší nároky. Svět se mění. Vstupem České republiky do Evropské unie se zvýšila potřeba reagovat na celkovou globalizaci, zvýšenou potřebu cizích jazyků, příliv minorit. V neposlední řadě se uplatnit na evropském (i světovém trhu práce) a obstát v konkurenčním prostředí. Dnešní doba vyžaduje ubírat se právě tímto směrem. A proto nastala potřeba kurikulární reformy současného školství.

Až v roce 1999 byla publikována analýza České vzdělání a Evropa (tzv. Zelená kniha), která vyvolala první ohlasy pedagogické společnosti. V roce 2000 začala Rada pro vzdělávací politiku pracovat na dlouhodobém plánu, kam bude směřovat naše školství. Výsledkem byla v únoru roku 2001 tzv. Bílá kniha (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice), kde bylo definováno šest hlavních cílů výchovy a vzdělávání a stala se podkladem pro kurikulární školní reformu. Právě Bílá kniha dala impulz k vytvoření rámcových vzdělávacích programů (dále RVP). RVP má zajistit změnu dosavadní výuky. Výuku více směřovat k chápání souvislostí, k řešení problémů a využívání zkušeností. Snaží se o zavádění nových metod, změny frontální výuky a způsobu hodnocení. Rámcové vzdělávací programy jsou pouhou kostrou toho, co by měly školní vzdělávací programy obsahovat. RVP vymezuje pouze rámec vzdělávání, v němž jsou uvedeny závazné cíle a předpokládané výsledky vzdělávání, doporučené učivo, rámcový učební plán, pravidla pro práci se žáky se zdravotními a sociálními problémy i se žáky mimořádně nadanými, pravidla pro sestavování školního vzdělávacího programu apod. Inovativními prvky RVP jsou nově formulované cíle

vzdělávání, tzv. klíčové kompetence (dále jen KK). KK jsou vedle osvojení důležitých poznatků, zaměřené na utváření a rozvíjení životních dovedností, jako jsou dovednosti: učit se, komunikovat, řešit problémy, spolupracovat, projevovat se jako svobodná osobnost, hájit svá práva, rozvíjet vnímavost k lidem, prostředí a přírodě, chránit zdraví, být tolerantní k jiným lidem a kulturám, poznávat vlastní schopnosti pro další život a výběr profese. Takže už nejde jen o znalosti, ale také o postojové vnímání témat. Dalším inovativním prvkem jsou tzv. průřezová témata, která by měla žáky provázet od prvního do devátého ročníku ZŠ.

RVP umožňuje každé škole vytvořit si právě svůj školní vzdělávací program (ŠVP), a tak reagovat na měnící se dnešní svět. Základní školy začaly vyučovat podle RVP 1. září 2007, nejprve v 1. a 6. ročníku ZŠ. Hlavní rozdíl mezi bývalými osnovami a školními vzdělávacími programy je v tom, že školy si své ŠVP sestavují samy. Tím je školám dána možnost velké tvořivosti, kdy si mohou školní vzdělávací program přizpůsobit svým potřebám. Školám byla dána nejen „volná ruka“, ale také na ně byla přenesena odpovědnost za obsah a formu vzdělávání, kdy je učitel považován za vysokoškolského odborníka. Každá škola se může aktivně podílet na jejím prosazování do života a je jí dána příležitost vynalézavosti.

2 Průřezová témata

Již v průběhu 20. století si řada pedagogů všimla, že žádný předmět ve škole není izolovaný, že je mnoho vzdělávacích obsahů propojeno a v nemalé míře spolu souvisí. Proto se v devadesátých letech 20. století začala řešit izolace jednotlivých předmětů tzv. mezipředmětovými vztahy.

V průběhu několika let, kdy se mezipředmětové vztahy staly běžnou součástí výuky, se ukázalo, že pouze mezipředmětové vztahy nestačí. Jsou kladeny stále větší nároky na poznávání okolního prostředí. Aby byli žáci schopni obstát v dnešním světě, respektovali ostatní etnika, dokázali se pohybovat v přemíře informací, zajišťovali rozvoj země, udržovali přírodní bohatství, dokázali si propojit různé informace, doplňovat si je a orientovat se v nich, je třeba ještě něčeho dalšího. Mezipředmětové vztahy vychází především z učiva, kdy se ve dvou a více předmětech hovoří o stejném tématu. Proto byla charakterizována tzv. průřezová témata, která by se neměla s mezipředmětovými vztahy zaměňovat. Dá se říct, že jsou to nové „povinné výchovy“. Průřezová témata jsou spojením mezi větším počtem nebo všemi vyučovacími předměty, mezi výukou, ale také mezi školou a životem. Aby škola pomohla dětem orientovat se ve složitém světě přesyceném informacemi a vedla k pochopení souvislostí, musí výuka směřovat k integraci vzdělávacích obsahů a podpořit výchovnou funkci vzdělávání.

2.1 Vymezení pojmu průřezová témata

Průřezová témata se objevují v našem vzdělávacím systému poprvé a jsou natolik specifická, že jsou v RVP ZV popsána samostatně. PT jsou podle RVP ZV, 2007 povinnou součástí základního vzdělání a poskytují určité propojení a především prohloubení jednotlivých vzdělávacích obsahů základního vzdělávání. Přinášejí nám velké možnosti v utváření klíčových kompetencí. Reflektují aktuální problémy současného světa. Pomáhají vytvářet vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty. Umožňují rozvoj zájmů žáků a individuálních předpokladů. Učí objevovat, tvořit, řešit problémy a systematicky se vzdělávat.

Jsou nástrojem profilace školy (např. je-li škola zaměřená na environmentální výchovu, posílí hodiny přírodopisu nebo vytvoří samostatný předmět Environmentální

výchova, zpracovává různé projekty atd.). Průřezová témata jsou šancí a otevřením cesty k naplnění představ a možností pro základní vzdělávání.

Není zde stanoven závazný obsah ani závazné očekávané výstupy. Závazná jsou jen samotná průřezová témata a tématické okruhy. V případě jednotlivých podtémat se jedná pouze o nabídku a jejich výběr je zcela v kompetenci školy. Přitom můžeme tématické okruhy realizovat i pomocí témat (činností, námětů), která v nabídce RVP ZV nejsou.

Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu.

RVP ZV (2007, s. 90) uvádí 6 průřezových témat:

- Osobnostní a sociální výchova;
- Výchova demokratického občana;
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech;
- Multikulturní výchova;
- Environmentální výchova;
- Mediální výchova.

2.2 Charakteristika jednotlivých průřezových témat

Všechna PT mají formativní charakter, tzn. že utváří osobnost žáků svými hodnotami a postoji. Snaží se o komplexní přístup k žákovi. Jednotlivá PT řeší dovednosti a zkušenosti, nejde o definice. Pomáhají v řešení konfliktů a v různých přístupech řešení problémů. Všechna PT podporují tvořivost a kreativitu žáků.

2.2.1 Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní a sociální výchova (dále OSV) nám pomáhá v každodenním životě i při uspokojování našich individuálních potřeb. Objevuje se také ve vztahu pedagoga a studenta, ale i ve vztahu pedagogů k sobě navzájem a ve vztahu mezi studenty – je součástí „ducha školy“ (Srb, 2007).

Nejde o definice a vědomosti, ale spíše o dovednosti a zkušenosti. OSV by měla utvářet celou osobnost.

Podle RVP ZV, 2007 se v OSV snažíme u studentů rozvíjet kreativitu a iniciativu, odpovědnost k sobě a druhým, schopnost v konkrétní situaci včas a vhodně reagovat, schopnost reflektovat své jednání, ochotu naslouchat a mít zájem o druhé, sociální a komunikační dovednosti, důvěru ve vlastní schopnosti, umění spolupráce, otevřenost k možnostem, které přináší konkrétní životní situace.

OSV vede studenty k sebereflexi a sebepoznání. Klade si za cíl rozvíjet u žáků praktické životní dovednosti, a to umění se učit, seberegulaci vlastního chování, respektování jiných názorů, řešení konfliktů a dokázat pomoci ostatním. Usiluje o podněcování kreativity a estetičnosti, rozvíjí komunikační dovednosti a mnoho dalšího. Tím vším vede k životní spokojenosti, organizování vlastního života, budování dobrých vztahů a vzájemné toleranci a spolupráci.

OSV je rozdělena do třech částí, a to osobnostní, sociální a morální rozvoj. Osobnostní rozvoj rozvíjí schopnosti poznávání, sebepoznání a sebepojetí, seberegulaci a sebeorganizaci, psychohygienu a kreativitu. Sociální rozvoj vede k poznávání lidí v mezilidských vztazích, ke komunikaci, kooperaci a kompetici. Morální rozvoj by měl pomáhat k řešení problémů a rozvíjet rozhodovací dovednosti. Pěstovat hodnoty, postoje a praktická etika (RVP ZV, 2007, str. 90 – 93).

2.2.2 Výchova demokratického občana

Průřezové téma *výchova demokratického občana* (dále VDO) svými tématickými okruhy klade důraz na propojení informací a skutečném fungování občanské společnosti, demokratického systému s uplatněním praktických znalostí (s praktickou-aplikační schopností). Přináší uvědomění si svých práv a povinností, a tím uvědomění si vlastní odpovědnosti, a to v uplatňování svých práv a povinností a z nich vyplývajících vědomí odpovědnosti v životě společnosti. V RVP ZV jde o cílený výběr aplikovaných poznatků.

VDO podle RVP ZV, 2007 by měla podporovat rozvoj kritického myšlení a pomáhat orientovat se ve složitostech naší společnosti. Vést žáky k plnění svých práv a povinností, k rozpoznání spravedlnosti a naučení se tolerance a odpovědnosti. Získávat informace o demokratickém uspořádání společnosti a učit se orientovat ve složitostech společnosti. K tomu všemu přispívá klima školy a atmosféra třídy, učení se dodržování pravidel a vytváření svých nových.

Hlavní roli v působení na občanství v širším slova smyslu hraje občanská gramotnost, reprezentující především způsobilost k tomu, abychom mohli obstát v otevřené, demokratické a pluralitní společnosti, abychom byli kompetentními a odpovědnými občany. Občanské gramotnosti lze v tomto smyslu rozumět jako propojující dva aspekty – kognitivní (znalostní, poznatkový, obsahový) a dovednostní (tzn. způsobilost nejen pro praktickou konkrétní aplikaci znalostí, nýbrž i pro maximální využití dispozic a schopností jedince pro naplňování a zlepšování potenciálu, který demokracie nabízí).

Výchova demokratického občana je rozdělena do čtyř okruhů: Občanská společnost a škola; Občan, občanská společnost a stát; Formy participace občanů v politickém životě a Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování.

2.2.3 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Průřezové téma *výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* (dále VMEGS) rozvíjí zejména kompetenci občanskou, vede k respektování tradic, kulturního i historického dědictví našeho národa. Zároveň formuje postoje k Evropě a ke světu. Z hlediska priorit školy napomáhá k výchově evropského občana se smyslem pro zodpovědnost. Otevírá žákům pohledy na sebe sama, na události a situace nejen v rozměru regionálním či národním, ale ozřejmuje vztahy a souvislosti v širší perspektivě a podporuje chápání Evropy jako širší vlasti a prostředí života, v němž žijí. Evropská dimenze je současně chápána jako proces kultivace vztahu k Evropě. Uvědomování si Evropy jako prostředí života jednotlivce, skupiny, národa a společenství Evropanů jako příslušníků určité civilizace. Orientace na Evropu internacionální, otevřenou vůči světu, respektující jiné kultury, multikulturní, uznávající pluralitu i na Evropu transnacionální, spojující svou budoucnost s jinými národy a kontinenty, podpora výchovy k myšlení v globálních souvislostech. V tomto procesu jsou důležité nejen poznatky, ale také prožitek, navazování na osobní zkušenosti žáků, srovnávání, kritické hodnocení názorů (čerpáno z www.rvp.cz/clanek/113).

V RVP ZV se VMEGS snaží o podporu globálního myšlení a umění řešit globální problémy v souvislostech. Je tu snaha o mezinárodní porozumění a překonání předsudků. Vše je to cílem výchovy evropských občanů, kteří budou respektovat odlišnosti a znaky jiných národů a kultur. V neposlední řadě jde o získání životního

nadhledu s pozitivním postojem k tradicím a osvojení si správných vzorců chování evropského občana.

VMEGS je rozdělena do třech okruhů: Evropa a svět nás zajímá; Objevujeme Evropu a svět a Jsme Evropané.

2.2.4 Environmentální výchova

U *environmentální výchovy* (dále jen ENV) jde zejména o formování pozitivního vztahu k přírodě, resp. k životnímu prostředí s důrazem na etické aspekty vztahu člověka k prostředí.

Environmentální výchova (resp. ekologická výchova) obsahuje veškeré výchovné, vzdělávací a osvětové úsilí, jehož cílem je především zvyšovat spoluodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody i společnosti, za místo, ve kterém žijí a které je jim domovem, dbát na smysluplné využívání místních zdrojů, rozvíjet vstřícnost a lidí při řešení problémů péče o přírodu i problémů lidské společnosti. ENV usilujeme o utváření hodnot, které kladou důraz na neplýtvání přírodními zdroji a nezatěžování okolní krajiny.

Dle RVP ZV, 2007 vede ENV žáky k porozumění spletitých a mnohotvárných vztahů jedince a životního prostředí jako nejvyšší životní hodnoty. Snaží se vštípit nezbytnost udržitelného rozvoje, přijmout odpovědnost za své jednání vůči přírodě, budovat vztah k ochraně a utváření životního prostředí. Uvědomit si a porozumět souvislostem a důsledkům mezi lidskou populací a prostředím. Dále rozvíjet znalosti, dovednosti a návyky s ohledem na přírodní zdroje. Chápat a vcítit se do problémů životního prostředí a hodnotit jejich závažnost. V neposlední řadě podporovat u žáků rozvoj zdravého životního stylu a estetických hodnot a podněcovat tvořivost, aktivitu, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost k přírodě.

ENV je rozdělena do čtyř okruhů, a to Ekosystémy; Základní podmínky života; Lidské aktivity a problémy životního prostředí a Vztah člověka k prostředí.

2.2.5 Mediální výchova

Mediální výchova (dále MEV) jako PT vychází z toho, jakou má povahu současná společnost. Klíčovým jevem současnosti je obohacení života o proces „medializace“, tedy o skutečnost, že velká většina informací je zprostředkována masovými médii. Neustále stoupá účast jednotlivců i skupin, jež se podílejí na mediální komunikaci.

Poznávání světa i rozhodování v rozmanitých životních situacích se děje pod jistým vlivem sdělení, která nabízejí tzv. masová média. To je trend, který s sebou přináší řadu výhod a obohacení, leč i velké množství rizik (od možné ztráty orientace ve společnosti a v jejích normách a hodnotách až po izolaci a možnost sociopatologického chování). Současná společnost tedy vyžaduje, aby se její členové dokázali co nejsamostatněji orientovat v mediální nabídce. Postavení masových médií a mediální komunikace v životě člověka je zcela zřetelně jedním z faktorů kvality jeho života, faktorem natolik významným, že s médii není možné nakládat toliko intuitivně, nýbrž především poučeně – je třeba dosáhnout „mediální gramotnosti“ (rozumí se schopnost člověka kriticky přistupovat k masovým médiím a vybírat si z jejich nabídky užitečné a kvalitní produkty pro své potřeby – pro poučení i zábavu). Proto se soustavná příprava pro život s médii stává samozřejmou a běžnou součástí vzdělávání ve vyspělých společnostech (Verner, 2007).

Podle RVP ZV, 2007 se MEV se zapojit žáky do mediální komunikace, učí je analyzovat poznatky a informace přicházející ze světa médií, a tím si uvědomit roli médií v dnešní demokratické společnosti, a to jak nás ovlivňují v každodenním životě. U žáků rozvíjí komunikační a stylizační schopnosti při veřejném vystupování a snaží se uvědomění si hodnot vlastního života (jako je trávení volného času) a odpovědnosti za jeho utváření. Snaží se o získání určité citlivosti vůči předsudkům a vede ke svobodnému vyjadřování vlastních postojů, ale také poukazuje na dopady, které s sebou přináší.

Tématické okruhy mediální výchovy se člení na tématické okruhy receptivních činností a tématické okruhy produktivních činností. Tématické okruhy receptivních činností rozvíjí kritické čtení a vnímání mediálních sdělení; interpretaci vztahu mediálních sdělení a reality; stavbu mediálních sdělení; vnímání autora mediálních sdělení a fungování a vliv médií ve společnosti. Tématické okruhy produktivních činností zahrnují tvorbu mediálního sdělení a práci v realizačním týmu.

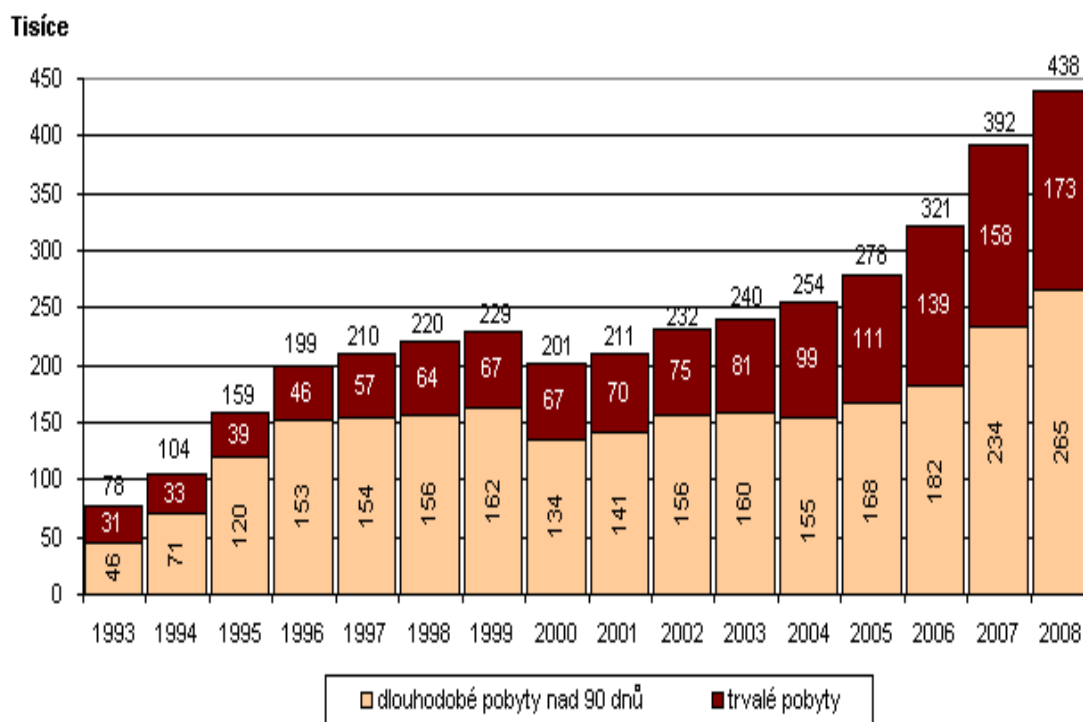
2.2.6 Multikulturní výchova

Pokud bychom měli všichni stejnou minulost, kulturu, zkušenosti a tradici, byla by komunikace všech lidí snadná. Pocházíme však z nejrůznějších míst, máme jiný etnický původ, jinou kulturu, představy, proto nereagujeme všichni stejně (Šišková, 2001, str. 13). Proto bych se ráda blíže věnovala tématu *multikulturní výchovy* (dále

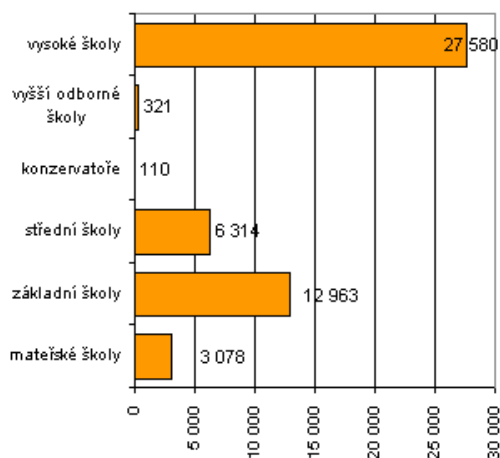
MKV). Myslím si, že potřeba a význam MKV stále vzrůstá. Lidé se z různých zemí přesídlují, přicházejí za prací, studiem, prchají z politických nebo ekonomických důvodů. Také vstupem do Evropské unie se otevřely hranice států, a tím narůstá i migrace etnických skupin. Vystaly problémy, jak začlenit žáka jiného etnika do výuky, jak řešit postoje a hodnoty žáků ke svému spolužákovi a k čemu je vést, ke společnosti jako společnost bez předsudků a k citlivému vnímání společenských rozdílů. Konflikty těchto etnických skupin často s sebou přinášejí předsudky, rasismus, diskriminaci, šikanu apod. To vše se nyní projevuje i na českých školách. Učitelé i žáci se musejí s touto situací vypořádat. Proto vystala nutnost zavedení MKV výchovy do výuky.

Následující graf znázorňuje, že se zvyšuje počet vietnamských, ukrajinských a romských dětí na školách, s tím přicházejí problémy začlenění do kolektivu, šikana, rasismus apod. Děti se setkávají s rozmanitými etnickými skupinami, proto by si měly budovat respekt k jiným národům, rasám a kulturám. Měly by se učit posuzovat odlišnosti a snažit se bojovat proti předsudkům.

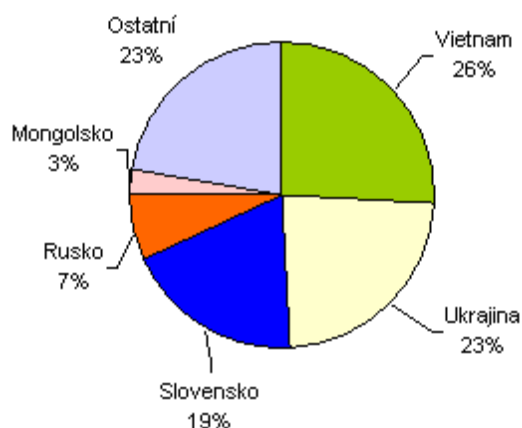
*Graf č. 1: Demografický ukazatel vývoje počtu cizinců v letech 1993 – 2008
(Pramen: RS CP MV ČR)*

Graf č. 2: Počty cizinců na různých typech škol (Pramen: ČSÚ Praha 2009)

Graf č. 3: Cizinci na základních školách v ČR (ČSÚ Praha, 2009)

Naprostá většina dětí – cizinců v mateřských i základních školách pocházela z Vietnamu (33 % všech cizinců v mateřských školách, 26 % na školách základních). 19 % dětí v mateřských školách a 23 % žáků škol základních mělo státní občanství Ukrajiny. Vyšších počtů dosahovali dále děti a žáci se státním občanstvím Slovenska (15 % dětí, 19% žáků) a z Ruska (6% dětí, 7 % žáků).

MKV chápeme jako výchovu k životu v existující multikulturní společnosti, která je etnicky, kulturně a sociálně variabilní. Základním cílem MKV a její podstatou je naučit se porozumět lidem s odlišností, jinakostí (která může být dána sociálně, rasou, národností, jazykem, kulturou, náboženstvím, zkušeností apod.) a vytvářet prostor pro tolerantní a vstřícné soužití s nimi.

Každý člověk je svou podstatou neopakovatelná a jedinečná bytost, která se od ostatních liší a zároveň se jim v mnohých charakteristikách podobá. Na základě této podobnosti mohou lidé vytvářet jisté skupiny – ať již většinové nebo menšinové. Úskalí především menšinových skupin spočívá v tom, že mohou být v mnoha

oblastech znevýhodňovány a v mnoha případech jsou předmětem diskriminace nebo dokonce rasismu.

Důležité by mělo být dodržování slušnosti, efektivní komunikace, smysluplné diskuse, spolupráce, kritického myšlení a interaktivního přístupu. Žák musí mít možnost aktivně si utvářet postoje, trénovat dovednosti a schopnosti, pracovat s informacemi.

MKV v RVP ZV, 2007 seznamuje s rozmanitostí různých kultur. Přináší žákům porozumění jiným etnickým skupinám, a tím v nich buduje smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci k těmto minoritám. Komunikace a žití s různými kulturami nás obohacuje. Učíme se respektu a uvědomění si rovnocennosti všech etnických skupin. MKV učí rozpoznat rasovou a jinou diskriminaci a napomáhá, aby nevznikala nedůvěra ke všemu cizímu.

Žák se naučí poznat vlastní identitu a rozmanitost vlastní kultury. A také uvážit dopady projevů svého chování a být připraven nést odpovědnost za své činy. To vše mu napomáhá utvářet jeho hodnotový systém.

Díky MKV získá znalosti o různých etnicích a kulturních skupinách, naučí se s nimi komunikovat, žít a tolerovat jejich odlišnosti. Žák by měl zjistit, že odlišnost je možnost sebeobohacení, nikoliv zdroj konfliktu. Důležité je si uvědomit, že žádná etnická skupina není nadřazená, že všechny kultury jsou rovnocenné. V neposlední řadě by se měl žák orientovat v základní terminologii multikulturní výchovy a umět vysvětlit význam slov kultura, národ, etnikum, diskriminace, rasismus.

Budování vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot by mělo vést k přetváření předsudků, protože netolerance a rasismus velmi často vychází z neznalosti etnika.

MKV je podle RVP ZV, 2007 (str. 98 – 99) rozdělena do pěti okruhů:

Kulturní diference

Žák si uvědomuje jedinečnost každého člověka, respektuje jeho odlišnosti a kulturu. Poznává vlastní kulturu a identifikuje problémy spojené se sociokulturními rozdíly.

Lidské vztahy

Žák uznává právo lidí žít bez kulturní, náboženské, sociální, zájmové, generační a rasové nesnášenlivosti. Buduje vztahy mezi kulturami, učí se žít bez předsudků a stereotypů a aktivně pomoci minoritám při začleňování do společnosti.

Etnický původ

Žák podporuje rovnocennost všech národnostních menšin a jiných etnik. Poznává základní informace o různých kulturních skupinách, poznává jejich různé způsoby života, vnímání a myšlení. Rozpoznává projevy rasové nesnášenlivosti a identifikuje důvody jejího vzniku.

Multikulturalita

Žák se doví o vývoji multikulturality, která je pro žáka zdrojem obohacování, naučí se s ostatními etniky komunikovat, naslouchat a mít vstřícný postoj k jejich odlišnostem.

Pozná důležitost užívání cizího jazyka jako nástroje dorozumění a celoživotního vzdělávání.

Princip sociálního smíru a solidarity

Žák nese odpovědnost za své jednání a snaží se žít bez předsudků vůči etnickým skupinám. Vede nekonfliktní život v dnešní pluralitní společnosti a přispívá k přetváření společnosti a zohlednění společenských minorit.

2.2.6.1 Žák jiného etnika ve výuce

Žák jiného etnika se velmi často setkává s obtížemi spojené se špatnou úrovní jazyka většiny. Může ho provázet nedůvěra k autoritám, nejistota a strach z majority apod. Pedagog a žáci by mu měli vyjít vstříc ohledně jeho kultury v oblasti hodnot, dovedností a postojů, v diferenciaci učení a hodnocení. Řešením by měla být cesta vzdělávat všechny děti společně s individuálním přístupem, zlepšení komunikace a spolupráce s rodinou. Také by neměla být opominuta příprava činností, jež by žáka bavila. K získání sebedůvěry slouží i to, jak na žáka pedagog a spolužáci nahlíží. Učitel by měl dát žákovi vědomí, že úsilí se cení a udržovat kladné klima ve třídě (Kalhous, Obst a kol., 2002, str. 86 – 89).

Při začleňování MKV do výuky by se měl pedagog zajímat o stavu etnického vědomí svých žáků. Již děti do mateřské školy nastupují s určitými znalostmi, dovednostmi a postoji. V tomto věku zaujímají postoje k odlišnostem, které je obklopují. Výběr témat při začleňování by měl odpovídat zralosti a znalostem žáků. Pedagog by měl žákům objasňovat, jak se chovat k příslušníkům jiného etnika, jak s nimi komunikovat, abychom respektovali kulturní zvláštnosti. Důležité je vycházet se žáky jiného etnika a umět jednat s jejich rodiči (Průcha, 2006, str. 66 – 69).

V této souvislosti je velmi důležité zamyslet se nad soužití majoritní skupiny s minoritami. Často je komunikace mezi nimi začarovaný kruh. Příslušník majority má předsudky o členech minority, že kradou, jsou nevzdělavatelní, křičí apod., proto se takových lidí bojíme. Při setkání se členem minority s ním bude jednáno právě na základě těchto předsudků. Člen minority, na kterého se takto pohlíží, začne obraz o sobě přijímat. Ze začátku projevoval snahu, protože nebude jeho snaha vůbec oceněna, tak proč se namáhat? A proto se začne chovat tak, jak o něm mluvíme. Velká část společnosti začne tuto minoritu odsuzovat a při setkání s někým z této skupiny se podle toho chová. A tím se vytváří stále se opakující situace. Proto bychom měly chtít jiné kultury poznat, pochopit a snažit se najít společnou možnost soužití a tím se dostat z bludného kruhu (Šišková, 2001, str. 179 – 181).

2.3 Vazby PT ke vzdělávacímu obsahu RVP

2.3.1 Definice pojmu vzdělávací obsahy

RVP ZV, 2007 uvádí, že vzdělávací obsah (dále VO) je zaměřen na pravidelné systémové vzdělávání s ohledem na respektování individuálních potřeb, zájmů, zaměření. Učitel by měl uplatňovat odpovídající metody. Žáky vést k aktivnímu objevování, tvoření a nalézání různých nových řešení.

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je určen učivem a očekávanými výstupy. VO je členěn na 1. období (1. a 2. třída) a na 2. období (3. – 5. třída) kvůli usnadnění distribuce obsahu do jednotlivých ročníků. Očekávané výstupy jsou zaměřené prakticky na život a jsou na konci 3., 5. a 9. ročníku závazné. Učivo je strukturováno do tématických okruhů. Vzdělávací obory se rozčlení do vyučovacích předmětů a doplní podle potřeb, zájmů a zaměření žáků, aby jednotlivé učivo směřovalo k rozvoji klíčových kompetencí.

Vzdělávací oblasti RVP ZV pro 1. stupeň:

- Jazyk a jazyková výchova;
- Matematika a její aplikace;
- Informační a komunikační technologie;
- Člověk a jeho svět;

- Člověk a společnost;
- Umění a kultura;
- Člověk a zdraví;
- Člověk a svět práce.

2.3.2 Jazyk a jazyková výchova

2.3.2.1 Český jazyk

Českým jazykem se prolínají všechna průřezová témata. Ve všech výchovách lze v článcích s různou tematikou pracovat mnoha způsoby, např. vyhledávat slovní druhy, vyjmenovaná slova, doplňovat i/y, provádět s žáky reflexi, rozebírat smysl ukázky apod. OSV rozvíjí u žáků komunikaci, řeč a vyjadřovací schopnosti. Lepší vyjadřovací schopnosti potřebuje žák zvláště ve stylistice. Dále můžeme v českém jazyce s žáky vyplňovat různé žádosti pro komunikaci s úřady, což by souviselo s VDO, a to se systémem naší společnosti. Lze pracovat se slovníky cizích slov, spisovné češtiny a vyhledávat různé výrazy, které přímo souvisí s danou tematikou. Témata VDO v českém jazyce pomáhají posuzovat různé společenské jevy a události z různých úhlů.

Ve VMEGS, tak i v MKV je důležité vlastní kulturní zakotvení a naše kultura vůbec. Kulturu reprezentují významná literární díla, tradice a zvyky, které jsou hlavní složkou českého jazyka.

ENV se objevuje v úryvcích z čítanky i v učebnici, protože příroda svými živočichy a květenou je pro žáky 1. stupně nejvíce přitažlivější.

MEV přímo souvisí s českým jazykem. Všechny oblasti (tzn. kritické čtení a vnímání mediálního sdělení, interpretace vztahu mediálních sdělení a reality, stavba mediálních sdělení, vnímání autora sdělení, fungování a vliv médií ve společnosti, tvorba mediálního sdělení a práce v realizačním týmu) zahrnují okruhy z českého jazyka. Do MEV patří také počítače (internet), na kterých si žáci opakují nebo se učí z tzv. multimediálních programů Český jazyk, vyhledávají informace o daném tématu na internetu apod.

2.3.2.2 Cizí jazyk a další cizí jazyk

V osobním životě, tak v dalším studiu a v budoucím pracovním uplatnění je cizí jazyk důležitou součástí vzdělání. Učení se cizímu jazyku přímo souvisí s MKV, díky které žákovi umožňuje poznávat odlišnosti ve způsobu života lidí jiných zemí i jejich

odlišné kulturní tradice. OSV v cizím jazyce slouží k získávání sebedůvěry při vystupování na veřejnosti a ke kultivovanému projevu jako prostředku prosazení sebe sama. Dále se OSV v cizím jazyce projevuje ve správném vedení dialogu, telefonického rozhovoru, vyjadřování svých pocitů z přečteného textu apod.

2.3.3 Matematika a její aplikace

Matematika a její aplikace je potřebná v praktickém životě v reálných situacích, a proto se všechna průřezová témata matematikou prolínají. Ve slovních úlohách lze řešit témata související s jednotlivými PT, např. vyprodukovaný odpad na jednu domácnost za rok a spotřeba pitné vody (VMEGS), celkový počet členů EU v roce 1980, 1990, 2000 (VDO), procentuální výskyt jiných etnik v ČR (MKV), měsíční rozpočet redakce časopisu (MEV), počet buvolů v oboře (ENV) apod. V matematice se také žáci učí řešit problémové situace a úlohy z běžného života, pochopit a analyzovat problém a řešit optimalizační úlohy, což jsou důležité cíle OSV. MEV zahrnuje opět multimediální programy, např. řešení matematických úloh.

2.3.4 Informační a komunikační technologie

Informační a komunikační technologie zastupuje mnoho témat MEV. Žáci získají elementární dovednosti v ovládnutí výpočetní techniky a moderních informačních technologií. Měly by zaujmout odpovědný a etický přístup k nevhodným obsahům vyskytujícím se na internetu či jiných médiích, což je hlavním tématem MEV, ale dá se také spojit s MKV (např. projevy rasismu a xenofobie). Žáci se naučí orientovat ve světě informací, tvořivě s nimi pracovat a využívat je při dalším vzdělávání, čímž rozvíjí všechna PT. V praktickém životě jsou informační a komunikační technologie nezbytným předpokladem uplatnění na trhu práce, podmínkou k efektivnímu rozvíjení profesní i zájmové činnosti.

2.3.5 Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Podle RVP ZV uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všimnout si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. Na základě

poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům.

Tato komplexní oblast vymezuje VO týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat, proto v této oblasti lze PT uplatnit nejvíce.

Člověk a jeho svět se dělí do pěti okruhů, a to: Místo, kde žijeme, Lidé kolem nás, Lidé a čas, Rozmanitost přírody a Člověk a jeho zdraví.

V tématickém okruhu *Místo, kde žijeme* se žáci učí na základě poznávání nejbližšího okolí, vztahů a souvislostí chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci, ve společnosti. Učí se poznávat krajinu, regiony a také Evropu. Proto v tomto tématickém okruhu můžeme rozvíjet především PT VDO, VMEGS a ENV.

V okruhu *Lidé kolem nás* si žáci postupně osvojují a upevňují základy vhodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomují si význam a podstatu tolerance, pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen, což přímo koresponduje s OSV a MKV. Poznávají, jak se lidé sdružují, baví, jakou vytvářejí kulturu. Proto se zde bude objevovat mnoho témat jak z MKV, tak z VMEGS. Žáci se seznamují se základními právy a povinnostmi, ale i s problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost nebo i svět, na což lze navázat ve VDO a opět ve VMEGS. V MKV je hlavním cílem projevat toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům, což se ve vzdělávacím obsahu *Lidé kolem nás* také objevuje. Žák se učí rozpoznat ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy (soužití, chování, globální problémy).

V tématickém okruhu *Lidé a čas* se žáci učí orientovat v dějích a v čase. Poznávají, jak a proč se čas měří, jak události postupují v čase a utvářejí historii věcí a dějů. Probouzí v žácích zájem o minulost, o kulturní bohatství regionu celé země, čímž opět okruh koresponduje s MKV a VMEGS.

V tématickém okruhu *Rozmanitost přírody* žáci poznávají Zemi jako planetu sluneční soustavy, kde vznikl a rozvíjí se život. Poznávají velkou rozmanitost i proměnlivost živé i neživé přírody naší vlasti. Jsou vedeni k tomu, aby si uvědomili, že Země a život na ní tvoří jeden nedílný celek, ve kterém jsou všechny hlavní děje ve vzájemném souladu a rovnováze, kterou může člověk snadno narušit a velmi obtížně

obnovovat. Tyto cíle, hodnoty a postoje přímo řeší PT ENV. V některých bodech se proto týká i VMEGS.

V tématickém okruhu *Člověk a jeho zdraví* žáci poznávají především sebe na základě poznávání člověka jako živé bytosti, která má své biologické a fyziologické funkce a potřeby. Získávají základní poučení o zdraví a nemocech, o zdravotní prevenci i první pomoci a o bezpečném chování v různých životních situacích, včetně mimořádných událostí, které ohrožují zdraví jedinců i celých skupin obyvatel. Tato témata řeší OSV a VMEGS, částečně i MKV. Potřebné vědomosti a dovednosti získávají tím, že pozorují názorné pomůcky, sledují konkrétní situace, hrají určené role a řeší modelové situace, tak jako v OSV.

2.3.6 Člověk a společnost

VDO se snaží o zapojení žáka do života demokratické společnosti. Ve vzdělávacím obsahu podle RVP ZV, 2007 *Člověk a společnost* seznamuje žáky s vývojem společnosti a s důležitými společenskými jevy a procesy, které se promítají do každodenního života a mají vliv na utváření společenského klimatu. Zaměřuje se na utváření pozitivních občanských postojů, rozvíjí vědomí přináležitosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a podporuje přijetí hodnot, na nichž je současná demokratická Evropa budována. Tento vzdělávací obsah přímo koresponduje s VDO. Výchova k toleranci, prevence rasistických postojů přímo zasahuje do MKV i VMEGS.

2.3.7 Umění a kultura

V této VO se objevuje MKV. Do MKV můžeme zařadit výtvarná a hudební díla, architekturu významných autorů z celého světa, což je součástí každého kulturního dědictví. Jde o tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností.

Žáci hledají vazby mezi druhy umění na základě společných témat, schopnosti vcítit se do kulturních potřeb ostatních lidí a jimi vytvořených hodnot a přistupovat k nim s vědomím osobní účasti. V tvořivých činnostech jsou rozvíjeny schopnosti nonverbálního vyjadřování prostřednictvím tónu a zvuku, linie, bodu, tvaru, barvy, gesta, mimiky atd. Nonverbální vyjadřování je zvláště důležité v OSV.

2.3.8 Člověk a zdraví

Zdraví člověka je chápáno jako vyvážený stav tělesné, duševní a sociální pohody. Je utvářeno a ovlivňováno mnoha aspekty, jako je styl života, zdravotně preventivní chování, kvalita mezilidských vztahů, kvalita životního prostředí, bezpečí člověka, na což navazuje OSV (např. učení spolupráce při soutěžích, tzv. fair play a jiné), ENV (životní styl, prostředí, ochrana přírody), MKV i VMEGS. Mnoho témat můžeme najít v časopisech, televizi i internetu, proto se prolíná s MEV.

2.3.9 Člověk a svět práce

Tato VO postihuje široké spektrum pracovních činností a technologií, vede žáky k získání základních uživatelských dovedností v různých oborech lidské činnosti a přispívá k vytváření životní a profesní orientace žáků.

Člověk a svět práce je rozdělen na 1. stupni na čtyři tématické okruhy: *Práce s drobným materiálem*, *Konstrukční činnosti*, *Pěstitelské práce*, *Příprava pokrmů*, které jsou pro školu povinné. Do všech okruhů lze začlenit PT. Při práci s drobným materiálem lze žáky inspirovat dobou, kdy se psalo na papyrus, vyrábění šperků (jako se zdobí obyvatelé v Africe), tvoření různých letáků proti rasismu, vydávání novin apod. Pěstitelské práce rozvíjí mnoho témat z ENV. V přípravě pokrmů mohou žáci zkoušet pokrmy různých národností, snažit se připravit oběd stvení na summit v Bruselu, učit se udělat mouku a upéct placky jako lidé v Indii apod. Zároveň si žáci tvoří pozitivní vztah k práci, rozvíjí tvořivost, zlepšují sebedůvěru, odpovědnost a nachází vlastní seberealizaci, o což se snaží OSV.

2.4 Začleňování průřezových témat do výuky

Každá škola musí PT začlenit do výuky v rozmezí od prvního do devátého ročníku a musí se tématicky dotknout všech PT, což je jedinou podmínkou. V ŠVP začlenění PT a jejich tematických okruhů do ročníků je možné volit v libovolném pořadí tak, aby byly podpořeny výchovné a vzdělávací strategie na úrovni školy. PT by měly být voleny tak, aby prohlubovaly výchovné a vzdělávací strategie vyučovacích předmětů. V hloubce naplnění jednotlivých témat je velká volnost. Záleží opravdu na jednotlivých školách, jak si se začleněním do výuky poradí a jak využijí možnost volné ruky nebo profilaci v určitých předmětech.

Škola si sama zvolí formu, která je vzhledem k jejímu zaměření, výchovně vzdělávacím strategiím, personálnímu zajištění (zkušenostem učitelů) i organizačním a materiálních podmínkám nejvhodnější. Přestože všechny uvedené okolnosti je zapotřebí velmi pečlivě zvážit, je třeba, aby byl v první řadě zohledněn zájem žáků o problematiku jednotlivých průřezových témat (RVP ZV, 2007).

2.4.1 Možnosti začlenění PT do ŠVP

2.4.1.1 Projekt

Jednou z navrhovaných možností, jak začlenit PT do výuky je projekt. Projektové vyučování (projektová metoda) je pojem, který se často zmiňuje v souvislosti se zaváděním inovativních či moderních metod vzdělávání. Jedním z hlavních důvodů, proč se začalo přemýšlet o změně výuky, bylo nedostatečné plnění cílů výuky. Je důraz na to, aby se výuka více individualizovala, diferencovala a přizpůsobila se více žákům. Projektová metoda posiluje motivaci žáků a učí mimo jiné důležitým životním dovednostem: spolupracovat, diskutovat, formulovat názory, řešit problémy, tvořit, hledat informace atd.

Projektová výuka je cílená, promyšlená a organizovaná. Může být teoretická i ryze praktická. Vyhovuje potřebám a zájmům žáků, ale též pedagogickému rozhodnutí učitele. Projektová výuka bývá koncentrována kolem základní ideje, základního tématu. Komplexně ovlivňuje žákovu osobnost. Vyžaduje od žáka převzetí odpovědnosti za vlastní učení. Je především „záležitostí“ dětí, pedagog vystupuje především v roli konzultanta, partnera. Nabízí celistvé poznání, zkoumá problém z různých úhlů pohledu. Má praktické zaměření a směřuje k upotřebení v životě. Výsledný produkt projektu posiluje smysl učení, důležité je i zaznamenávání průběhu – procesu učení. Je založen na týmové spolupráci dětí. Propojuje život školy se životem obce, širší společnosti (Valenta, 1993).

Zadání úkolu, který směřuje k řešení projektu, vzbuzuje zájem o získávání poznatků i dovedností. Motivace vyplývá z potřeby vyřešit úkoly, učení je v této situaci velice intenzivní.

Při projektové metodě se vzdělávací proces propojuje. Obsahem vyučování přestává být osamocené téma „předmětu“. Stávají se jím určité problémy, které je třeba při projektu vyřešit. Učitel už vystupuje spíše v roli poradce. Těžiště se přesouvá do řešení

úkolů v rámci projektu. Přitom si žáci znalosti ještě doplňují a upevňují. Podstatné je, že si poznatky vkládají do širších souvislostí, aby je mohli později využít.

Při práci na projektech je úkolem učitele naplnit vyučovací dobu činnostmi s takovým obsahem, aby byla probírána a procvičována témata z jednotlivých oblastí RVP. Projekty si získávají stále větší oblibu jak u pedagogů, tak hlavně u dětí.

2.4.1.2 Integrace do předmětu

RVP ZV, 2007 uvádí, bude-li škola realizovat tématické okruhy daného průřezového tématu formou integrace do vzdělávacího obsahu zvoleného předmětu, bude obsah tématického okruhu součástí učebních osnov, respektive vzdělávacího obsahu konkrétního vyučovacího předmětu. Hodnocení znalostí, vědomostí a schopností žáka vztahujících se k problematice průřezového tématu se tak stane součástí hodnocení vyučovacího předmětu.

Podstatou integrované výuky je hledání a nalezení určitých témat učiva, které je možné spojovat bez ohledu na jejich původní začlenění do tradičních předmětů. Na prvním stupni základní školy má integrovaný charakter například prvouka. Integraci je však možné prohlubovat a uvažovat o propojení čtení, psaní (seznamování s gramatickými pravidly), matematiky, vlastivědy, přírodovědy, jednotlivých výchov apod.

Při integraci výuky jde o to, jak naplnit vyučovací dobu, aby v ní byla obsažena jednotlivá témata a činnosti ze všech oblastí uvedených v RVP. I když realizaci integračních záměrů může naznačovat ŠVP, zůstane nakonec na každém pedagogovi, aby sám při výuce požadavky na integraci uskutečnil. Využívanými metodami a formami práce jsou práce se zdroji informací, diskuse, práce s počítačem, prezentace, referát, problémové úkoly, skupinová práce, týmová práce, samostatná práce, praktická výuka, hry, projekt, frontální výuka a ostatní.

2.4.1.3 Samostatný předmět

RVP ZV, 2007 uvádí zavedení nového samostatného předmětu zaměřeného na realizaci PT, respektive více PT. Pokud je PT realizováno v samostatném předmětu, jsou jeho osnovy zpracovány stejně jako osnovy ostatních předmětů.

Než se rozhodneme pro samostatný předmět, musíme si zodpovědět hodně otázek. Otázky se týkají především obsahu vyučovaného předmětu, jestli je zde rozpracována

jedna VO nebo více, co je ve vzdělávacím obsahu nejpodstatnější, o co předmět obohatíme, jaká bude časová dotace a do kterého ročníku ho zařadíme.

V tomto předmětu by měly být především praktické poznatky, které mohou žáci využít v průběhu svého života.

2.4.1.4 Kombinace

Všechny předešlé možnosti lze vzájemně kombinovat. Pokud si zvolím samostatný předmět Multikulturalita, neznamena to, že již nebudu ostatní výuku provazovat s lidskými hodnotami, etnickými zvláštnosti formou projektů a integrací do předmětu.

2.4.1.5 Další možnosti

Pro všechna průřezová témata je důležité být vzorem efektivního chování a jednání učitelů, kdy je učitel jako model jednání a osoba pěstující dobré vztahy (např. když chci vést žáky k toleranci a respektu k menšinám, tak nemohu být rasista apod.).

Učitel může využít reflexi v běžných školních situacích a posilovat demokratické klima. Neopomíjenou možností může být partnerství s ostatními školami a vzájemná spolupráce mezi nimi.

Včlenění v samostatných časových blocích lze:

- posílením kroužků (více možností a času);
- kurzem (jednorázový, odborný, vícedenní);
- diskusním blokem;
- seminářem;
- třídnickými hodinami;
- kluby;
- výukovými, zážitkovými, osvětovými a dalšími programy určené i dospělým zájemcům;
- besedami a přednáškami;
- exkurzemi;
- kulturními, sportovními a přírodními akcemi (výlety, zájezdy);
- výstavami, koncerty, divadelními programy atd.;
- společnými akcemi rodičů s dětmi.

3 Volnočasové aktivity

V Bílé knize i v RVP ZV je zmíněna důležitost volnočasových aktivit, které myslí na plnohodnotné trávení volného času. Cílem v systému vzdělání je podpořit rozvoj a zkvalitnit zájmové vzdělávání prostřednictvím PT. Právě volnočasové aktivity rozvíjí osobnost dítěte a jeho sociální dovednosti, které zlepšují znalost prostředí, ve kterém žijí, a to prostřednictvím her, které jsou dítěti nejbližší. Existují různé druhy volnočasových aktivit, ať už různé přírodovědné kroužky, které svým obsahem jistě do určité míry naplňují cíle PT ENV. Návštěva kulturních akcí, kina, divadla, by se dala zařadit i do MEV apod.

Cílem volnočasových aktivit je motivace dětí prostřednictvím činností, které je baví a které rozvíjejí jejich schopnosti a motivují je ke vzdělání.

3.1 Vymezení pojmu volný čas

Každý příslušník naší společnosti vstupuje během svého života do různých prostředí, kde se účastní volnočasových aktivit, získává zde praktické zkušenosti a někdy se setkává i s teoretickými informacemi. Učí se tak poznávat, vzájemně spojovat a vyvažovat jejich různé stránky; nacházet v nich možnosti, které podpoří jeho vstup do nových oblastí zájmových a veřejně prospěšných aktivit, uspokojí jeho různorodé potřeby a rozvinou zájmy. Tím vším je (nebo může být) volný čas pro každého z nás.

Volný čas je částí lidského života mimo čas pracovní (návštěva školy a pracovní proces) a tzv. čas vázaný, který zahrnuje biofyziologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygienu), chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti, dojíždění za prací a další nutné mimopracovní povinnosti. Volný čas je dobou, kterou má po splnění těchto potřeb a povinností člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející:

- odpočinek a zábavu;
- rozvoj zájmové sféry;
- zlepšení kvalifikace;
- účast na veřejném životě (Hájek, 2008, str. 7 – 10).

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové

ztráty s těmito činnostmi spojené (Pávková, 1999, str. 15). Z hlediska dětí a mládeže nepatří do volného času vyučování a činnosti s ním související a činnosti jako je jídlo, spánek atd. Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.

Ve volném čase je možnost věnovat se činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Prostě je dělat chceme a můžeme.

Děti mají relativně hodně volného času. Každá rodina a vlastně tedy celá společnost by se měla zajímat, čím se jejich děti zabývají ve volném čase. Jelikož volný čas utváří jedince, formuje jeho osobnost a pomáhá procesu socializace. Při bezcílném trávení volného času je lehké sklouznout k sociálně patologickým jevům (jako je záškoláctví, šikana, delikvence, kriminalita a další). Volný čas je jedním z významných aspektů výchovy, a to zejména na 1. stupni základní školy.

3.2 Činitelé ovlivňující volnočasové aktivity

3.2.1 Rodina

Ve volném čase je jedním ze základních sociálních vlivů rodina. Děti napodobují své rodiče a ve velké míře přebírají jejich způsob trávení volného času. Samozřejmě tomu tak není vždy, ale vliv rodiny, rodičů i sourozenců je opravdu značný.

Řada rodičů neví, že by se svým dítětem mělo trávit určitý čas, protože to dítě ke svému rozvoji a utváření osobnosti potřebuje. Rodiče by měli svému potomku naslouchat, povídat si s ním a reagovat na jeho postoje a chování. Děti potřebují řád a vzory, s nimiž by se mohly identifikovat. Některá rodina uplatňuje nadměrnou péči, někde jsou kladeny neodpovídající požadavky na dítě. Občas se stává, že je dítěti naopak dána naprostá volnost, někde je malá péče zdůvodněná nedostatkem času nebo je malý zájem o dítě. To vše ztěžuje orientaci dětí v životě.

Ale především rodina nabízí svým dětem možnosti volnočasových aktivit. Dává svým dětem na výběr z dostupných kroužků. Rodiče přemýšlí o vhodnosti nabídek a o finanční a časové náročnosti. Rodina by se měla snažit, aby trávení volného času dítě bavilo a přinášelo mu uspokojení. V žádném případě by rodiče neměli své dítě nutit, třeba jen proto, že chtějí mít v rodině slavného hokejistu nebo virtuosa. Tyto

kroužky by přesto dítěti neměly zabírat veškerý jeho volný čas. I bezcílné pobíhání venku působí na formování jedince a utváření jeho volného času.

3.2.2 Školní prostředí

Na výchovné působení rodiny navazují předškolní zařízení a později škola jako jeden z nejvýznamnějších výchovných činitelů (Pávková, 1999, str. 35).

Škola svým přístupem k využívání volného času významně přispívá osvojením si aktivního nebo pasivního přístupu dětí a mládeže k trávení volného času, ať už před, při výuce nebo po ní. Vede hlavně ke kvalitnímu utváření volnočasových aktivit dětí a mládeže.

Dětem v dnešní době chybí motivace k těmto aktivitám a tím se objevuje i absence základních postojů k aktivnímu odpočinku. Tyto kompetence ke zdravému životnímu stylu musí být rozvíjeny v rámci každodenního života školy a být součástí režimu dne školy.

Většina škol nabízí možnost aktivního trávení volného času formou nepovinných předmětů, kroužků apod. Část škol dává v době mimo vyučování k volnému využití svá hřiště a tělocvičny. V neposlední řadě patří k trávení volného času doba strávená o přestávkách. Většina škol je vybavena dětskými, společenskými, sportovními, výtvarnými a jinými koutky.

3.2.3 Vrstevnické a jiné skupiny

Nejen kamarádi, ale také příslušníci např. sportovních, počítačových, hudebních a jiných skupin, mohou rozhodujícím způsobem ovlivňovat trávení volného času. Často představují i rizikové prostředí, ale většinou jsou důležitým faktorem zdravého utváření jednotlivce.

Již v předškolním věku se utvářejí různé skupiny. Hlavně příchod do školy znamená začlenění do větší skupiny. Děti se učí ve skupině přihlížet k potřebám druhých, jednat s lidmi různých povah, řešit konflikty atd. Jsou to velmi důležité momenty v socializaci, v přípravě pro život, ve formování osobnosti. Skupina působí na jedince lákavými cíly, uspokojováním rozmanitých potřeb, kontroluje a postihuje členy a opakovaně klade požadavky.

3.2.4 Ostatní prostředí

V dnešní době rychlého rozvoje techniky a komunikace, kdy dochází ke zrychlení životního tempa a změny životního stylu, se významným činitelem volného času stala veškerá média.

Zvláště děti jsou v tomto ohledu velice ovlivnitelné. Nedokáží rozpoznat přechod mezi realitou a fikcí. Chování hlavních hrdinů ve filmech nebo počítačových hrách, většinou pouze agresivních, se snaží napodobit. Televize, časopisy a jiné mají také značný vliv na postoje dětí vůči svým vrstevníkům. Například, aby dítě mohlo zapadnout do nějakého skupinového prostředí, velice často musí splňovat řadu kritérií. Musí nosit značkové oblečení, boty nebo mobilní telefon.

Všechny tyto činitele vývoje se navzájem prolínají a ovlivňují. Vliv rodiny je velmi významný, ale vytvoření si svého místa v kolektivu a jiném prostředí je také důležitý. Jakýkoliv nedostatek z těchto oblastí se může projevit negativně.

3.3 Druhy volnočasových aktivit

Mezi volnočasové aktivity se řadí odpočinkové činnosti, rekreační činnosti a zájmové činnosti.

3.3.1 Odpočinkové činnosti

Odpočinkové činnosti jsou velmi klidné, pohybově a psychicky nenáročné. Nejvydatnější formou odpočinku je spánek. Pomáhají odstraňovat únavu z vyučování a kompenzují jednostranné zatížení žáků ve škole. Žáci, kteří nemají dostatek příležitostí k odpočinku, jsou přetěžováni a mohou reagovat nepozorností, motorickým neklidem, odmítáním poslušnosti, bolestmi hlavy, křavostí, nočními děsy apod. Do odpočinku můžeme zařadit klid na lůžku (koberci, křesle, pokrývky), klidné hry námětové, konstruktivní, prohlížení obrázků, četba knih, poslech, sledování televize, rozhovory, vyprávění, nenáročné procházky (Pávková, 1999, str. 87).

3.3.2 Rekreační činnosti

Mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity, nejlépe na zdravém vzduchu. Mohou mít podobu činností tělovýchovných i manuálněpracovních. Vedou k uspokojování individuálních potřeb a vytvářejí pocit radosti a spokojenosti. Řadí se

mezi ně tělovýchovné chvílky zaměřené na upevňování návyků správného držení těla, zdokonalování nervosvalové koordinace, vyrovnávací cvičení, uvolňovací cviky, drobné pohybové hry, pohyb na hřišti a po přírodních překážkách, pohybové hry v místnosti, sezónní hry, vycházky, péče o přírodu a zeleň, hry hudebně-pohybové.

3.3.3 Zájmové činnosti

Jsou cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci (Pávková, 1999, str. 96).

Pávková (1999, str. 98) užívá dělení dle obsahu na:

- společenskovední;
- pracovně-technické;
- přírodovědně-ekologické;
- estetickovýchovné;
- tělovýchovné;
- sportovní;
- turistické.

Okruhy společenskovedních zájmových činností:

- poznávání významných objektů v místě bydliště, školy, objekty zásobování, zdravotnická zařízení, veřejné instituce, kulturní podniky, hospodářské objekty, instituce a zařízení pro volný čas, školy a vzdělávací zařízení;
- seznamování s historickými objekty, památnými místy, která souvisejí s národními dějinami;
- informace o životě a díle významných osobností, které mají vztah k regionu;
- sledování politických a společenských událostí u nás a ve světě, diskuse, hodnocení;
- setkání a společné akce dětí z různých měst, mezinárodní setkání;
- oslavy státních svátků, významných dnů, výročí a událostí;
- dodržování tradic školy, výchovného zařízení (akademie, dny otevřených dveří, výročí založení, ples, společenská setkání), oslavy narozenin, svátků apod.;

- dodržování lidových tradic, zvyků, seznamování s jejich vznikem (Vánoce, Velikonoce apod.);
- seznamování s filozofickými a náboženskými směry;
- publicistika, vydávání vlastních periodik;
- zájmové studium cizích jazyků;
- individuální sběratelství aj.

Okruhy pracovních-technických zájmových činností:

- práce s různými materiály (papír, karton, dřevo, kov, textil, plasty, sklo, drobný přírodní a technický materiál, modelovací hmoty);
- práce se stavebnicemi, konstruktivní práce;
- montážní a demontážní činnosti (koloběžka, kolo, motocykl atd., údržba, drobné opravy);
- drobné opravy hraček, pomůcek, vybavení;
- modelářské práce;
- elektrotechnika, elektronika, výpočetní technika, audio– a videotechnika;
- seznamování s různými profesemi (besedy, exkurze, filmy);
- příprava pokrmů;
- činnosti související s dopravní výchovou.

Okruhy přírodovědných zájmových činností:

- pozorování přírodních objektů živé přírody (rostliny, živočichové), neživé přírody (horniny, nerosty, krajinné útvary, vodní toky, zkameněliny, meteorologické změny, vesmírná tělesa);
- pěstitelské práce – pěstování pokojových rostlin, práce na zahradě, užitkové i okrasné rostliny;
- chovatelství: chov živočichů v akváriích, teráriích, insektáriích, chov okrasného ptactva, drobného hospodářského zvířectva, zvířat v domácnosti (pes, kočka atd.);
- činnosti zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí;
- práce s odbornou a populárně-naučnou literaturou (klíče, atlasy, encyklopedie atd.);

- práce v koutku přírody, pokusnictví, vedení přírodovědné dokumentace (výstavy, herbáře, alba, fotodokumentace, záznamy o pozorování);
- spolupráce s institucemi (muzea, botanické a zoologické zahrady, hvězdárny, planetária, meteorologické stanice, stanice přírodovědců, občanská sdružení s ekologickým zaměřením atd.);
- specializované zájmové činnosti (rybářství, včelařství, myslivost).

Okruhy estetickovýchovných zájmových činností:

Výtvarné zájmové činnosti:

- výtvarné osvojování skutečnosti, využití různých výtvarných technik (malba, kresba, grafické techniky, modelování, kombinované techniky);
- práce s výtvarným prostředky spojená s experimentováním (hry s barvou, dekorativní práce, modelování a organizace prostoru, výtvarné práce v materiálu);
- poznávání a chápání výtvarného umění (návštěvy výstav, práce s literaturou o výtvarném umění);
- aplikace estetických a dalších požadavků na životní prostředí, kultura chování, stolování, kultura těla a oblékání;

Hudební zájmové činnosti

- sborový a sólový zpěv;
- hudební hry;
- hudebně-pohybové a taneční hry, hry se zpěvy, tanec, pohybová improvizace při hudbě, cvičení při hudbě;
- hra na dětské hudební nástroje (Orffovy či vlatnoručně vyrobené nástroje);
- hra na hudební nástroje;
- poslech hudby (reprodukovaná hudba, koncerty, vystoupení dětí, pedagogů);
- zacházení se zvukovou technikou;
- získávání poznatků o hudebních umělcích a jejich dílech (besedy, práce s literaturou, návštěva muzeí, míst spojených se životem umělců);

Literárně-dramatické zájmové činnosti:

- četba (individuální, předčítání, využití uměleckých nahrávek);

- reprodukční činnosti (vypravování, přednes, dramatizace);
- průpravné hry a cvičení, dramatické hry a improvizace zaměřené na rozvíjení poznávacích procesů, komunikativních dovedností, sociálních vztahů a sociální percepci;
- tvořivé literární a dramatické činnosti (pokusy o literární a dramatickou tvorbu);
- návštěvy kulturních představení (divadlo, kino, besedy s umělci, návštěvy míst spojených se životem umělců).

Okruhy tělovýchovných, sportovních a turistických zájmových činností:

- kondiční cvičení s náčiním i bez náčiní, případně s hudbou;
- průpravná a zdravotní cvičení;
- rytmická gymnastika a tanec;
- akrobacie;
- atletika;
- sportovní hry;
- drobné pohybové hry;
- sezónní sporty a zábavy (plavání, bruslení, lyžování, sáňkování, hry ve vodě, na sněhu, pouštění draků, hraní kuliček apod.)
- turistika pěší, vodní, cykloturistika;
- seznamování se životem a úspěchy známých sportovců;
- návštěvy a sledování sportovních soutěží;
- branné sporty.

3.4 Význam institucí pro volný čas

Nejdůležitějšími institucemi, které ovlivňují volný čas dětí na 1. stupni základní školy je školní družina a domy dětí a mládeže, které organizují různé kroužky a akce.

3.4.1 Školní družina

Zaměřuje se na práci s dětmi z prvního stupně základní školy. Zajišťují sociální péči, když jsou rodiče v zaměstnání. Orientuje se na nejpestřejší strukturu zájmových činností. Umožňuje účastníkům příležitostné aktivity, spontánní aktivity, odpočinkovou

činnost, přípravu na vyučování a zájmové činnosti. Mohou organizovat svou činnost i v kroužcích.

Vychovatelé školní družiny zařazují do tématických plánů prvouky, vlastivědy a přírodovědy zdravý životní styl, prevenci formou příkladů her. Využívají deník školáka a další metodické materiály z organizací zabývajících se prevencí patologických jevů. Třídní učitelé vytvářejí atmosféru důvěry mezi dětmi a učitelem, učitelem a rodiči, včas řeší všechny problémy týkající se prospěchu a chování. Dbají o rozvoj volnočasových aktivit ve spolupráci s domem dětí, školní družinou, základní uměleckou školou, tělovýchovnou jednotou, městskou knihovnou, jakož i zřizováním a vedením vlastních kroužků (ukázka plánu školní družiny 1. ZŠ Veselí nad Lužnicí v příloze č. 13).

3.4.2 Domy dětí a mládeže (DDM)

Zaměřují se na veškeré volnočasové aktivity dětí a mládeže. Naplňují jak vzdělávací, tak rekreační funkci. Zřizovateli jsou většinou obce nebo kraje. Dům dětí a mládeže zajišťuje výchovné, vzdělávací, zájmové, popřípadě tématické rekreační a táborové akce, zajišťuje osvětovou činnost pro žáky, studenty a pedagogické pracovníky, popřípadě i další osoby, včetně otevřené nabídky příležitostních a spontánních činností.

Např. Dům dětí a mládeže ve Veselí nad Lužnicí nabízí tyto kroužky: jazykové (anglický jazyk, německý jazyk, ruský jazyk, francouzský jazyk, latina a španělský jazyk), pracovní-technické (základy práce na PC, práce s kamerou a fotoaparátem, modeling, letečtí modeláři, malý šikula, keramika, drátkování, pletení, háčkování, vyšívání, paličkování), přírodovědné (vodácký kroužek, rybářský kroužek), hudební (pěvecký, s kytarou k táboráku) a sportovní (aerobik, moderní tance, softbal, country tance, břišní tance, sebeobrana, škola šermu a historických bojových umění, airsoft, šachy). Bohužel mi tu chybí kroužky, které by se mohly věnovat právě MKV nebo alespoň nějaký dramatický kroužek.

3.4.3 Domovy mládeže

Zajišťují ubytování, stravování a výchovnou péči dojíždějícím dětem. Jejich významným úkolem je dbát o využívání volného času, ale je zde důležitý princip dobrovolnosti.

3.4.4 Dětské domovy

Mají specifické postavení, jsou zařízení ústavní výchovy. Jsou zde umístěny děti, které rodina z nějakého důvodu nechce, nemůže a neumí se o ně postarat.

Dále se volnočasové aktivity mohou rozvíjet v základních uměleckých školách, jazykových školách, sdruženích dětí a mládeže i v církvi a náboženských společenstvích.

3.5 Možnosti volnočasových aktivit při naplňování obsahu jednotlivých průřezových témat

3.5.1 Společenskovědní volnočasové aktivity

Osobnostní a sociální výchova

Do těchto okruhů VČA jistě patří zájmové studium cizích jazyků ve volném čase. Společenskovědní volnočasové aktivity rozvíjí komunikační dovednosti formou diskuzí a řešením různých situací (tj. formulovat a vyslovit vlastní myšlenku, respektovat pravidla diskuse, naslouchat partnerovi a přiměřeně reagovat na jeho sdělení). Učení se spolupráce a práce ve skupinách je také důležitou složkou OSV. Řekla bych, že každá volnočasová aktivita rozvíjí všechny prvky OSV.

Výchova demokratického občana

Dá se říct, že společenskovědní VČA přímo korespondují s VDO, ať už sledováním politických událostí, diskuzí, vztahu osobností k regionu, poznání občanské společnosti nebo různých filozofických směrů. Při poznávání měst si žáci mohou všimnout infrastruktury a politického systému města. V rámci společenskovědních VČA je možné navštěvování různých institucí jako symbolů českého státu, návštěva historicky důležitých míst, které ovlivnily naši minulost, politickou situaci apod. (např. návštěva Lidic – tragédie, která ovlivnila životy mnoha lidí, za jakého režimu, co následovalo atd.) V těchto společenskovědních VČA se žáci připravují na české zvyky a tradice, probíhají oslavy významných dní atd.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Mnoho společenskovedních VČA se zabývá tematikou VMEGS. V těchto VČA žáci poznávají různá města, historické objekty, památná místa, ale v rámci Evropy a světa. Hrají se různé simulační hry, aby si žáci uvědomili problémy dnešního světa (např. úroda v Africe – děti musí přemýšlet, kolik polí a čím osází, aby rok byl výnosný, i kdyby bylo sucho, přišli nemoci nebo jiná katastrofa) a jiné.

Multikulturní výchova

V těchto VČA mohou jít žáci po stopách svých předků, poznávat různá etnika. Díky poznávání různých historických objektů si žáci uvědomují vlastní kulturní zakotvení a váží si svojí kultury. Často se pořádají mezinárodní setkávání s dětmi jiných národností (např. velké setkání Skautů z Evropy apod.). Tyto VČA by také zahrnovaly tvoření s dětmi v rámci našich tradic a zvyků, které tvoří naši kulturu.

Environmentální výchova

Do této oblasti volnočasových aktivit se dá zařadit návštěva různých botanických zahrad, zoologických zahrad, parků apod. Žáci mohou sledovat události, které ovlivňují život na naší planetě, přírodu (sopky, ropné tankery, kácení deštného pralesa apod.)

Mediální výchova

V těchto VČA žáci sledují dění kulturní, politické, ekonomické a na tomto základě tvoří různá periodika, interview a reklamy. Mohou zpracovávat články o významných osobnostech, historických objektech apod.

3.5.2 Pracovně-technické volnočasové aktivity

Myslím si, že tyto volnočasové aktivity rozvíjí zručnost, kreativitu, umění spolupráce, komunikaci atd., proto se v těchto aktivitách rozvíjí jen OSV. Aby se rozvíjela i jiná PT, bude velmi záležet na osobnosti vedoucího, který kroužek vede. Bude-li pouze zlepšovat manuální dovednosti dětí nebo bude děti seznamovat se jinými souvislostmi, tak jak je uvedeno dále.

Osobnostní a sociální výchova

Tyto VČA bezvýhradně rozvíjí kreativitu. Dále je to podobné jako u společenskovedních VČA, a to rozvíjení skupinové práce, utváření temperamentu, mezilidských vztahů, komunikace a spolupráce.

Výchova demokratického občana

V těchto VČA se mohou žáci dozvědět o dodržování základních práv a svobod občana. Mohou se seznámit s různými profesemi a v rámci svých výrobků poznat, jak funguje naše společnost. Poznat, co vše je potřeba k podnikání, když chci své výrobky prodat apod.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Při práci s různými materiály (papírem, kovem, kartonem atd.) mohou žáci zjišťovat, jak a z čeho se vyrábí, dopady výroby apod.).

Multikulturní výchova

Aby byli tyto VČA spojené s MKV, tak např. v kroužku vaření je možné vařit jídla různých zemí, hledat průvodní místo výskytu zvířat i plodin atd. Při modelářských pracích lze slepovat modely z druhé světové války a k tomu podat dětem informace, povídat si o důvodech atd.

Environmentální výchova

Při práci s drobným materiálem mohou děti zkoumat cestu od rostliny k papíru, podmínky pěstování plodin na zpracování do pokrmů apod.

Mediální výchova

Žákům lze zadat téma – výroba různých periodik, práce s papírem, grafikou, výroba různých letáků apod.

3.5.3 Přírodovědné VČA

Osobnostní a sociální výchova

Stejně cíle jako u VČA výše. Děti rozvíjí schopnosti poznávání při péči o živočichy. Při ochraně přírody pěstují své postoje, hodnoty a etické chování. Učí se kooperaci a kompetici.

Výchova demokratického občana

V těchto kroužcích se děti učí dodržování práv a zákonů hlavně při ochraně přírody.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

V těchto VČA jsou velké možnosti. Globální souvislosti se týkají především dějů a systémů přírody (pitná voda, deštné pralesy, odpady, sucho, nedostatek potravin apod). Děti mohou hledat různé souvislosti mezi biosystémy, mezi žití lidí a okolím, pozorovat objekty rostlin, živočichů, vesmíru.

Multikulturní výchova

Při hledání souvislostí historického vývoje rostlin, živočichů, lidí na této planetě, poznají žáci, že sahají kořeny po celém světě, že mnoho rostlin a živočichů bylo zavlečeno z různých koutů světa. Systémy rostlin a živočichů se liší nadmořskou výškou, podnebným pásem apod.

Environmentální výchova

Všechny přírodní zájmové činnosti splňují cíle ENV. Ať už zkoumání zkamenělin, rostlin, živočichů, vesmíru nebo pěstitelství, chovatelství, myslivost, včelařství, rybářství nebo ochrana životního prostředí. Do této zájmové činnosti patří koutky přírody, výroba herbářů, pokusy i práce s naučnou literaturou.

Mediální výchova

V kroužcích s přírodní tematikou se snaží vedoucí i děti mediálně informovat obyvatelstvo o ochraně životního prostředí, o dopadech ničení životního prostředí o důležitosti sběru odpadu. Děti si mohou vyzkoušet pořádání kampaně proti zabíjení tuleňů apod.

3.5.4 Esteticko-výchovné VČA

Osobnostní a sociální výchova

V těchto kroužcích je důležité osobní nasazení, vzbuzení zájmu. Vytvoření sdělné atmosféry, spolupráce (častá práce ve skupinách – dělba práce), respekt a tolerance, potlačení konkurenčního prostředí a práce „na výkon“. Projevuje se zde očekávání, radost, nadšení, angažovanost. Je zde prostor pro sebevyjádření méně nadaných žáků, prostor pro naplnění ambicí nadaných žáků – více, rychleji, náročněji, hlouběji. Uplatňuje se zde široké napojení na osobní zkušenosti žáků (spontánní projev a postřehy méně úspěšných žáků jsou někdy zajímavější než projev a postřehy premiantů – to lze často dost obtížně odhalit v běžném vyučování – tedy uplatňování subjektivity) i na vědomosti získané ve škole. A vyčleňuje se zde prostor pro činnosti, kde se uplatní všechny naše smysly (tedy rozvoj smyslového vnímání). Záleží na kulturní a sociální úrovni rodin žáků.

V hudebních kroužcích si děti rozvíjejí schopnosti poznávání při hudebních hrách, improvizacích i pohybových. Děti získávají aktivní a kreativní přístup k hudbě. Formují svou osobnost poslechem i učením se na hudební nástroje. V literárně-dramatických kroužcích se rozvíjí osobnost dítěte jak dramatizací, četbou, pokusy o tvorbu, tak i návštěvou kulturních akcí.

Výchova demokratického občana

V hudebních kroužcích lze děti učit hymnu České republiky, povídat si o české vlajce, symbolech a státnosti. Lze učit hymny i jiných států. Při výtvarném ztvárnění je možnost využít každého aktuálního tématu, inspirovat se našimi výtvarnými, hudebními i hereckými umělci a tím posílit vážení si naší kultury. V dramatizaci lze sehrát scénky z jednání Poslanecké sněmovny, ze soudních síní z projednávání různých zákonů, a tím se učit řešit konflikty a dobře argumentovat.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Posílit v dětech vědomí, že i estetickými dovednostmi lze světu sdělit jeho problémy. Žáci se mohou aktivně podílet na zlepšení světa svými hudebními nebo dramatickými vystoupeními, výstavami apod. Žáci mohou uspořádat různé sbírky na podporu různých akcí, spolupracovat s organizacemi, které pomáhají v řešení problémů Evropy.

Multikulturní výchova

Velmi souvisí s tématy ve VMEGS. Jinak mohou děti studovat a poznávat hudbu z různých koutů světa, mohou se učit na různé nástroje (např. africké bubínky, píšťaly apod.). Děti mohou navštěvovat různé kulturní akce umělců z celého světa. Mohou sehrát představení k tomuto tématu, pokusit se o literární tvorbu.

Environmentální výchova

Zpívání, výtvarné ztvárnění a dramatizace lze nacvičit jako inspirace přírodou, její krásou (např. Vltava od Bedřicha Smetany, krajináři i jiné výtvarné techniky). Žáci si také mohou vyzkoušet ve výtvarném kroužku tvorbu přírodními materiály.

Mediální výchova

V hudebních, výtvarných i literárních kroužcích je důležité medializovat životy umělců. Tyto činnosti také rozvíjejí vyjadřovací schopnosti, které jsou pro MEV velmi důležité. S dětmi je možné rozebírat životy dnešních hvězd, jak jim to zasáhlo do soukromí, v čem spočívají jejich kvality apod.

3.5.5 Sportovní VČA

Osobnostní a sociální výchova

Tyto VČA rozvíjí OSV v oblasti kreativity. Vedou k seberegulaci a zvládnání zátěžových situací při výhře nebo prohře. Mezi důležité aspekty při sportu patří poznávání lidí, budování vztahů, komunikace a psychohygienu. Sportovní VČA podporují růst nových buněk, odbourávají stres a zlepšují kapacitu mozku. Mají také vliv na chování a učební dovednosti žáků.

Výchova demokratického občana

Při sportovních VČA je důležité podporování našich sportovců reprezentací za Českou republiku, a tím upevňují naše kulturní vědomí. Při sportu se také děti seznámí s fungováním různých organizací, poznají fungování systému ve světě sportu, turistiky.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Rozvíjení tohoto průřezového tématu ve VMGES je podobné jako u VDO. Děti mohou zorganizovat různé exhibiční závody na podporu současného dění (zemětřesení na Haiti) atd.

Multikulturní výchova

Podobné jako u předešlých PT. V těchto kroužcích je možné učit děti různé styly, ať už hudební, výtvarné nebo literární a tím je učit respektovat odlišnosti nebo styly, které se jim nelíbí. Umět najít na každém trochu inspirace pro své další tvoření.

Environmentální výchova

Pouze v kroužcích turistiky, sezónních sportů je možné poznávání a budování vztahu k přírodě formou různých túr.

Mediální výchova

Ve sportovních kroužcích seznamovat žáky s mediálně významnými sportovci, všimnout si článků a rozhovorů v médiích o sportovcích.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Výzkumné šetření

4.1 Cíle výzkumného šetření

- zmapovat situaci při začleňování průřezových témat do ŠVP
- zjištění, jaká je nejčastější forma začleňování průřezových témat do výuky
- zjištění, co potřebují učitelé pro zpracování průřezového tématu *multikulturní výchova* znát, co bylo pro ně pro práci s *multikulturní výchovou* klíčové

4.2 Stanovení hypotéz

H1:

Nejčastější formou začleňování průřezových témat do školních vzdělávacích programů je integrace PT do předmětu.

H2:

Pro výuku průřezového tématu multikulturní výchova do ŠVP je podle učitelů klíčové schopnost tolerovat jiné kultury, odlišnosti i názory.

4.3 Charakteristika výzkumu

Výzkum zaměřený na práci s průřezovými tématy proběhl na 20 základních školách venkovského typu, 20 základních školách ve městech do 10 000 obyvatel, 22 základních školách ve městech do 50 000 obyvatel, 15 základních školách ve městech do 100 000 obyvatel a ve 4 základních školách ve městech nad 100 000 obyvatel, po celé České republice. Výzkumu se zúčastnilo 47 učitelů prvního stupně základní školy a 39 učitelů druhého stupně základní školy, z toho bylo 35 koordinátorů školního vzdělávacího programu.

Dotazník byl předložen 86 respondentům vyučujících buď na prvním, nebo na druhém stupni základní školy a nebo koordinátorům školních vzdělávacích programů. Na dotazníky odpovídalo 77 žen a 9 mužů.

Na všech základních školách vyučující ochotně spolupracovali a se zájmem vyplnili dané dotazníky.

4.4 Použité výzkumné metody

V této pasáži praktické části mé diplomové práce se snažím zmapovat situaci při začleňování průřezových témat do školního vzdělávacího programu. Pro tento výzkum jsem zvolila metodu dotazníku. Na základě dotazníkového šetření se pokusím posoudit převládající skutečnosti důležité pro zahrnutí *multikulturní výchovy* do ŠVP.

Dotazník pro učitele

Dotazník pro učitele základních škol obsahuje celkem dvacet otázek. První čtyři otázky jsou zaměřeny na základní informace ohledně uplynulé praxe a typu školy. Dvě otázky obecně ke školnímu vzdělávacímu programu a na zařazování průřezových témat sedm otázek a na důležitá fakta šest otázek. Poslední otázka se týkala možnosti, cokoliv doplnit, co nebylo řečeno.

Otázky by měly být vhodně formulované a srozumitelné. V dotazníku byl poskytnut i prostor pro jiné návrhy.

Jednotlivé položky dotazníku byly písemně zpracovány, rozčleněny a vyhodnoceny. Vzor dotazníku je v příloze č. 1.

4.5 Realizace výzkumného šetření

Při výzkumném šetření bylo nejdůležitější zjistit, zda zapracování průřezových témat do ŠVP činilo problémy, jakým způsobem jsou průřezová témata zapracována a co považují učitelé při zpracování MKV za ústřední.

Dotazník byl předložen v době, kdy již probíhalo vyučování podle ŠVP. Důležité bylo konstatování, že dotazníky jsou anonymní. Dotazníky byly na školách ponechány 14 dní, učitelé tedy měli na vyplnění dotazníku dostatek času a mohli se nad jednotlivými otázkami zamyslet.

4.6 Výsledky a interpretace výzkumu

V této kapitole jsou zpracovány výsledky dotazníků ve vztahu k jednotlivým hypotézám a cílům výzkumu. Výsledky jsou dále prezentovány v tabulkách a grafech doplněné průvodními zprávami.

Vyhodnocení hypotéz

H1:

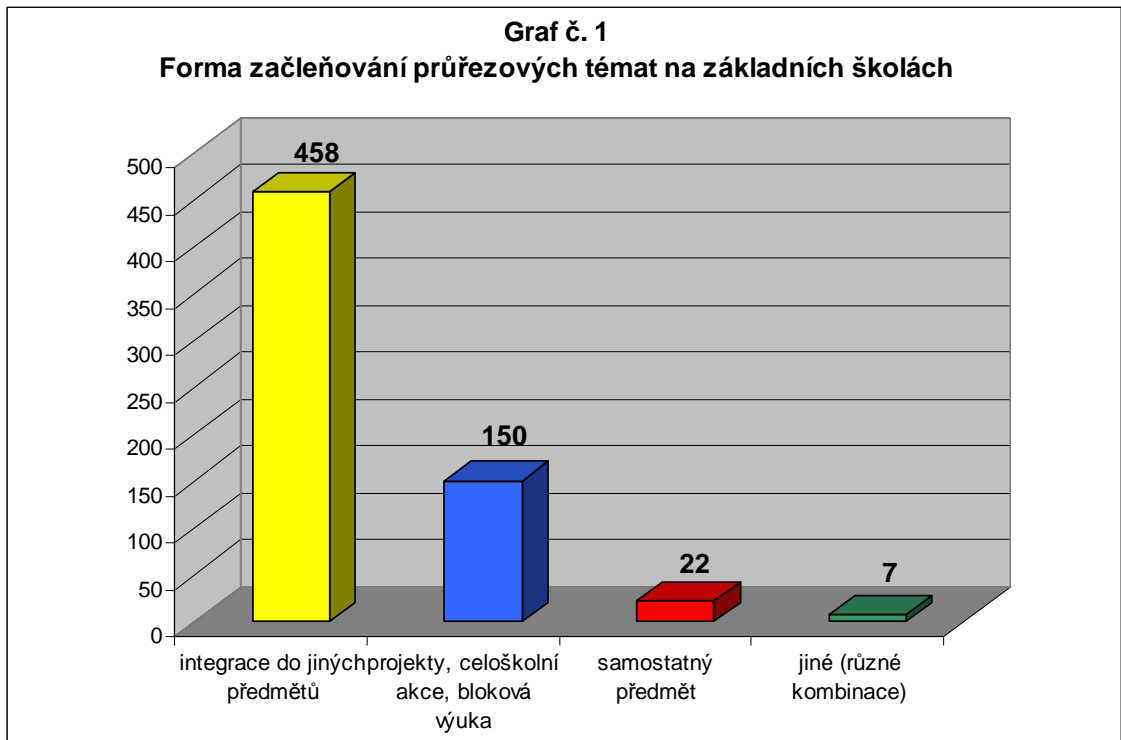
Nejčastější formou začleňování průřezových témat do školních vzdělávacích programů je integrace do předmětu.

V souvislosti s vyhodnocením této hypotézy byly využity otázky z dotazníku č. 8, 10, 12, 14, 16, 18.

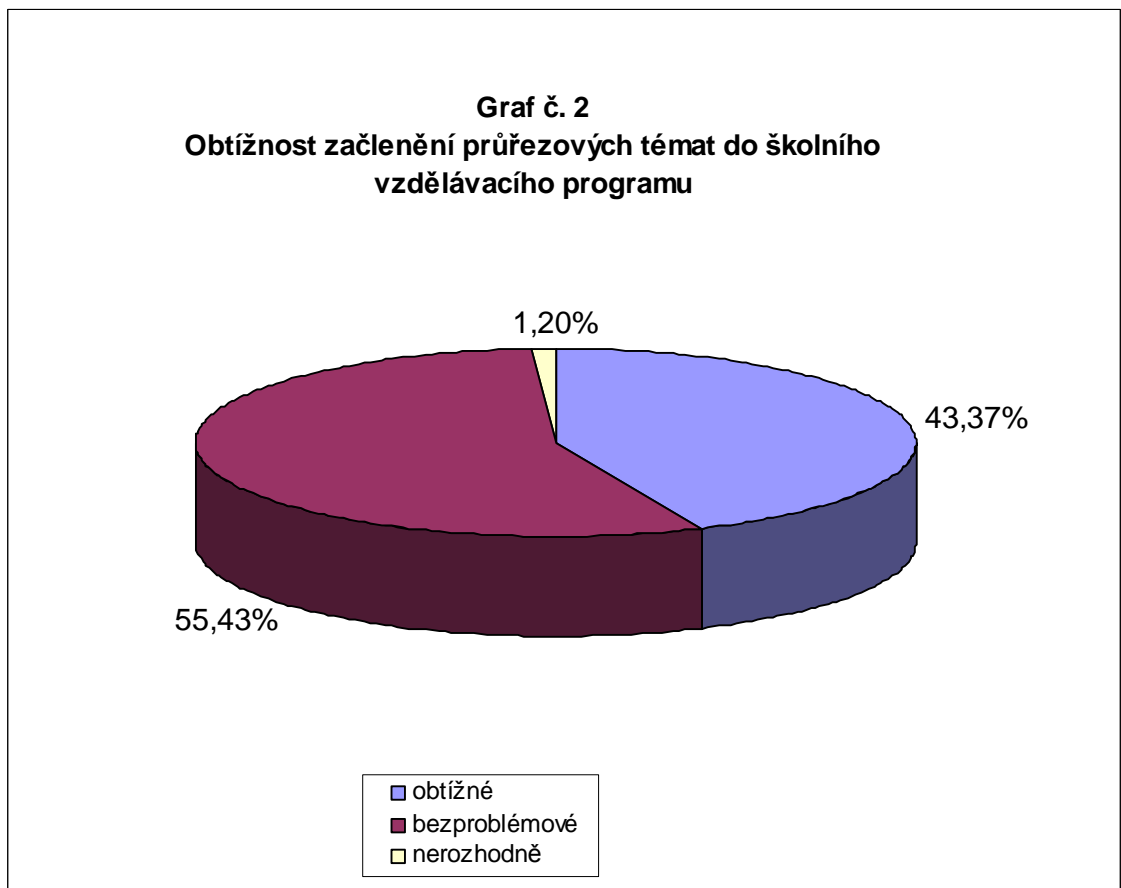
Vyučující nejčastěji uváděli, že průřezová témata jsou do školního vzdělávacího programu začleňována formou integrace do předmětu (téměř 89 % odpovědí). Poměr začleněných forem do školního vzdělávacího programu znázorňuje graf č. 1.

Tabulka č. 1: Počet začlenění PT do výuky

	integrace do jiných předmětů	projekty, celoškolní akce, bloková výuka	samostatný předmět	jiné (různé kombinace)
OSV	80	26	8	1
VDO	76	19	4	1
VMEGS	73	25	5	0
MKV	78	24	2	3
ENV	75	39	5	1
MEV	76	17	4	1
CELKEM	458	150	22	7

Z otázek v dotazníku je také možné vyčíslit, zda učitelům připadalo začleňování průřezových témat obtížné. Obtížnost začleňování znázorňuje graf č. 2.

Myslím si, že formou integrace do předmětů jsou PT začleňována nejčastěji proto, že je to pro vyučující nejsnazším východiskem. Pokud nějaký okruh výuky přibližuje průřezovému tématu, učitelé ho pouze rozšíří a integrují do jednotlivých předmětů. Z tabulky lze vyčíst, že počet zařazených průřezových témat integrací do předmětu zvolilo přibližně stejný počet respondentů.

Složitější a jistě pro žáky i zajímavější možnosti jako projekty, celoškolské akce nebo dokonce samostatný předmět, začleňovaly školy méně. Z grafu vyplývá, že projekt nebo celoškolská akce začleňuje do výuky téměř 30 % škol. Z mého pohledu je to ucházející, vezmeme-li v úvahu náročnost časových příprav, organizačních příprav a materiálního zajištění. Začleňování průřezových témat jako projektů nebo akcí škol byl přibližně stejný počet. O něco méně bylo projektů zaměřených na *mediální výchovu* a *výchovu demokratického občana* ve srovnání s projekty zaměřenými na *environmentální výchovu*. Je to z toho důvodu, že většina projektů zaměřených na *environmentální výchovu* byla již před RVP začleněna, ať už například projekty „Otevírání studánek“, „Být přírodě kamarádem“ nebo „Les ve škole, škola v lese“.

Nejnáročnější forma začleňování, samostatný předmět, se rozhodlo pouze přibližně 4,3 % škol. Myslím si, že učitelům chybí informace, jak hodiny vést a kde informace nalézt a zkušenosti, které neměli možnost nasbírat. Samozřejmě je to spojené i s velmi náročnou dobou příprav a s materiálním vybavením školy. Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce samostatných předmětů je zaměřeno na *osobnostní a sociální výchovu*. Je to jistě z toho důvodu, že *osobnostní a sociální výchova* se prolíná všemi průřezovými tématy nejvíce a cíle OSV jsou cíle, kterých chceme dosáhnout při formování osobnosti žáka při běžné výuce. Složitost OSV vidím v osobnosti pedagoga, protože toto PT je velmi náročné na reflexi učitele směrem k žákům.

Obtížnost začleňování jednotlivých průřezových témat bylo téměř srovnatelné. Převládalo začleňování s problémy (přibližně 55,43 %). Myslím si, že problém byl především v začlenění všech okruhů průřezových témat v průběhu 1. a 2. stupně základní školy tak, aby byly splněny očekávané výstupy. Školám byla ponechána velká volnost, a že obsah PT museli vymýšlet, což bylo psychicky a časově náročné.

Závěr hypotézy č. 1:

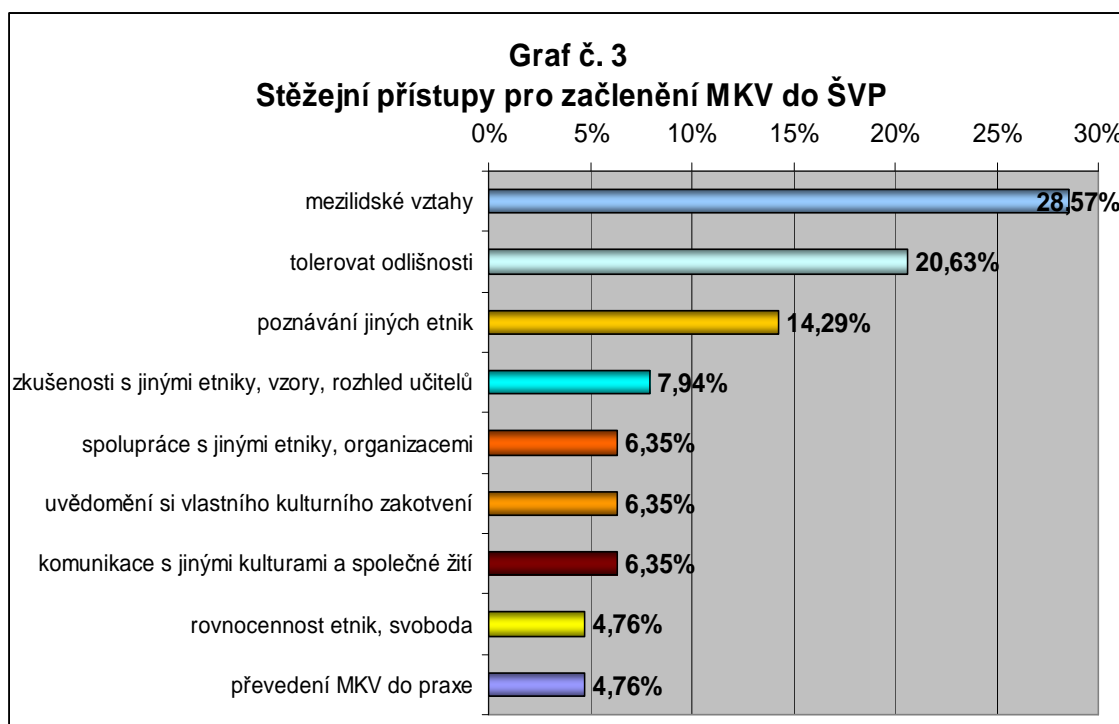
Hypotéza č. 1 byla potvrzena. Z výsledků odpovědí vyplývá, že nejčastější formou začleňování průřezových témat do školního vzdělávacího programu je integrace obsahu PT do jednotlivých vyučovacích předmětů.

H2:

Pro zpracování průřezového tématu Multikulturní výchova do ŠVP bylo důležité tolerovat jiné kultury, odlišnosti i názory.

Pro vyhodnocení této hypotézy jsem využila odpovědi z dotazníku č. 15, kde učitelé uváděli, co považují při práci na průřezovém tématu *multikulturní výchova* za velmi důležité. Vyučující, kteří na tuto otázku neodpověděli, jsem do celkové podoby grafu nezahrnula.

Z celkového počtu 86 učitelů byly odpovědi velmi rozmanité a celkem vyrovnané. Dané hodnoty jsou uvedeny v grafu č. 3.

Nejvíce považovali učitelé za důležité pro výuku *multikulturní výchovy* mezilidské vztahy. Proto si myslím, že je *multikulturní výchova* velmi úzce spojena s průřezovým tématem *osobnostní a sociální výchova*.

Podle mého názoru odpovědi na tuto otázku velmi záleží na osobnosti pedagoga. Některý pedagog k vyučování *multikulturní výchovu* potřebuje zkušenosti s jinými etniky nebo vzory z pilotních škol. Jinému učiteli bude záležet na tom, aby se daná výuka odrazila v praxi nebo si raději budu představovat spolupráci s organizacemi zabývající se touto problematikou.

Podle grafu jsou pro učitele pro práci s *multikulturní výchovou* velmi důležité mezilidské vztahy (28,57 %). Do tohoto bodu jsem zahrnula i ovlivňování hodnotového systému žáků. Dobré mezilidské vztahy se snažíme v žácích budovat již od nástupu do vzdělávacích zařízení. Řešením by také bylo vyčlenit část vyučovací hodiny v některých předmětech než přímou integrací OSV do předmětu.

Dalším velmi důležitým aspektem pro zpracování *multikulturní výchovy* je podle učitelů tolerance odlišností etnických, náboženských, ekonomických a jiných (přibližně 20,63 %). Do tohoto bodu jsem zahrnula i odpovědi typu, že je důležité, aby žáci pochopili, že každé etnikum má svá specifika, je důležité respektovat jiná etnika a že je důležité odstranit předsudky ve společnosti. Myslím si, že je tento přístup velmi zásadní i z hlediska osobnosti pedagoga. Je zarážející, že by pedagog, který sám netoleruje jiná etnika, učil *multikulturní výchovu*.

Souhlasím s bodem, že pro zpracování okruhů *multikulturní výchovy* je klíčové poznávání jiných kultur a získat o těchto kulturách informace (přibližně 14, 29 %). S tím souvisí i další bod, mít zkušenosti s jinými etniky, s čímž je spojen rozhled učitelů současného dění a případně mít dobré vzory z pilotních škol (přibližně 7,9 %)

Na stejné úrovni byly body celková spolupráce jak s jinými etniky, mezi žáky, tak s organizacemi. Podle učitelů je důležité uvědomit si vlastní kulturní zakotvení, pak komunikace s jinými kulturami a společné žití, což bylo přibližně 6,35 %. Podle mého názoru spolupráce mezi žáky a komunikace je opět spojena s okruhy OSV.

Nejméně klíčové je podle pedagogů rovnocennost etnických a jiných skupin, jejich svoboda a zavedení do praxe (4, 8 %). Rovnocennost skupin by se dala zahrnout do bodu tolerování odlišností. Výsledky zavedení průřezového tématu *multikulturní výchova* do praxe nám ukáže až čas, ale myslím si, že žádná investice do vzdělání a chování žáků není zbytečná.

Závěr hypotézy č. 2:

Hypotéza č. 2 byla částečně potvrzena. Z výsledků odpovědí vyplývá, že nejdůležitější pro práci s průřezovým tématem Multikulturní výchova jsou mezilidské vztahy (28,57 %), dále tolerance odlišností jiných etnik (20,63 %) a určitě ještě poznatky o jiných kulturách (14,29 %).

5 Návrh programu pro podporu MKV

Program je zpracován na téma *multikulturní výchova* s názvem: „Všichni jsme ze stejného těsta.“

Tato část práce je zaměřena na konkrétní témata *multikulturní výchovy*, jak předpokládá RVP, ZV (2007). Pro tento účel byl sestaven program na pětidenní kurz pro žáky 5. ročníku základní školy jako pomoc učitelům při začleňování PT. Při jeho sestavování se vycházelo z RVP, ZV (2007) a to z konkrétních okruhů „Kulturní diference“, „Lidské vztahy“, „Etnický původ“, „Multikulturalita“ a „Princip sociálního smíru a solidarity“.

V dnešní době „otevřených hranic“, zvýšené migrace obyvatelstva, ať už z důvodů politických, ekonomických nebo soukromých, je stále větší potřeba seznamovat žáky s různými příslušníky národnostních menšin, různých etnik a kultur. I žáci mohou přispívat svým jednáním a chováním k předcházení nedorozumění, respektování jiných kultur, smazání předsudků, změně vnímání světa a přetváření společnosti.

Žijeme v době, kdy může být chlapec z Indie podporován rodinou v České republice v rámci adopce na dálku, kdy lidem na Haiti postiženým zemětřesením posílají obyvatelé České republiky finanční i materiální pomoc. Náš život je propojen se životy jiných lidí na Zemi nesrovnatelně více než kdykoliv jindy v historii.

Smyslem programu je na základě témat z RVP, ZV (2007) pochopení jiných kultur a porozumění jinému způsobu života, respektování rozdílů jako hodnoty, podporování solidarity. Řešení vzdělávacích problémů v multikulturní společnosti je nelehký a komplikovaný úkol. Problematika nepřátelství vůči cizincům byla doposud řešena v rámci vzdělání pouze okrajově.

Předpokládám, že pokud žáci získají informace o minoritních skupinách, povedou žáky k úvahám, co ovlivňuje pohled člověka na svět, jakou roli hraje prostředí, kde žije a čím je jejich vnímání ovlivněno.

Cílem je získat znalosti o různých etnických skupinách, učit se komunikovat a žít s příslušníky minorit, uvědomovat si rovnocennost všech skupin, rozvíjet toleranci k ostatním skupinám, ať už náboženským, etnickým, sociálním apod., rozpoznávat projevy rasové nesnášenlivosti, poznat vlastní kulturu a uvědomovat si vlastní identitu, Žáci by měli odlišnost brát jako možnost k obohacení.

Netolerance a xenofobie většinou vzniká z neznalosti kultur, proto je vhodné zařadit informace o příslušnících jiných etnik žijících na území České republiky, protože

většinou netolerance a xenofobie vzniká neznalostí kultur. Také by se měli žáci naučit jednat v součinnosti s druhými, umět řešit konflikty, vyhnout se předsudkům a rozpoznat nesnášenlivost. V neposlední řadě získat znalosti o základních termínech *multikulturní výchovy* jako kultura, národ, etnikum, rasismus, diskriminace apod.

5.1 Zaměření programu

Z dotazníků z výzkumného šetření vyplývá, že učitelé začleňují průřezová témata nejčastěji formou integrace PT do předmětů. Navrhovaný program je spíše ukázkou začlenění PT formou projektové výuky. Může sloužit jako námět do výuky, projekt jednodenní či vícedenní nebo seminář. Také je možnost využít tento program jako náplň celotáborové hry při práci s VČA.

Zaměření tohoto programu mělo sloužit jako program pětidenního kurzu. Obvykle je naše domněnka o lidech ovlivněna zkušenostmi, neověřenými informacemi nebo hodnotami. Program se skládá z takových činností, které jsou zaměřeny na překonávání předsudků, které používáme často nevědomě a ve kterých prakticky vyrůstáme. Proto je velmi těžké jim předcházet. Ve svém programu se dále zaměřuji na spolupráci. Podle mého mínění patří součinnost mezi důležité osobní dovednosti, které pomáhají žákům řešit případné konflikty. Žáci by se měli naučit vážit si sami sebe a od toho je „krůček“ k tomu, aby si vážili svojí kultury. Dále se zaměřuji na poznání jiných etnik a kultur, protože nejvíce konfliktů vzniká z neznalosti etnika. Činnosti by žáky měly vést k zamyšlení nad postavením minorit nejen v České republice, ale i ve světě.

5.2 Rozvrh programu

Celý program je zpracován jako pětidenní kurz, ve kterém se žáci seznámí s jednotlivými tématy pěti okruhů RVP, ZV (2007). Tyto témata jsou zpracována tak, aby každý den vedla žáky k zamýšlení nad jiným etnikem, ke spolupráci, k rozvíjení sociálního citění a komunikačních dovedností.

Program je koncipován pro jednu třídu (zde pro 24 žáků) pátého ročníku základní školy. Organizace je převážně skupinová, ale žáci budou pracovat i jednotlivě a hromadně. Program je mnohdy psychicky náročný, a proto bude velmi důležitá odborná pomoc a komunikativní dovednosti pedagoga. Pedagog bude muset často řešit

citlivá témata a měl by umět včas zasáhnout. Většina her je čerpána z metodických materiálů.

První den bude vytvořen obrys jednoho žáka (dobrovolníka) na balicí papír. Linie programu je tvořena tím, že z každé hry vyplyne myšlenka, kterou žáci napíšou a umístí právě na obrys „človíčka“. Z ostatních her budou žáci získávat kousky puzzle, které na konci kurzu složí.

Po celou dobu kurzu bude na zdi umístěn velký balicí papír s názvem Mapa pocitů. Mapa má formu grafu ve dvou osách – psychický a fyzický stav. Každý si vyrobí vlaječku a v průběhu akce ji přesunuje podle toho, jak se zrovna cítí. Mapa slouží k určení celkové nálady a identifikaci, když je někdo v krizi (Pelánek, 2008, str. 77).

Denní režim kurzu je v příloze č. 13.

5.2.1 První den – Kulturní diference

Dopolední program

1. Mezinárodní seznamka

Cíl: V této aktivitě se rozvíjí vzájemný kontakt. Žáci se seznamují a zbavují se ostychu. Navozuje atmosféru pro celý kurz.

Pomůcky: seznam různých způsobů pozdravů

Čas na aktivitu: 10 minut

Učitel předvede různé způsoby pozdravů. Pro vytvoření atmosféry pustí hudbu. Žáci se procházejí na vyhrazeném prostoru a na výzvu učitele se zdraví různými způsoby (příloha č. 2).

Na konci dostanou žáci za úkol vymyslet vlastní druh pozdravu, který budou používat v průběhu akce. Může to být i malý rituál, jímž se bude oslavovat úspěch nebo zahajovat a končit společná akce (Hermonchová, Neuman, 2003).

Reflexe: Učitel se zeptá žáků, jak se jim aktivita líbila. Zda si uvědomují, že každý národ má své odlišnosti, kterým často nemůžeme rozumět, a proto bychom se měli nejdříve dozvědět, co nejvíce informací o daném etniku, člověku nebo zvyku a teprve potom soudit.

2. Po stopách slavného Etnologa

Cíl: Žáci by měli získat povědomost o základních pojmech MKV, zároveň spolupracovat a trénovat paměť.

Pomůcky: lístečky s funkcemi, listy s popsányými pojmy (příloha č. 3)

Čas na aktivitu: 30 minut

Na vyznačeném území jsou tajným kódem zaznamenány poznámky slavného Etnologa. K jejich rozluštění budete potřebovat notnou dávku spolupráce a dobré paměti.

Nejdříve žákům vysvětlíme, kdo to je Etnolog. Zeptáme se, jestli nějakého znají nebo jestli by dokázali říct nějaký příklad z filmového plátna. Pokud ne, uvedeme sami příklad.

Aktivita probíhá na vyznačeném území. Žáky rozdělíme do čtyř skupin po šesti žácích. Každý žák si vylosuje na lístečku určitou funkci. Ve skupině bude zastoupen dvakrát grafolog, vědec, historik a dvakrát záhadolog. Na vyluštění listu je vždy potřeba určitý zástup daných funkcí. Například pro vyluštění I. poznámky bude třeba záhadolog, grafolog a vědec. Tito tři členové ze své skupiny se musejí najít, seskupit se u listu s poznámkami a musejí se nazpaměť naučit definici a vrátit se na základní stanoviště a učitel nazpaměť definici odříkat. Učitel si zaznamená, zda bylo dodrženo složení skupiny k vyluštění a správnost definice.

Reflexe: Po uplynulém čase ve vyhraněném území (30 minut) provede učitel vyhodnocení správnosti a splnění podmínek. Každá skupina dostane první část puzzlí podle pořadí. Se žáky si ještě blíže vysvětlí všechny termíny i s použitím příkladů ze života. A zhodnotí, jak se jim spolupracovalo a co bylo pro spolupráci důležité.

3. Dotazník

Cíl: Všichni žáci kurzu dostanou k vyplnění na začátku dotazy, protože je velmi důležité, aby učitel zjistil, jakou mají žáci etnickou povědomost, jestli se již setkali s různými etniky a jaké s nimi mají zkušenosti.

Pomůcky: dotazník

Čas na aktivitu: 20 minut

1. Jaký je tvůj vztah k cizincům?
2. Jakou s nimi máš zkušenost?
3. Dokážeš si představit, co bys musel překonávat, kdyby ses odstěhoval do cizí země natrvalo? (Průcha, 2006, str. 69)

Reflexe: Učitel by měl žáky upozornit, že když mají jednu špatnou zkušenost, nevztahuje se to na celou minoritu. Důležité je, aby si žáci uvědomovali to, co musí

překonávat mnozí cizinci v cizí zemi a že by jim to měli usnadňovat. Po této aktivitě vymyslí určitou myšlenku, zkušenost, hodnotu pro našeho „človíčka.“

4. Jedinečnost každého člověka

Cíl: Žáci si mají uvědomit jedinečnost každé osoby.

Pomůcky: razítkový polštářek napuštěný inkoustem, pro každého papír

Čas na hru: 30 minut

Učitel vysvětlí, že otisky prstů jsou považovány za naprosto jedinečný znak každého člověka, žádní dva lidé je nemají stejné. Proto je lze využívat i jako důkazu v soudní praxi. Každý si vytvoří svůj portrét s použitím otisků prstů. Postupně si natře jednotlivé prsty lehkým pohybem zleva doprava na inkoustovém polštářku, pak každý prst otiskne na vhodné místo na papír. Otisky doplní kresbou, která ho charakterizuje.

Reflexe: Všichni si vzájemně porovnají otisky prstů, zjišťují, jak jsou odlišní ve svých fyzických charakteristikách i ve svých zájmech (Hermonchová, Neuman, 2003).

5. Co máme společného?

Cíl: Při této hře se ukáže jedinečnost každého žáka a zároveň to, co ho spojuje s ostatními. Pro každé dítě je uklidňující, když ví, že v mnoha ohledech není osamocené. Děti mají zde příležitost povídat si spolu. Relativní nedostatek času vede k určité povrchnosti, která usnadní situaci ostýchavým žákům. Hra přivádí děti k intenzivní výměně zkušeností.

Pomůcky: papír a tužka

Čas na aktivitu: 30 minut

Utvořte čtveřice. Pak si každá skupinka sedne dohromady a napíše seznam toho, co mají členové společné. Může to být například: Každý z nás má sestru. Všichni mají rádi modrou barvu. Nesnášíme, když děti žalují... Máte na to čtvrt hodiny. Zvítězí tým, který najde nejvíc společného.

Reflexe: Dozvěděl ses o některém kamarádovi něco zajímavého? Existuje něco, co mají společné úplně všechny děti? Existuje něco, čím se lišíš od ostatních? Líbí se ti být stejný jako ostatní nebo se rád odlišuješ? (Vopel, 2007, str. 25) Učitel dětem ukáže, že se zajímá o výsledek. Pak vyvěsí seznamy, ke kterým dospěly jednotlivé skupiny a někdy se k nim ve škole může učitel vrátit.

Odpolední program I.:

Dopoledne se žáci zabývali jedinečností každého z nich, teď se tedy budou zabývat odlišnostmi. Zjistí, že i když má každý jiná ústa (tenká, plná, široká, srdíčková apod.), oči, vlasy apod. jsme vlastně všichni stejní, lišíme se svým chováním, jednáním, svými hodnotami a na tom záleží především.

6. Odlišnosti

Cíl: Žáci se budou zabývat vlastním vzhledem, vztahem ke svému tělu, k odlišnostem ostatních.

Pomůcky: papíry A4, vodové barvy, vystříhané různé části těla, lepidlo

Čas na hru: 40 minut

Malé skupinky mají vytvořit postavu člověka, který je složen z různých částí těla, společně tedy rozhodují, čím vlasy, nos, krk, ramena, ruce, nohy atd. bude postava mít. Volbu je třeba zdůvodnit. Je lepší, když jsou vybírány menší části těla. Ke konci práce obrázek ještě domalují vodovými barvami.

Reflexe: Výsledné kresby skupinky představí ostatním. Při diskusi se zabýváme tím, co bylo komu příjemné nebo nepříjemné (Hermonchová, Neuman, 2003).

7. Česká kultura

Cíl: Žáci by v tomto bloku měli poznat vlastní kulturní zakotvení. Zeptáme se žáků, zda si pamatují definici kultury. V této aktivitě budou poznávat vlastní tradice, hodnoty, zvyky. Na konci aktivity si ještě popovídáme o českém písemnictví, architektuře, vynálezcích apod.

Pomůcky: papíry, tužky, lístek se zvyky nebo tradicemi, dotazník: Povaha Čechů

Čas na aktivitu: 80 minut

a) Historie

Žáci mají za úkol napsat, jak jsme se ocitli právě tady na tomto území, proč má český jazyk právě tuto podobu a napsat 3 mezníky, které považují v naší historii za nejdůležitější.

Reflexe: Proč je naše kultura pro českého občana důležitá? Stalo se někdy v historii, že chtěl někdo naši kulturu potlačit?

b) Zvyky, tradice

Žáky rozdělíme do šesti skupin po čtyřech žácích. Každá skupina si vylosuje lístek se zvykem či tradicí (Velikonoce, Čarodějnice, Vánoce – zvyky před štědrovečerní večeří, Vánoce – štědrovečerní večeře a zvyky po večeří, Tři králové, Masopust). Jejich úkolem je připravit si krátký televizní spot pro televizní diváky z ciziny. Ve spotu musejí zaznít informace, proč se tento zvyk dodržuje, kdy probíhá a sehrát vtipnou scénku, jak daný zvyk vypadá a co ho charakterizuje.

Reflexe: Dodržujete doma české zvyky a tradice? A jaké? Vytrácejí se z měst naše zvyky?

c) Povaha Čechů

Která vlastnost podle Vás nejvíce vystihuje povahu Čechů??? Očíslujte od 1 do 5, 1 = nejvíce typická, 2 = spíše typická, 3 = nevím, 4 = spíše netypická, 5 = rozhodně netypická.

Žáci mají ve sloupci napsány tyto vlastnosti a mají očíslovat: přátelskost, smysl pro humor, odměřenost, vznešenost, závistivost, lehkomyšlnost, sobeckost, pedantství, chytráctví, skepticismus, podezíravost, výbojnost, nespolehlivost, zručnost, vzdělanost, slušnost, pohostinnost, lenost, podnikavost, kulturnost, nepořádnost, sebekritika, sobeckost, schopnost improvizace, alkoholismus

Reflexe: Zhodnotíme pohled žáků na českou povahu. Nejtypičtějším vlastnostmi Čechů jsou smysl pro humor, závistivost, chytráctví, podezíravost, podnikavost, schopnost improvizace a alkoholismus. Nejméně typickými vlastnostmi Čechů jsou vznešenost, výbojnost a sebekritika (Průcha, 2006, str. 214 – 236).

Odpolední program II.: (aktivity jsou z metodických materiálů- poznamenat)

Tzv. „jiní“ nám připadají lidé tělesně nebo mentálně postižení, které tvoří menšinu v České republice. Jsou to lidé jako my, ale bohužel musejí žít s handicapem a často se spoléhat na pomoc ostatních. V této části odpoledního bloku by si měli žáci vyzkoušet plnit úkoly, když nemohou používat některou část svého těla.

8. Slepý útvar

Cíl: Řešení problému, spolupráce, komunikace.

Pomůcky: páska na oči pro každého, 30 m silného lana (nejméně 2 m na osobu)

Čas na hru: 30 minut

Žáci se rozdělí do čtyř skupin po šesti žácích. Učitel v úvodu upozorní na trpělivost a plné soustředění. Všichni si zavážou oči. Potom učitel odvádí každého hráče zvlášť k ležícímu lanu, rozestaví je v pravidelných intervalech a dá jim do ruky lano. Pak jim oznámí jejich zdánlivě jednoduchý úkol a základní pravidla. Žáci mají za úkol vytvořit z lana čtverec, v průběhu hry musejí být v kontaktu s lanem a musejí využít celou délku lana. Jakmile se dohodnou, že úkol splnili, musejí položit lano na zem a sundat si pásku z očí. Je zřejmé, že každý může mít vlastní názor, jak celý problém řešit. Důležité je být trpělivý, každého vyslechnout a společně se rozhodnout pro jedno řešení. Aktivním žákům pošeptáme, ať chvíli mlčí. Pak si zkusí vytvořit rovnostranný trojúhelník.

Reflexe: Jak se vám řešil zdánlivě jednoduchý úkol? Dovedete si představit, že byste přišli o svůj zrak? Jaké jiné smysly jste nejvíce používali? Cítili jste, že potřebujete pomoc od ostatních? (Hermonchová, Neuman, 2003)

9. Tvorba jinými částmi těla

Cíl: Tvorba jinými částmi těla než obvykle, vcítění do života lidí s tělesnými problémy.

Pomůcky: vodové barvy, štětec, papír, sklenice vody

Čas na hru: 30 minut

Vodové barvy, papír a sklenici s vodou umístíme na zem, nejlépe na linoleum, které se dá dobře umýt. Žák se zuje, uchopí štětec mezi palec a vedlejší prst jedné nohy. Vsedě pak namaluje na svou čtvrtku obrázek. Ruce vůbec nepoužívá. Můžeme malovat i ústy s připevněnou čtvrtkou, téma: Příslušník jiného etnika.

Reflexe: Povídáme si, jaký je to pocit používat neobvyklý způsob práce. Uvažujeme o tom, jak se cítí jedinci, kteří nemohou používat ruce. Co všechno bychom dokázali zvládnout, kdybychom nemohli (po úraze, po nemoci) používat své ruce (Hermonchová, Neuman, 2004).

Poté si povídáme, koho nakreslili. Proč si zrovna vybrali tohle etnikum?

10. Nouzová stavba

Cíl: Tvořivě řešit problém v malé skupině, komunikovat a dělit si úkoly.

Pomůcky: pro každou skupinu asi 25 větví o délce 80 – 100 cm, pásky na svázání nohou do dvojic a pásky přes oči

Čas na hru: 30 minut

Družstva po 6 lidech mají postavit co nejvyšší stavbu z připravených větví. Všichni hráči mají ve dvojicích svázané nohy v oblasti stehna a kotníku. Jeden se nesmí dotknout větví, druhý je slepý. Před zahájením stavby mají všichni 1 minutu na plánování. Staveniště jsou oddělená, družstva by neměla vidět taktiku ostatních. Na stavbu mají 10 minut.

Učitel upozorní, že žádné větve nelámeme ze stromu (Hermochová, Neuman, 2004).

Reflexe: Pak se žáky obejdeme, všechny stavby zhodnotíme, kdo postavil největší a každá skupina popíše svou taktiku ostatním. Učitel se ptá: Jak jste museli ve dvojici spolupracovat? Co bylo nejtěžší?

Večerní program:

11. Co se změnilo?

Cíl: Naučit žáky umění pozorovat a všímat si odlišností a detailů.

Čas na hru: 20 minut

Žáci utvoří dvojici, ve které se pořádně prohlédnou. Pak jeden na sobě něco změní a druhý z dvojice musí hádat co, potom si vymění role. Po vyměně rolí se prohodí dvojice.

Reflexe: Bylo těžké uhodnout, co si spolužák změnil? Hledal jsi dlouho?

12. Buď pozorný

Cíl: Pozorovací schopnost dětí se může rozvíjet mnohem lépe, jsou-li vedeny k vlastnímu pozorování a získají-li pocit, že být pozorný se vyplatí. Svět pak bude zajímavější a my sami máme víc možností k jednání. V této hře můžete dát děvčatům a chlapcům zřetelně najevo, že vám záleží na tom, aby své smysly využívali inteligentně. Můžete při tom vybízet a nabádat, aby byli ještě pozornější.

Čas na hru: 30 minut

Žáci se posadí do kruhu. Učitel bude klást různé otázky, přímo detektivní. Detektiv musí hodně vidět, dobře slyšet, někdy musí využít i čich a musí si dobře pamatovat obrazy, zvuky a pachy. Žáci musejí zavřít oči.

1. Kdo z vás mi může říct, jak se jmenuje jeho kamarád, který sedí napravo?
2. Kdo z vás dokáže popsat, jaké boty mám právě na sobě?
3. Jakou barvu má strop v naší místnosti?
4. Jakou barvu očí má jeho nejlepší kamarád?

5. Popsat ponožky, které má na noze.
6. Kolik má tato místnost oken?
7. Prvních pět slov této melodie, kterou broukám?
8. Popište účes maminky.
9. Jak to vypadá ve vašem oblíbeném obchodě?
10. Co jste dělali včera naposled před usnutím?

Nyní se budou ptát i ostatní žáci (Vopel, 2007, str. 72).

Reflexe: Učitel upozorní žáky, že je velmi důležitý být všímavý. Poznat, kdy se druhému něco děje, kdy potřebuje pomoc apod.

13. Zhodnocení

Ve zbývajícím čase zhodnotíme se žáky, jaký smysl nebo část těla jim nejvíce chyběla. Jestli si dovedou představit, že by s tímto handicapem vykonávali běžné činnosti dne, že by se museli o sebe postarat, proto je velmi důležitá pomoc od ostatních zdravých jedinců.

Žáci utvoří kruh a společně přemýšlíme, co prožili a čím by chtěli obohatit našeho človíčka na stěně, ať už nějakou myšlenkou, hodnotou, jednáním apod.

5.2.2 Druhý den – Lidské vztahy

Dopolední program:

Celý dopolední program je zaměřen na rozvíjení spolupráce s jinými lidmi bez ohledu na kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou nebo generační příslušnost.

1. Tajné přátelství

Cíl: Naučit žáky, že je důležité udržovat harmonické mezilidské vztahy.

Pomůcky: lístky se jmény žáků

Čas na aktivitu: Probíhá po celý den.

Ráno si učitel k sobě vezme šest žáků, kteří si vylosují z pytlíčku jméno osoby, která je na kurzu. Koho si žák vylosuje, o toho se bude muset celý den starat, držet dveře, když vchází, držet místo, chválit a podporovat apod., záleží na žácích, co vymyslí. Večer se žáků zeptá, jestli by chtěl někdo někoho za celý den pochválit nebo jestli si někteří žáci nevšimli něčeho zvláštního (Herlichová, Neuman, 2003).

2. Malý životní prostor

Cíl: Každý člověk má právo žít společně a podílet se na spolupráci. V této aktivitě budou žáci společně řešit problém a ještě zde bude i tělesný kontakt, který pomáhá k prohlubování vztahů.

Pomůcky: 3 čtverce linolea 60 x 60 cm

Čas na hru: 30 minut

Z celého světa už zbyly jen tři malé ostrovy, abychom se neutopili, musíme se na ně všichni vejít. Žáky rozdělíme do třech družstev po osmi žácích. Zachráníme se, jestliže všichni rychle vystoupíme na blízký malý ostrůvek, který je tvořen dřevěným podstavcem. Nikdo se nesmí dotýkat žádnou částí těla vody aspoň po dobu 10 sekund. Pak pomine ohrožení.

Reflexe: Po této aktivitě se učitel bude ptát, jak by žáci vyřešili problém, kdyby opravdu zbyly na zemi jen 3 ostrovy, vždyť by téměř žádný jedinec neměl svůj životní prostor. Tato situace nám zatím nehrozí, ale hrozí přelidnění Země, vyčerpání zdrojů apod. (např. v Číně mají povoleny pouze dvě děti na rodinu).

3. Malba mycí houbičkou

Cíl: Rozvíjení soudržnosti skupiny, využití neobvyklé techniky.

Pomůcky: velký papír, nejlépe kruhového tvaru, mělké misky na barvy, houbičky

Čas na hru: 30 minut

Papír položíme do středu místnosti, kolem něj rozmístíme nádobky s barvou a houbičky. Každý účastník začne malovat houbičkou namáčenou v barvě. Po chvíli se všichni o jednoho posunou tak, aby každý během činnosti vystřídal všechny barvy.

Pracovní prostor pokryjeme balícím papírem a všichni musejí mít pracovní oblečení.

Reflexe: Pohovoříme o spolupráci při malování – určoval jedinec kompozici obrazu, nebo ji postupně vytvářeli všichni? Kdo se víc soustředil na detaily, kdo na malování velkých ploch? Koho inspirovala práce ostatních, komu spíš rušila jeho záměry? (Hermonchová, Neuman, 2003)

4. Překážky v životě

Cíl: Spolupráce, překonání překážek jako překážek v životě.

Pomůcky: plachta 1m², volejbalový míč, lístečky s národnostmi

Čas na aktivitu: 60 minut

Žáci se rozdělí do čtyř skupin po šesti žácích. Každý si z pytlíčku vylosuje jednu národnost tak, aby v každé skupině byli dva Skoti, dva Inuité a dva Američani. Skot si na sebe při tomto úkolu vezme sukni, Inuit dvoje kalhoty a dva svetry a Američan ponese v jedné ruce hamburgera (housku), tudíž bude držet plachtu jen jednou rukou. Jejich úkolem je překonat trať s překážkami a spolupracovat při pohybu s plachtou a míčem. Trať je dlouhá přibližně 500 m, žáci musí překonat klády, podlézt pod provazem, projít část trati lesem, překonat slalomovou dráhu, oběhnout kužel a vrátit se zpět na start.

Každé skupině se počítá čas, podle umístění získají skupiny puzzle na závěrečnou skládačku.

Reflexe: Jak se vám spolupracovalo? Co bylo při spolupráci nejdůležitější? Jak vám vaše národnost vadila na trase?

Odpolední část I.:

5. Předsudky a stereotypy

Cíl: Lidé jsou plni předsudků, které jsou v jejich myšlení tak zažitě, že je už neidentifikují a řídí se jimi. Předsudky se tedy přenáší prostřednictvím výchovy i na děti. Proto je cílem této aktivity, aby žáci dokázali předsudky rozpoznat, pochopili jejich podstatu a negativní důsledky především na mezilidské vztahy.

Pomůcky: příběh, papíry, tužky

Čas na aktivitu: 60 minut

Žáky rozdělíme do čtyř skupin. Sdělíme žákům, že si budeme povídat o předsudcích. Ve svých skupinách žáci zkoušejí vymýšlet definice předsudků. Podrobně pak žákům popíšeme, co předsudek je.

Ihned po této definici přečteme dětem příběh (příloha č. 4) a zadáme, aby zjistily, které předsudky se v příběhu objevují.

Reflexe: Upozornit žáky na tendence posuzovat cizí kultury z pozice své vlastní kultury. Naše obyčeje a pravidla nám připadají správné a ostatní přinejmenším jiné. Všichni by měli pracovat na posuzování projevů odlišnosti, uvědomit si vžité stereotypy a tím se vyhnout předsudkům.

Učitel nechá žákům čas na rozmyšlenou a zeptá se, zda již zažili nějaký předsudek vůči své osobě, aby uváděli různé příběhy s předsudky z běžného života.

Každá skupina vybere příběh, který je nejvíce zaujal a přehrají ho před ostatními. Pak si příběh zahrají tak, jak by se měl dotyčný v příběhu správně zachovat. Může jít o běžné situace, např. učitel nechce dát pěťkaři jedničku za jeho výkon, i když by si jí zasloužil apod.

6. Předpojatost

Cíl: Snažit se jednat bez předsudků. Velmi důležité pro společnost jako takovou, pro mezilidské vztahy a postavení minorit v České republice.

Pomůcky: 12 starých slunečních brýlí, balící papíry, pastelky

Čas na aktivitu: 60 minut

Členové skupiny se rozdělí do dvojic a sednou si proti sobě. Jeden z dvojice si nasadí brýle. Střídavě si o sobě sdělují informace tak, že každá věta začíná obratem: Myslím si, že máš rád, že rád děláš...může se to týkat zájmů, charakterových vlastností, způsobů chování, hodnot, pocitů, životních plánů atd. Tato fáze může trvat 10 minut. Žádný z dvojice nenaznačuje, jestli jsou domněnky správné či nikoliv (Hermochová, 2005, str. 73).

Reflexe: Po ukončení proběhne rozhovor o tom, jak se kdo cítil v okamžiku, kdy vyslovený předpoklad byl správný či nesprávný a on nemohl nijak uvést věc na správnou míru. Účastníci si uvědomí, že sami mají určité předsudky a že stejně je vidí pod vlivem určitých stereotypů, které jsou často odvozovány ze vzhledu či atributovány k rodinným vztahům, pohlaví, věku.

Stalo se vám, že se na věc díváte jinak než druzí? Čím to bylo způsobeno? Proběhne diskuze, ve které žáci budou uvádět své nápady.

Dalo by se nedorozumění předejít? Uveďte co nejvíce argumentů, proč bychom se měli pokoušet brýle odbarvit? Vytvořte plakát pravidel, aby ostatní skupiny zaujal.

Odpolední program II.:

Řešení konfliktů:

7. Hádáme se

Cíl: Naučit se ovládat a řešit konflikty.

Pomůcky: žádné

Čas na hru: 35 minut, aktivita ve dvojicích

Skupina vymyslí několik konfliktních situací např. dívat se v televizi na seriál o mladých nebo akční film, jít v sobotu na výlet nebo na koupaliště, kdo bude mít nádobí, které fotbalové mužstvo je lepší, jsou lepší kluci nebo holky, je správné, když někdo podniká nebezpečné akce.

Učitel předem určí způsob jednání jednoho nebo obou aktérů – dohodne se s každým potají, aby druhý neznal jeho zadání (nebo si ho vylosují na kartičce), a to jeden chce vyvolat hádku za každou cenu, ani jeden nechce ustoupit, oba svalují vinu na druhého, jeden se snaží o spravedlivé vyřešení, druhý nechce přistoupit na jiné řešení než na svoje, jeden stále nachází v argumentech druhého útoky proti sobě, jeden místo řešení problému stále útočí na osobu druhého, jeden se cítí neustále ublíženě.

Reflexe: Jaké jednání nevede k žádnému řešení? Je možné se vždy dohodnout a shodnout? Mohou být dvě odlišná řešení obě správná? Jakým způsobem se dá nejrychleji dohodnout? Skupina zkusí najít řešení, s nímž by hádající dvojice souhlasila.

Je dobré, když vedoucí vysvětlí, že je důležité vyjádřit i pochopení, vyjasní si své stanovisko, jednat o problému, nezevšeobecňovat, neútočit na druhého, neobviňovat, vymýšlet řešení přijatelné i pro toho druhého, stačí, když dojdou k pochopení toho druhého (Hermonchová, Neuman, 2005).

8. Nadávky

Cíl: Žáci nacvičují odpovědi na ponižování a posmívání, zvládnání agrese.

Pomůcky: pro každého papír

Čas na hru: 35 minut

Nejdříve účastníci společně sepíšou seznam asi 10 – 20 nadávek, které se ve skupině používají.

Ty využijeme v následujícím cvičení, při němž se účastníci naučí způsobům, jak nakládat s urážkami, ponižováním a dalšími formami negativní zpětné vazby.

Nejdřív učitel vysvětlí:

1. Abychom si udrželi vysokou sebeúctu, začneme vždycky tím, že zvedneme hlavu a řekneme si: Nezáleží na tom, co mi kdo řekne nebo udělá, přesto jsem hodnotný člověk.
2. Dalším krokem je zjistit, proč dostáváme negativní zpětnou vazbu. Dotkli jsme se někoho nebo jsme zapomněli udělat něco, na čem jsme se dohodli? Pokud ano, můžeme nabídnout upřímnou omluvu nebo udělat něco pro nápravu.

3. Pokud se jedná o urážky bez důvodu, zvolíme jednu z následujících možností:

- prostě toho člověka ignorujeme
- jdeme od něho pryč
- najdeme špetku pravdy na tom, co ten člověk říká, a souhlasíme s ním, posměváček bude překvapený
- změním zaměření, zeptáme se, jestli má špatnou náladu, když ho napadají takováhle slova
- podat hlášení o sobě, říct, že se mi toto jednání nelíbí a že si ho nepřeji
- metoda „poškozené desky“, znovu opakovat, že se mi tohle chování nelíbí a že si ho nepřeji
- požádáme o pomoc – někdy je potřebné vyhledat pomoc či radu blízkého nebo důvěryhodného dospělého

Dobrovolník se posadí proti ostatním, kteří ho napadají postupně urážkami a nadávkami (příp. pomocí seznamu). Hráč na to odpovídá různými technikami. Je vhodné, když si metody vyzkoušejí všichni.

Reflexe: Diskutujeme o tom, která metoda je vhodná v jakém případě. Měli bychom dojít k poznání, že důležité je to, jak sami urážky přijímáme – když se nás to nedotkne, tak nás útočník nemůže urazit.

Učitel musí umět situaci vždy zvládnout, protože tato hra je pro účastníky velmi psychicky náročná (Hermochová, Neuman, 2003).

9. Když se dva hádají

Cíl: Naučit se řešit konflikty, najít pravidla, jak se hádat konstruktivně a dojít k nějakému výsledku.

Pomůcky: žádné

Čas na hru: 35 minut

Žáky rozdělíme do trojic. Dvě děti z trojice začnou nějakou hádku, každé má trvat na opačném stanovisku (např. krtci jsou užiteční, do školy se mají nosit mobily). Oba mají přesvědčit toho druhého a nesmějí ustoupit ze svého názoru. Třetí účastník se má pokusit o urovnání sporu dalšími argumenty – při daném zadání se to vlastně nemůže podařit. Po třech minutách se role vymění. Nakonec celá skupina diskutuje

o zkušenostech, které děti při hře získaly, a uvažuje o tom, jaké by muselo být zadání, aby bylo možné spor urovnat. Na konci každá trojice vytvoří společná pravidla hádek.

Reflexe: Jaké pocity mám při hádce – jsem klidný nebo mě po chvíli začne protivník štvát? Mám chuť spíš podlehnout druhému názoru nebo mu odporovat? Vadí mi, že je druhý lepší v argumentech? (Hermonchová, Neuman, 2003)

Večerní program:

10. Recept na přátelství:

Cíl: Naučit se, že každý je zrcadlem pro své přátele, které ukazuje, zda je vidí dobré, zlé, důležité, bezvýznamné, šikovné nebo nudné. Uvědomit si na ostatních pozitivní stránky a umět pochválit. Je však také třeba odlišit klady od nekritické chvály.

Pomůcky: papír, tužka

Čas na hru: 30 minut

Učitel uvede: „Jak si přejete, aby se k vám vaši kamarádi chovali? Chtěli byste, aby si mysleli, že jste dobří, úspěšní nebo raději sympatičtí? Líbí se vám, když vás kamarád, byť v dobré vůli kritizuje, napomíná, vysvětluje, co byste měli dělat lépe? Co si myslíte o tom, kdo vás shazuje před ostatními? Dokážete vidět kladné stránky svých kamarádů a dát jim to najevo? Každý zavře oči a představí si svého dobrého kamaráda. Jak vypadá? Jaké má oči? Jak se nejčastěji obléká? Co rád dělá? Co rád jí? O čem často přemýšlí? Jaký má temperament? Jakou mívá náladu? Proč ho máte raději než ostatní? Co dobře umí?

Na základě těchto úvah pak každý sepíše něco jako recept na dobrého kamaráda. Co je nutnou podmínkou, aby se někdo stal vaším přítelem?

Reflexe: Recepty na kamaráda společně posoudíme a zkusíme najít ty nejpodstatnější body. Uzavřeme diskusi s tím, že se každý může pokusit být podle těchto bodů dobrým přítelem (Hermonchová, Neuman, 2003). Učitel nejpodstatnější body sepíše a vyvěsí.

Je vhodné dovést žáky k poznání, že kdo se dívá na své přátele s uznáním a umí jim to říct, co se mu na nich líbí a co obdivuje, ten posiluje sebevědomí svých přátel a bývá oblíbený.

11. Prolézání

Cíl: Pohybová hra na spolupráci i pobavení.

Pomůcky: 2 svázané smyčky vytvářející kruh o průměru 1 m

Čas na hru: 15 minut

Všichni se uchopí za ruce a vytvoří velký kruh. Na dvou místech nejlépe proti sobě, uvolníme držení, navlékneme svázané smyčky na paže a účastníci se opět chytí. Smyčky visí na spojených pažích. Na pokyn vedoucího hráči začnou posunovat smyčky po kruhu ve směru hodinových ručiček., aniž by se pouštěli rukama. Sousedí je mohou nadhazovat a usnadňovat si prolézání. Všichni se však stále pevně drží. Snaží se o to, aby obě smyčky pohybovaly stejnou rychlostí. Pak zkusíme na čas, účastníci zkusí odhadnout, jak jim to bude dlouho trvat i proti směru hodinových ručiček (Hermonchová, Neuman, 2005).

Reflexe: Museli jste si při posunování pomáhat? Bylo důležité něco dodržovat?

12. Vyhodnocení tajného přátelství a zhodnocení celého dne

Učitel se žáků zeptá, co je za celý den potěšilo, co jim udělalo radost. Podle reakcí zjistí, zda si vylosovaní žáci či ostatní účastníci všimli, že se o ně někdo staral. Pak sdělí všem žákům, co měli daní žáci za úkol a budou si společně povídat, co jim to přineslo, jak se dotyční cítili a zda jim to bylo příjemné, jestli to od dotyčné osoby očekávali apod.

Ve zbývajícím čase shrneme všechny aktivity a vymyslíme další sílu pro našeho „človíčka“, abychom mu pomohli v umění řešit konflikty. Danou sílu mu vepíšeme do části těla, ke kterému se to vztahuje.

5.2.3 Třetí den – Etnický původ

Dopolední program

1. Rasy

Cíl: Seznámit žáky se základními pojmy, uvědomit si, že ostatní lidi by měl žák hodnotit podle toho, jak se dotyčný chová a ne podle barvy pleti.

Pomůcky: 3 papíry A4, barvy na tělo (hnědá, žlutá, černá), listy s otázkami

Čas na aktivitu: 30 minut

Žáci se rozlosují do tří skupin po osmi. Uvedeme otázkou: Co je to rasa? Jaké lidské rasy žáci znají? Společně určíme, že europoidní, mongoloidní a negroidní. Žáci si pomalují obličej barvami hnědou, žlutou a černou. Na papír A4 sestaví, čím se tyto lidské rasy vyznačují a příklady národností (např. barva kůže, vlasy, oči, výskyt).

Pak se rozdělí do osmi skupin po třech tak, aby v každé skupině byl zástupce rasy europoidní, mongoloidní a negroidní. Mají odpovědět na tyto otázky:

Cítíš se s odlišnou barvou kůže přirozeně?

Co si sám myslíš o jiné barvě pleti?

Myslíš, že tě teď tvé okolí vnímá odlišně?

Jaké je to být odlišný?

Reflexe: Podívej se na své přátele ve třídě: Změnila barva pleti tvého spolužáka? Vnímáš ho jinak? Líbí se ti více, jak vypadá nebo jaký je kamarád? (<http://dum.rvp.cz/materialy/bytosti-kolem-nas.html>)

2. Čtyři etnika

Cíl: Naučit děti nesoudit podle vzhledu, první zkušenosti nebo příslušnosti etnika.

Pomůcky: flipchart, listy na doplnění s fotografiemi, tužky, papíry

Čas na aktivitu: 30 minut

Učitel připomene, že jsme si nyní povídali o třech rasách. Nyní budeme pracovat s jejich zástupci. Žáky rozdělíme vylosováním do čtyř skupin po šesti. Každá skupina dostane jednu fotografii s názvem a list na doplnění (příloha č. 5).

Učitel nechá žáky polemizovat ve skupině nad danými otázkami. Žáci mají dvacet minut na vypracování. Pak vyvěsí dané fotografie na flipchart a sepíše odpovědi žáků, ke každé fotografii na flipchart.

Reflexe: Jak se žákům pracovalo, podle čeho se snažili odpovídat. Zda byly otázky pro ně těžké.

Na konci žákům prozradí, že fotografie mají špatné názvy. Na fotografii č. 1 je italská maminka s dítětem, na fotografii č. 2 jsou romské dívky, na fotografii č. 3 jsou afgánské děti a na fotografii č. 4 jsou kubánští žáčci.

Učitel se zeptá, jak by nyní vypadaly odpovědi žáků a upozorní na to, že je velmi lehké někoho soudit a než tak učiním, tak bych se měl alespoň o daného žáka zajímat, znát jeho zvyky a hodnoty. Jsme ovlivněni naší kulturou, našimi zvyky, naším pohledem na svět, ale nejsme tu sami, každá kultura má svou historii (původ), své tradice a hodnoty, které se utvářely v průběhu staletí. K tomu, abychom jiným etnikům rozuměli, musíme je nejprve poznat.

3. Etnika u nás

Cíl: Získání informací o etnicích žijících v České republice.

Pomůcky: rozstříhané texty, tužky

Čas na aktivitu: 30 minut

Žáky rozdělíme do třech skupin. Žáci dostanou rozstříhané texty (příloha č. 6), které mají za úkol složit. Z daného textu mají zjistit, o který národ se jedná a mají ho zakreslit do malé mapy světa. V případě bezradnosti si chodí pro indicie k učiteli, který se je snaží vhodným způsobem navést.

Po složení daných textů, prozradíme žákům, že texty jsou o minoritách, které jsou v České republice nejpočetnější. Informace, které získali, využijí při aktivitě interview.

Reflexe: Bylo těžké poznat, o jaký národ se jedná? Podle čeho jste usuzovali?

4. Interview

Cíl: Žáci se mají naučit jednat, vystihnout, co je důležité a zapamatovat si informace o etnicích.

Pomůcky: papíry, tužky, texty

Čas na aktivitu: 30 minut

Nyní si každá skupina vypracuje deset otázek na interview pro zástupce daných etnik, tak aby se otázky týkali jejich zvyků, chování, historie, tradic apod. Podle zadaných textů se snaží každá skupina na otázky druhé skupiny odpovědět. Pak teprve všechny texty žáci přečtou.

Reflexe: Co Vás o etnicích nejvíce zajímalo? Překvapili vás nějaké informace? Co byste na tyto otázky odpověděli, kdyby se týkaly české národnosti?

Odpolední program I.:

5. Šipkovaná

Cíl: Orientace v terénu, použití znalostí etnik, spolupráce, tvořivost.

Pomůcky: mapa, papír, tužka

Čas na aktivitu: 120 minut

Žáci utvoří skupiny po šesti, dostanou mapu okolí, kde je vyznačen okruh dlouhý 2 km s vyznačeným začátkem a koncem trasy s osmi stanovišti, které musejí žáci obejít a splnit dané úkoly (příloha č. 7).

Reflexe: Po návratu z aktivity společně zodpovíme otázky a každá skupina sehraje připravené scénky. Ostatní hádají, o kterou vlastnost se jedná.

Odpolední program II.:

6. Beseda s odborníkem na romskou problematiku

Cíl: Seznámit žáky podrobněji s romským etnikem, aby pochopili chování tohoto etnika. Aby zjistili, v čem nemají soužití s námi jednoduché, čeho se museli vzdát ze své kultury. A také hlavním důvodem je slyšet názor odborníka.

Čas na aktivitu: 120 minut

Odborník bude prezentovat velmi zajímavou besedu i s projektorem. Žáci mají možnost během besedy pokládat odborníkovi spoustu otázek.

Reflexe: Jak se vám beseda líbila? Co jste si zapamatovali? Jak nyní pohlížíte na romské etnikum?

Večerní program:

7. Každý má obavy

Cíl: Ukázat žákům, že každý má z něčeho obavy. Poukázat na strach z hadů a strach jít do školy kvůli šikaně.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 30 minut

Povedeme s žáky debatu, čeho se bojí děti. Většinou, že budou samotné. Proto pláčou a chtějí maminku. Později se obavy mění. Přejeme si něco dokázat, někomu se zalíbit, být uznávaní. Nikdo moc o svých obavách nemluví, většinou nevíme, že je nás hodně, co máme podobné problémy. Každý má obavu o životy svých blízkých, o svůj život. V této hře se dovíme, čeho se kdekdo bojí. Přihlásí se, kdo z vás se bojí strašidel, tmy, vzteklých zvířat, přiznat se ke strachu, učitelů, že zůstane sám, že ho zbijí, že někdo blízký umře, katastrofických jevů, nějakých zvířátek, bouřky, jedů, zubaře, když se rodiče hádají, hovořit před celou třídou, že ho nikdo nebude mít rád.

Potom mohou ostatní k tématu diskutovat. Pak mohou někteří žáci vyprávět o svých obavách. Pak se učitel zeptá, jaký je rozdíl mezi strachem z hadů a strachem ze setkání s agresory při šikaně.

Reflexe: Všichni společně mohou uvažovat o možnostech, jak se obav zbavit nebo který strach je nějak významný pro život (strach z výšky, pádu, ohně..).

Poskytujeme možnost mluvit ve skupině o nejistotách, aby se žáci mohli naučit, že lze o nich mluvit a poznali, že i ostatní se musí vyrovnávat s podobnými problémy (Hermonchová, Neuman, 2003). Učitel se může účastnit hlasování.

8. Truhla

Cíl: Zakopání věcí jako odkaz pro budoucí generace, uvědomit si, co nás charakterizuje, spojuje, co o nás vypovídá. Zároveň žáci rozvíjejí spolupráce a musejí se shodnout na vybraných věcech.

Pomůcky: papíry, tužky, věci, které mohou děti zakopat, dřevěná krabice

Čas na aktivitu: 30 minut

Protože jsme dnešní den poznávali různá etnika a nevíme, co bude za 50 let, necháme zde odkaz pro příští generace.

Žáci se rozdělí do čtyř skupin po šesti žácích. Každá skupina má za úkol vymyslet deset věcí, které nás charakterizují, které o občanech České republiky vypovídají. Pak se všechny skupiny spojí a ze čtyřiceti věcí vybírají opět deset věcí, které by je charakterizovalo.

Pokud se podaří ten večer ještě věci sehnat, bylo by dobré jít s žáky zakopat.

Reflexe: Bylo těžké se dohodnout? Vzdali jste se snadno své věci? Jak vás ostatní přesvědčily?

9. Zhodnocení

S žáky zhodnotíme celý proběhlý den. Jaké aktivity se jim líbili, co si z každé odnesli, co by tedy mohli vepsat našemu „človíčkovi“ do srdce, duše nebo i úst.

5.2.4 Čtvrtý den- Multikulturalita

Dopolední program:

1. Všude kolem nás

Cíl: Uvědomit si, že se s jinou kulturou setkáváme denně a žádné negativní postoje k ní nezaujímáme.

Pomůcky: papír, tužky

Čas na aktivitu: 30 minut

Posadíme se s žáky do kruhu. Řekneme žákům, aby popřemýšleli, zda by dokázali přijít na to, kdy se v běžném dni setkávají s něčím nebo s někým jiného národa, kultury. Necháme žáky, aby své nápady sepsaly, pak o nich diskutujeme.

Uvedeme žákům, že vše kolem nás je spojeno s jinými národy. Příkladem je, aby se žáci podívali na své oblečení, které nosí a přečetli z cedulky, ve které zemi bylo vyrobeno. Učitel vše sepíše na tabuli např. Čína, Vietnam, Bangladéš, Egypt apod. Učitel se zeptá, zda by dokázali žáci říct českou značku oblečení.

Které produkty Česká republika vyváží nebo které jsou ve světě známé?

Reflexe: Je pro vás existence jiných národů důležitá? Myslíte si, že třeba nějaké rakouské dítě třeba v tuto dobu jí jogurt z České republiky?

2. Průzkum

Cíl: Zjistit k čemu vede existence jiných kultur, jaká může být budoucnost. Naučit žáky spolupracovat a umět se zachovat v každé situaci ve vztahu s jinými občany.

Pomůcky: papíry, tužky, lístečky s jednotlivými etniky

Čas na aktivitu: 90 minut

S žáky se posadíme do kruhu. Učitel se ptá: „Co to vlastně je multikulturalita?“ Žáci zkoušejí různé definice, učitel je vede k tomu, že je to vlastně existence různých etnik, rasových, etnických a náboženských skupin ve světě. Jak bude vypadat situace menšiny Vietnamců v České republice za 10 let? Za 50 let? Žáci zkoušejí vyvíjet různé teorie, co vše by mohlo nastat. Tu samou otázku aplikujeme na ukrajinskou menšinu a romskou menšinu.

Žáky rozdělíme do 4 skupin po šesti žácích. Každá skupina má za úkol vymyslet pět otázek na etnikum, které si vylosují (Romové, Ukrajinci, Vietnamci, Češi). Vypracované dotazy musí zjišťovat, jak se bude vyvíjet situace etnik u nás v České republice, jaká bude jejich politická, ekonomická a vzdělávací situace v budoucnu. Pak žáci vyrazí do terénu a pokusí se vyhledat minimálně pět občanů, kteří by jim na tyto otázky odpověděli. Učitel upozorní na to, aby se žáci představili, aby sdělili občanům, s jakým záměrem je oslovili. Musejí počítat s negativními reakcemi a slušně se s nimi vypořádat.

Po vypracovaném průzkumu zkusí podle odpovědí zhodnotit a shrnout. Po uplynutí času se s žáky sejdem a proběhne prezentace jejich průzkumu.

Reflexe: Bylo těžké vymyslet dotazy? Byli lidé ochotni spolupracovat? Jak reagovali na vaše dotazy?

Odpolední program I.:

3. Hluché uši

Cíl: naučit se při rozhovoru vnímat druhého a pozorněji poslouchat.

Pomůcky: žádné

Čas na hru: 30 minut

Zkusíme zahrát rozhovor, při kterém si každý vede svou a nereaguje na to, co řekl druhý (je jakoby hluchý. Například Matěj: „Katko, půjdeš si hrát ven? Katka: „Včera jsem dostala novou kazetu. Matěj: „Jezdili bychom na kolečkových bruslích.“ Katka: „Všem se hrozně líbí...“

V diskusi mluvíme o tom, jak se důležité, aby nás někdo poslouchal. Jak pozorně naslouchám já? Kdy je těžké naslouchat ostatním? Kdo z nás je nejpozornější a jak se to pozná? Jak poznáme, že druzí neposlouchají? Co proti tomu můžeme dělat?

Předvést si i správný rozhovor (Hermonchová, Neuman, 2003).

Reflexe: Žáci by měli poznat, že pozorné naslouchání patří k základům mezilidských vztahů.

4. Gesta a mimika

Cíl: Žáci si vyzkoušeli, že je velmi důležité naslouchat. Ale nejen slovy probíhá komunikace. Každý komunikuje svým tělem, gesty a mimikou. Často probíhá neupřímné jednání, kdy slova něco říkají a naše gesta a mimika prozrazují opak.

Ale jak je to s gesty a mimikou jiných států a kultur? Již jsme si povídali, např. co znamená úsměv u vietnamské minority apod.

Pomůcky: 24 fotografií, listy s gesty a mimikou, papíry, tužky,

Čas na aktivitu: 40 minut

Žáky rozdělíme do šesti skupin po čtyřech žácích. Každá skupina obdrží 8 fotografií bez popisu. Jejich úkolem je nejdříve odhadnout, co daná hesla znamenají, na což budou mít 15 minut. Pak ve vyznačeném území budou rozvěšeny obrázky s různými gesty (příloha č. 8). Úkolem žáků je všech 8 obrázků najít a doplnit správné popisky a zemi, ve které se gesta používají.

Po aktivitě si sednou žáci do kruhu a probíhá diskuze, jak popsali gesta a jaké jsou správné možnosti. Pak provede učitel vyhodnocení.

Reflexe: Jaká byla úspěšnost vašich odhadů? Byly pro vás některá gesta překvapující?

5. Poznávání pocitů

Cíl: Často je důležité při komunikaci vcítit se do druhého, vědět, jak se cítí.

Pomůcky: kartičky, tužky, papíry

Čas na aktivitu: 20 minut

Každý vymyslí různé emoce na jednotlivé kartičky (zloba, radost, únava...), pak se losuje a na vymyšlenou větu: Dnes přijdu ze školy o hodinu déle...se předvedou vylosované emoce. Každý si zapíše svůj tip emoce. Pak si zkontrolují a zhodnotí, jestli opravdu bylo z předvedené věty poznat, o jaký jde pocit.

Reflexe: Uhodl jsi alespoň desetkrát, o kterou emoci jde? Jestli ano, dokážeš se dobře vcítit do pocitů druhého při komunikaci.

6. Poznávání

Cíl: Pro komunikaci s etnikem, je důležité znát i jeden ze světových jazyků.

Pomůcky: slovníky, papíry, tužky

Čas na aktivitu: 30 minut

Žáky rozdělíme do dvojic. Mají za úkol připravit si pár vět v anglickém jazyce o druhém spolužákovi z dvojice a představit ho ostatním (základní informace, záliby, tajná přání, zajímavost). Příprava 15 minut.

Po uplynutí času postupně všichni žáci představují svého spolužáka pomocí souvislých vět v anglickém jazyce.

Reflexe: Jak probíhalo vzájemné poznávání? Vystihl vás druhý spolužák? Měli jste problémy s překladem?

Odpolední program II.:

7. Kulturní rozdíly

Cíl: Rozpoznat odlišnosti jiného etnika a zaujmout k nim vstřícný postoj, obohacení z různých kultur.

Pomůcky: lístky se scénkami

Čas na aktivitu: 45 minut

Žáky rozdělíme do třech skupin po osmi žácích. Vždy jedna skupina si vylosuje lístek a má sehrát scénku (příloha č. 9) přesně podle zadání. Zbylé dvě skupiny žáků se rozdělí na Čechy a cizince – jedni se budou snažit reagovat z pohledu Čechů, druzí z pohledu daného cizince ve scénce.

Reflexe: Čekali jste takovou reakci? Jak se měl cizinec zachovat? Můžeme hned soudit? Už se vám stalo něco podobného?

8. Zvláštnost

Cíl: Dovést žáky k tomu, že se neustále obohacujeme z jiných kultur a že se i od druhého můžeme leccos přiučit.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 20 minut

Žáci se posadí do kruhu. Každý má za úkol vymyslet, čím je pro ostatní výjimečný, zvláštní. Postupně všichni ostatním sdělují. Pak mají vymyslet, co je zvláštního na sousedovi po pravé ruce.

Nyní mají žáci přemýšlet, čím se můžeme z jiné kultury obohatit. Učitel udává příklady, např. že písmo přinesli Konstantin a Metoděj ze Soluně, naše zvyky jsou křesťanské apod.

Reflexe: Když se žáci podívají kolem sebe, zjistí, že vše má své kořeny v jiném kousku země. Bez ostatních národností a jiných kulturních etnik, od kterých jsme převzali, ať už myšlenky, rostliny nebo zvířata, bychom tu dnes asi nebyli. Neustále se obohacujeme z jiných kultur nebo jiné kultury od nás, proto bychom měli tolerovat odlišnosti a myslet na to, jak se jiným etnikem obohatit.

9. Co by bylo kdyby....

Cíl: uvědomovat si následky svých činů, vcítit se do role druhého

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 30 minut

Žáky posadíme do kroužku a každý se snaží zamyslet nad daným problémem, co by bylo kdyby:

- byl nastolen v České republice totalitní režim
- bylo složení obyvatelstva České republiky z 60 % z jiných kultur
- tvoje rodiče adoptovali malou romskou holčičku

- viděl, jak někoho šikanují
- tvoje rodiče by museli emigrovat do Číny
- slyšel, jak se posmívají tvému vietnamskému kamarádovi
- vládu převzali komunisté
- tvůj kamarád se začal stýkat se skupinou Romů

Reflexe: Žáci si mají uvědomit, že se kdykoliv mohou octnout na straně toho druhého. Mnohé situace, se kterými se denně setkáváme, můžeme ovlivňovat. Někdy bude naše snažení vidět až za delší čas, tak se nesmějí nechat žáci odradit.

10. Linie rozhodování

Cíl: Žáci se mají naučit, umět se rozhodnout, přiklonit se k názoru, přemýšlet o daných věcech.

Pomůcky: žádné

Čas na aktivitu: 25 minut

Venku na zemi je vyznačen pruh 2 m, dlouhý 5 m. Vpravo od pruhu je položen bílý obdélník, vlevo černý obdélník. Všichni žáci se shluknou v pruhu. Bílý obdélník znamená – zcela souhlasím, černý – vůbec nesouhlasím a když žáci zůstanou v pruhu, znamená to, že neví.

Učitel bude říkat různé výroky a žáci se budou stavět podle toho, jak to sami cítí. Pak vždy každý výrok zhodnotí.

Výroky:

Všichni Romové kradou.

Američané jsou velmi sebevědomí lidé.

Nemám nic proti zakládání sňatku homosexuálních lidí.

Každý Čech si tzv. „hrabe na vlastním písečku.“

Ostuda člena romské komunity, je ostuda pro celou rodinu.

Češi jsou závistiví a chladní vůči cizincům.

Kvůli ukrajinským dělníkům zde stoupla kriminalita.

Romští rodiče neposílají své žáky do školy.

Problém je o polovinu menší, když se s ním podělíš.

Reflexe: Bylo těžké se rozhodnout? Podle čeho jste se rozhodovali? Nechali jste se strhnout většinou?

Večerní program:

11. Příběhy

Cíl: vcítit se do kůže jiného etnika, pochopit jejich životní situace

Pomůcky: papíry a tužky

Čas na aktivitu: 60 minut

Žáky rozdělíme do čtyř skupin po šesti žácích. Mají za úkol vymyslet dojemný příběh uprchlíka z Afghánistánu, vietnamské holčičky, ukrajinského chlapce a člen romské rodiny.

Po vymyšlení, musejí příběh nacvičit a sehrát.

Reflexe: Jak se žák cítil v kůži uprchlíka (vietnamské holčičky, ukrajinského chlapce, člena romské rodiny), co mu vadilo, co mu naopak pomáhalo?

12. Zhodnocení

Ve zbylém čase zhodnocení celého dne. Vymyšlení síly pro našeho človíčka, ponaučení z daných aktivit.

5.2.5 Pátý den – Princip sociálního smíru a solidarity

Dopolední program:

1. Aktivní spolupodílení na přetváření společnosti

Cíl: Naučit se vytvářet vlastní osud.

Pomůcky: flipchart s popsanými možnostmi odpovědí

Čas na aktivitu: 45 minut

Učitel napíše vzorec $S + O = V$. Pak vysvětlí, že S znamená všechny situace našeho života, O naše odpovědi na ně a V výsledky, které prožíváme.

Většina lidí si stěžuje na výsledky, že se cítí osaměle, provinile, rozzlobeně, rodiče na ně křičí, dostávají horší známky ve škole nebo se k nim špatně chová jejich partner, kamarád. To však jsou výsledky toho, jak ti lidé odpověděli na situace ve svém životě. Například nový žák přijde do třídy, ta mu může připadat zvláštní nebo nepřátelská a cítí se tam osaměle. Nebo může s úsměvem kontaktovat nové spolužáky a vytvoří přátelské vztahy. Situace je stejná, ale odpovědi různých jedinců, a tím i výsledky jsou odlišné.

Zkusíme si přehrát některé situace různým způsobem – s různou odpovědí – a všímáme si výsledku.

Situace: Učitel omylem nespravedlivě potrestá romského žáka.

Vietnamka potřebuje pomoc při nastupování s kočárkem.

Starší Ukrajinka žádá o pohlídání psa, než nakoupí.

Student vybírá příspěvek na maturitní večírek.

Kamarád ze třídy by chtěl půjčit kolo.

Typy odpovědí – ponížené chování, přátelská žádost, projev panovačný, nesmělý, přezíravý, rozkaz.

Výsledek – chování ostatních – závisí jen na nich, jak žádosti vyhoví nebo na ni budou reagovat.

Reflexe: Jakým způsobem se nejlépe dařilo dosáhnout vyplnění prosby? Diskutujeme o možnostech vytváření výsledku. Účastníci by měli dojít k poznání, že situace obvykle neovlivníme, ale výsledek vytváříme svou odpovědí (Hermochová, Neuman, 2003).

2. Kapitán John Brown

Cíl: S žáky se naučíme písničku „Černý muž pod bičem otrokáře žil“ (příloha č. 10). Píseň umět vysvětlit.

Pomůcky: píseň, hudební nástroje

Čas na aktivitu: 25 minut

Reflexe: Jak na vás píseň působí? Kdo byl John Brown? Co se v písni odehrává? Může se tato situace stát i dnes?

3. Otrokáři a otroci

Cíl: Komunikace, poznávat pocit „druhořadých“ jedinců, prevence šikanování a xenofobie.

Pomůcky: podle zadaných úkolů

Čas na hru: 45 minut

Rozdělíme skupinu podle nějakého neosobního znaku např. barvy trička na dvě poloviny. Vylosováním určíme skupiny otrokářů a otroků. Každý otrokář může cokoli poručit kterémukoli otrokovi, ten to musí splnit. Předem učitel upozorní, že rozkazy nesmějí být nebezpečné a ponižující. V rozhodování o činnosti nemají otroci právo mluvit ani zasahovat.

Učitel je císařem a má právo veta. Určuje úkoly, které mají všichni vyplnit. Záleží na skupině, jak se na jejich splnění dohodne. Úkoly – vybudovat co nejvyšší věž, předvést cirkusové představení, uklidit, připravit hostinu. Skupiny vždy vystřídáme.

Reflexe: Jak se kdo cítil v roli otroka, když o tom, co má dělat, rozhodoval někdo jiný? Komu dělalo velké problémy se podřizovat? Kdo rád organizovat ostatní? Kdo měl tendence otroky šikanovat? Kdo se šikaně nedokázal bránit? Co byste mu poradili? Jak byste se cítili jako druhořadí bezprávní občané např. jako přistěhovalci nelegálně v USA? Jak vnímáte menšiny u nás – Vietnamce, Romy, Slováky, Ukrajince, Číňany? (Hermonchová, Neuman, 2003)

Odpolední program I.:

Nikdo nemá právo ubližovat druhému!

Cíl: Cílem aktivit je proměna vztahů ve třídě, podpora soudržnosti, boj proti šikaně, přispění k informování dětí o šikaně, rozvoj komunikačních dovedností a sociálního cítění.

Pomůcky: čtyři rozstříhané motivující příběhy po šesti stejných dílech, papíry, tužky, odborné publikace, novinové články, časopisy s daným tématem, čtyři archy papíru, fixy, lístky se jmény dětí, čtyři pytlíčky s hodnotami, kartony, barevné i bílé papíry, nůžky, lepidla, sponkovačky, látky

Čas na aktivitu: 240 minut

4. Motivující příběh (příloha č. 11)

Motivující příběh je vytištěn na čtyřech barevných papírech. Žáci najdou jednu část příběhu a podle barvy si sednou do skupiny. V okamžiku, kdy je u stolu celá skupina, příběh složí a zamyslí se nad ním. Poté si žáci sesednou do kruhu a proběhne diskuze o tom, co se v příběhu stalo, o jaké jednání šlo, co prožívali, když si příběh četli, jak by se zachovali apod.

5. Řada otázek

Každá skupina vymyslí otázku, která by je o šikaně zajímala (např. co je šikana, kde hledat pomoc, jaké jsou následky šikanování, proč se někdo stává agresorem šikany apod.)

Každá skupina hledá řešení všech otázek, a to v odborných publikacích, na internetu, novinových člancích, v časopisech apod. Na velký arch papíru a po poradě s ostatními zapíše svá řešení otázek.

6. Diskuze

Každá skupina prezentuje svá řešení prostřednictvím mluvčího skupiny, kterého si sami zvolí. Ostatní členové řešení doplňují a ostatní skupiny reagují a diskutují, souhlasí, nebo oponují.

7. Soudržnost

Žáci se pohybují po prostoru třídy. Po vyslovení určitého počtu musejí žáci tento počet vytvořit a po vyřknutí se semknou a uchopí rukama kolem těl. Kdo zbude, nevypadává a hraje dál. Cílem je podpoření soudržnosti a navázání kontaktů.

8. Nedokončené příběhy

Každá skupina obdrží nedokončený příběh dítěte, které prošlo šikanou. Jejich úkolem je příběh dokončit, a pak před ostatními sehrát. Poté probíhá diskuze, jaké měli pocity při hraní příběhu.

Odpolední program II.:

9. Dražba hodnot

Všichni společně letí balónem s hodnotami (láska, svoboda, peníze, světový mír, rodina, přátelství, příroda, vášeň, seberealizace, sport atd.). Náhle začne balón klesat. Postupně se losují jednotlivé hodnoty a žáci mají pro svojí záchranu na výběr buď hodnotu vyhodí z balónu, nebo se obětují. Každý se může obětovat pro jednu hodnotu jen jednou. Většina skupiny se musí na hodnotě, kterou chtějí z balónu vyhodit, shodnout. Ve chvíli, kdy zbude pět hodnot, která skupina obhájila, prezentuje ostatním.

10. Potlačení šikany a xenofobie

Formou brainstormingu žáci prezentují své návrhy. Jakýkoliv svůj návrh napíše na tabuli. Každý návrh se bere jako správný, nikdo se nebojí vyslovit ho nahlas a napsat ho. Jeden návrh může podnítit ostatní k jiným návrhům (např. přichystat nástěnku o informacích o šikaně a kde hledat pomoc, připravit letáky, založit chartu proti šikaně, napsat novinový článek, pořádat různé besedy a diskuze, výroba schránky důvěry apod.)

11. Realizace návrhů

Každá skupina hlasuje a vybere si návrh, na kterém se shodují a ten vytvoří. Na závěr svou tvorbu prezentují před ostatními.

Reflexe: V kruhu každý z žáků vyjadřuje, co se jim na aktivitách líbilo, co by ocenili a naopak, co se jim nelíbilo a co jim chybělo. Učitel zhodnotí pracovní úsilí všech žáků.

A protože byl učitel nadšen návrhem charty proti šikaně, tak jí spolu na konci dne jako dovršení založí.

Večerní program:

13. Puzzle

Cíl: Naučit posuzovat člověka podle jeho „vnitřku“, neodsuzovat a uvědomit si rovnocennost mezi všemi skupinami.

Pomůcky: puzzle, papíry, tužky

Čas na aktivitu: 60 minut

Ze získaných částí puzzle (příloha č. 12) za celý kurz všichni žáci dohromady skládají.

Po složení puzzle vymyslí žáci pravidla pro příští setkání s jiným etnikem a celé vyzdobí na balicí papír:

- člověka posuzujeme podle jeho „vnitřku“, a ne podle vzhledu
- každou negativní zkušenost posuzujeme z hlediska jednotlivce, a ne celého etnika
- poukazujeme na pozitivní vzory z dané skupiny
- zastaneme se toho, komu je ubližováno
- setkání s odlišnostmi nás vždy obohatí
- odsoudíme každé nevhodné chování atd.

Reflexe: Bylo těžké vymyslet pravidla? Budete se snažit jimi řídit?

14. Človíček

Cíl: Vzít si z človíčka alespoň kousek do svého srdce.

Čas na aktivitu: 15 minut

Pomůcky: tužky

Človíčka, kterého žáci během kurzu vymysleli, učitel vezme a dá ho doprostřed místnosti. Žáci kolem něj utvoří kruh. Učitel vede diskuzi: Může takový člověk

existovat ve skutečnosti? Přejeme si to vůbec? Které silné stránky považují děti za zvlášť důležité a proč?

Reflexe: Na závěr žáky poprosí, aby si z človíčka každý odnesl aspoň kousek domů.

15. Síť zážitků

Cíl: Společné připomenutí zážitků a zkušeností

Pomůcky: Dostatečně dlouhá tenká šňůra – 100 – 150m, nůžky

Čas na aktivitu: 30 minut

Klubko pevné nitě nebo provázku leží uvnitř kruhu a představuje symbol získaných zážitků a zkušeností. V těsně sedícím kruhu účastníků ho jeden hráč uchopí, pevně drží konec a klubko hází jednomu z hráčů, se kterým zažil zajímavé chvíle. Druhý žák se zamyslí a hodí klubko k dalšímu, a tak to pokračuje dále. Provázek mezi každými dvěma hráči je stále napnutý. Postupně se vytváří mezi účastníky stále hustší síť. Každé přehození lze doprovodit slovem a uvést událost, na kterou si házející hráč vzpomíná.

Reflexe: Síť je tak hustá a pevná, že je možné ještě naposled na ni ulehnout a nechat se nést svými přáteli (postupně mohou vyzkoušet všechny členové skupiny).

Potom lze síť rozstříhnout tak, že každému žákovi zůstane pramínek provázku jako vzpomínka na společně prožité chvíle (Hermonchová, Neuman, 2003).

Na konci dne učitel všem poděkuje za aktivní účast na kurzu. Zhodnotí aktivitu žáků, zapálení pro hry, náměty a především za spolupráci a příjemnou atmosféru, kterou po celých pět dní vytvořili. Sdělí jim, že všechny plakáty, které za celý týden vznikly, budou vyvěšeny po celé škole s popisem a zážitky všech žáků na kurzu.

5.3 Význam kurzu

Hlavním úkolem tohoto kurzu bude zaměřit se na cíle *multikulturní výchovy*, a to v oblasti vědomostní i postojové ve všech okruzích MKV. Myslím si, že v každém dítěti, které projde kurzem, zůstanou alespoň základní znalosti o minoritách. Podle mého názoru povede tento kurz dítě k zamyšlení o soužití minorit v České republice a k uvědomění, že svým jednáním mohou ovlivnit mnohé situace a bude záležet jen na žákovi, jak bude tolerantní a otevřený.

ZÁVĚR

V této práci jsem se zamýšlela nad tím, jakými způsoby lze začlenit průřezová témata do výuky, jaké možnosti toto začleňování PT nabízí pro volnočasové aktivity. V oblasti začleňování jsem z výzkumu zjistila překvapivé výsledky.

Možnosti začleňování průřezových témat do výuky jsou stále aktuálním problémem základních škol. Tato práce poukázala na shodné přístupy při začleňování PT do výuky na zkoumaných základních školách. Překvapilo mě, že více než polovině pedagogů připadalo začleňování průřezových témat do výuky problematické. Myslím si, že problém mohl být v tom, že učitelům byla ponechána příliš velká volnost realizace bez doporučení a instrukcí, na kterou nebyli připraveni. Z toho důvodu nejvíce začleňovali průřezová témata formou integrace do předmětu. Z mého pohledu jen málo učitelů pochopilo možnosti, které jim RVP nabízí, většina z nich odsoudila ŠVP jako povinnost, která nebude mít žádný přínos. Z tohoto důvodu jsem zpracovala experimentální program kurzu, který může sloužit učitelům jako námět do výuky nebo se inspirují a rozhodnou pro samostatný předmět Multikulturní výchovy. Při současném trendu pluralitní společnosti je vedení žáků k toleranci a respektu jiných etnických skupin nutná. Budu ráda, když výsledky začleňování průřezových témat do výuky se dostaví co nejdříve.

Závěrem mohu říci, že mě zpracování diplomové práce obohatilo o nové poznatky, které jistě využiji v praxi.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura:

- HÁJEK, B. a kol., *Pedagogické ovlivňování volného času*, Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1
- HERMOCHOVÁ, S., *Skupinová dynamika ve školní třídě*, Kladno Aisis o. s., 2005. 169 s. ISBN 80-239-5672-4
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy I.*, Praha Portál, 2003. 96 s. ISBN 80-7178-672-1
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy II.*, Praha Portál, 2003. 96 s. ISBN 80-7178-673-X
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy III.*, Praha Portál, 2003. 96 s. ISBN 80-7178-817-1
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy IV.*, Praha Portál, 2003. 96 s. ISBN 80-7178-818-X
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy V.*, Praha Portál, 2004. 96 s. ISBN 80-7178-874-0
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy VIII.*, Praha Portál, 2005. 96 s. ISBN 80-7178-984-4
- HERMOCHOVÁ, S., NEUMAN, J., *Hry do kapsy IX.*, Praha Portál, 2005. 96 s. ISBN 80-7178-985-2
- HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*, Praha Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5
- SRB, V. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?* Projekt Odyssea, 2007. 60 s. ISBN-978-80-87145-00-5
- HRACHOVCOVÁ, M., ZOUHAR, J., *Pomáháme při tvorbě ŠVP-vzdělávací obor Výchova k občanství.*, SPL Práce, 2007. 121 s. ISBN 978-80-7361-36-4
- KALHOUS Z., OBST O. a kol., *Školní didaktika*, Portál, 2002. 446 s. ISBN 978-80-7367-571-4
- KOLÁŘ, M., *Bolest šikanování*, Praha Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3
- KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem s pedagogickým sborem*. Brno, MU 2006. 116 s. ISBN 80-210-4063-7
- PÁVKOVÁ J. a kol., *Pedagogika volného času*, Praha Portál, 1999. 229 s. 80-7178-295-5

- PELÁNEK, R., *Příručka instruktora zážitkových akcí*, Praha Portál, 2008, 208 s. ISBN 978-80-7367-353-6
- PRŮCHA, J., *Multikulturní výchova*, Praha TRITON, 2006. 263 s. ISBN 80-7254-866-2
- SMITH, CH., *Třída plná pohody*, Praha Portál, 1994. 226 s. ISBN 80-85282-82-8
- ŠÍŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha Portál, 2001. 200 s. ISBN 80-7178-648-9
- VALENTA, J. *Pohledy. Projektová metoda ve škole i za školou*. Praha: IPOS ARTAMA ve spolupráci s STV, 1993. 61 s. ISBN 80-7068-066-0
- VERNER, P., *Mediální výchova- průřezové téma*. Albra spol. s r. o. – SPL Práce, 2007. 106 s. ISBN 978-80-7361-042-5
- VOPEL, K., *Skupinové hry pro život 1*, Praha Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-286-7
- VOPEL, K., *Skupinové hry pro život 3*, Praha Portál, 2008. 144 s. ISBN 978-80-7367-398-7
- VOPEL, K., *Skupinové hry pro život 4*, Praha Portál, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7367-519-6

Internetové zdroje:

www.czechkid.cz

<http://dum.rvp.cz/materialy/bytosti-kolem-nas.html>

[http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/multikulturni-
vychova/](http://www.multikultura.cz/multikulturni-vychova/vychozi-pojmy/multikulturni-
vychova/)

www.rvp.cz

www.rvp.cz/clanek/113

www.scio.cz

www.varianty.cz

www.vuppraha.cz

www.wikipedia.cz

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Příklady pozdravů

Příloha č. 3: Poznámky

Příloha č. 4: Příběh

Příloha č. 5: Fotografie

Příloha č. 6: Texty

Příloha č. 7: Úkoly

Příloha č. 8: Gesta a mimika

Příloha č. 9: Scénky

Příloha č. 10: Píseň

Příloha č. 11: Motivující příběh

Příloha č. 12: Obrázek

Příloha č. 13: Ukázka plánu školní družiny Veselí nad Lužnicí na rok 2009/2010

Příloha č. 14: Denní režim

Přílohy

Příloha č. 1

datum vyplnění: .....

Dotazník

Správné odpovědi zakroužkujte.

- 1) **Pohlaví:** A) muž
B) žena

- 2) **Aprobase:** .....

- 3) **Počet let praxe:** .....

- 4) **Zakroužkujte pozici, ve které na škole působíte** (může být i více variant):
A) třídní učitel 1. třídy
B) třídní učitel 6. třídy
C) koordinátor ŠVP
D) předseda předmětové komise
E) jiné
(napište).....

- 5) **Typ školy:**
A) venkovská škola plně organizovaná
B) menší město (do 10 000 obyvatel)
C) město (nad 10 000 do 50 000 obyvatel)
D) velké město (nad 50 000 do 100 000 obyvatel)
E) město nad 100 000 obyvatel

- 6) **Váš školní vzdělávací program (dále ŠVP) jste připravovali:**
A) déle než dva roky
B) méně než dva roky

7) **Práci na zařazování průřezových témat (dále PT) do ŠVP byste označil (a)**

- za:**   A) obtížnou
            B) vcelku bezproblémovou

8) **Průřezové téma Osobnostní a sociální výchova jste zapracovali formou:**

- A) integrace do jiných předmětů
B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka
C) samostatný předmět
D) jiné (např. různé kombinace)
- .....

9) **Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?**

.....
.....
.....

10) **Průřezové téma Výchova demokratického občana jste zapracovali formou:**

- A) integrace do jiných předmětů
B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka
C) samostatný předmět
D) jiné (např. různé kombinace)
- .....

11) **Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?**

.....
.....
.....

12) **Průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech jste zapracovali formou:**

- A) integrace do jiných předmětů
B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka
C) samostatný předmět
D) jiné (např. různé kombinace)
- .....

13) Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?

.....
.....
.....

14) Průřezové téma Multikulturní výchova jste zapracovali formou:

- A) integrace do jiných předmětů
- B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka
- C) samostatný předmět
- D) jiné (např. různé kombinace)

.....

15) Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?

.....
.....
.....

16) Průřezové téma Environmentální výchova jste zapracovali formou:

- A) integrace do jiných předmětů
- B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka
- C) samostatný předmět
- D) jiné (např. různé kombinace)

.....

17) Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?

.....
.....
.....

18) Průřezové téma Mediální výchova jste zapracovali formou:

- A) integrace do jiných předmětů
- B) projekty, celoškolní akce a bloková výuka

- C) samostatný předmět
- D) jiné (např. různé kombinace)

.....

19) Co považujete při práci na tomto průřezovém tématu za velmi důležité?

.....
.....
.....

20) Cokoli, co ještě chcete dodat k problematice všech průřezových témat:

.....
.....
.....

Příloha č. 2

Příklady pozdravů

Australsky: Zvednout jednu ruku a říct: „Hey!“

Česky: Potřesení si pravou rukou se slovy: „Jak se máš?“

Texasky: Podat ruku, potřásat jí a druhou rukou poklepat na rameno se slovy: „Howdy partner?“

Rusky: Objetí kolem ramen dvakrát, tzv. dvojité chruščov, se slovy: „Zdravstvuj!“

Italsky: Objetí kolem ramen s naznačenými polibky u pravé a levé tváře s pozdravem: „Ciao!“

Francouzsky: Jako příbuzní, tři naznačené polibky – vpravo, vlevo a ještě jednou vpravo – s pozdravem: „Salut!“

Čínsky: Ruce spojené dlaněmi pozvednout na prsa a hluboký úklon.

Japonsky: Hluboký úklon.

Indiánsky: Palec, ukazováček a prostředník pravé ruky na srdce a lehký úklon.

Eskymácky: Doteky nosů zprava doleva.

Příloha č. 3

Poznámky:

1. kultura = soubor výsledků tělesné a duševní činnosti utvářející lidskou společnost v oblasti vědy, umění, architektury, zvyků, tradic, hodnot apod. (Průcha, 2007, str. 46)
2. etnikum = historicky vzniklá skupina lidí, která má společný původ, jazyk, rasový typ, kulturu a obývají společné území (Průcha, 2007, str. 29)
3. národ = společenství lidí, které se hlásí ke stejné národnosti, často se překrývá s názvem etnikum (www.wikipedia.cz)
4. menšina = malá skupina osob, jež se odlišuje od většiny (www.wikipedia.cz)
5. uprchlík = člověk, který opustil svůj stát kvůli místní neutěšené situaci (Šišková, 2001, str. 31)
6. většina (majorita) = větší část lidí nebo věcí (www.wikipedia.cz)
7. cizinec = každý člověk, který nemá státní občanství daného státu (www.wikipedia.cz)
8. xenofobie = mezilidská nesnášenlivost vůči lidem z jiné země nebo neúcta k tradicím a rozdílné kultuře (www.rvp.cz)
9. rasismus = nenávisť k jedinci opodstatněná pouze jeho příslušností k jiné rase (www.wikipedia.cz)

Příloha č. 4

Příběh (Průcha, 2007. str. 234 – 235):

Jela jsem na výměnný pobyt do Holandska. Moje hostitelka mě hned první večer chtěla seznámit se svými kamarády, proto jsme zašli do nedaleké hospůdky. U stolu jsem byla já, moje hostitelka a další čtyři kamarádi. Jen co jsme dosedli, začali se ptát na základní věci, kolik je mi let, kde bydlím, co studuji, až došli k dosti soukromým dotazům, jako s kým žiji, zda jsem ve svém vztahu spokojená apod. Odpovídala jsem na půl pusy a cítila se velmi nepříjemně. Co jim do toho je, říkala jsem si v duchu a chtěla jsem být co nejdříve zpátky na pokoji.

Když jsem se vrátila do České republiky, zmínila jsem se o svém zážitku své známé a od té jsem se dozvěděla, že tím Holanďané projevují zájem o druhého, že se chtějí seznámit a vytvořit příjemnou atmosféru. Jak se tedy dívají na mě? Že jsem o ně neměla zájem?

Příloha č. 5

Fotografie

Fotografie č. 1: Španělská maminka s dítětem

Fotografie č. 2: Indické dívky před chalupou

Fotografie č. 3: Iránské děti

Fotografie č. 4: Afričtí záčci

List:

1. Čím se živí rodiče daných dětí?
2. Kolika početnou asi mají rodinu?
3. Jaké mají v rodině mezi sebou vztahy?
4. Jaké jsou hygienické a stravovací návyky dané rodiny?
5. Jaký mají postoj k přírodě?
6. Jaké hodnoty jsou pro ně v životě důležité?

Příloha č. 6

Texty (Šišková, 2001):

Vietnamci

První známou dynastií na území dnešního ..... byla dynastie Hong Bang už skoro 3000 let před naším letopočtem. Usadili se u delty Rudé řeky, kde vytvořili vyspělou kulturu doby bronzové.

Okolo roku 111 př. n. l. začalo období tisícileté čínské nadvlády, které bylo pro ..... velmi krušné. Nadvláda skončila bitvou na řece Bach Dang roku 939. V dalších staletí se stal ..... centrem kultury, státní správy, školství apod. Třikrát se ubránili nájezdu Mongolů.

V 16. století se země rozděluje na severní a jižní. Na severu vládne dynastie Trinh a na jihu Nguyen. Panovník rodu Nguyen dosáhl založení ..... republiky roku 1945. Roku 1954 byl ..... opět rozdělen na základě Ženevských dohod. Od 60. let probíhaly boje s USA až do roku 1976, kdy byla země opět sjednocena. .... patří mezi největší vývozce rýže a disponuje obrovským nerostným bohatstvím. Přitom na většině území žijí stále obyvatelé, kteří se živí lovem nebo zemědělstvím.

..... národ je typický svým lidovým charakterem a hrdostí na statečnost. Rodinné vztahy bývají velmi těsné i mezi vzdálenějším příbuzenstvím. Rodičům, učitelům a starším sourozencům se prokazuje úcta. Pravidla slušného chování je učit nezatěžovat své blízké stížnostmi. Není slušné dát druhému najevo, že se zmýlil. Chybu si sdělují šetrně nepřímou cestou. Důležitou hodnotou je vzdělání, kdy rodina utratí veškeré našetřené finance za vzdělání svého dítěte. Pohostinnost je jedna ze základů slušného chování. Na jídlo si vyhrazují i tři hodiny. Pokud někdo mlaská nebo řihá, vyjadřuje tím pochvalu a spokojenost hostiteli.

V chování ..... je mnoho odlišností. Úsměv neznamená jen radost, humor, veselost, ale i zmírnění nepříjemné situace, omluvu. Líbání na veřejnosti je ve ..... nepřipustné. Pohlazení je jen výsadbou rodičů. Přímý pohled do očí vyjadřuje domýšlivost. .... se chovají umírněně a hádky či hlasité diskuze jsou pro ně nepřipustné. Rodiče vedou své děti k úctě ke své vlasti.

Ukrajinci

K názvu své národnosti se přihlásili až na konci 19. století, předtím byli označováni jako Rusíni. Větší skupiny občanů ..... se v České republice začali objevovat již v 16. století. Byli to většinou studenti nebo žoldáci, kteří byli najímáni jako kozáci proti Turkům. Po připojení území Halič a Bukovina k habsburské monarchii se počet ..... v českých zemích zvýšil. Za první světové války přišel do Čech velký proud civilních uprchlíků právě z tohoto území.

Na sklonku 19. století zde vznikl první ..... spolek. Poté, co se snažili na počátku 20. let 20. století získat nezávislost, byli po nezdařeném boji pronásledováni, a proto hledali útočiště v Čechách. Zaměstnání zde našli jako dělníci nebo drobní živnostníci, dokonce i jako významní vědci. Československý stát v těchto letech podpořil zájmy uprchlíků z ..... zakládáním jejich vysokých škol. Většina emigrantů zde získala československé státní občanství a díky svým rodinám a pracovnímu úsilí se lehce sžili s českým prostředím.

Situace ..... se velmi zhoršila za 2. světové války, kdy byly všechny jejich spolky zrušeny a velká část škol uzavřena. Kvůli prosazování nezávislého ..... státu bylo mnoho studentů a jiných činitelů vězněni v pankrácké věznici a v Terezíně.

Po obsazení Československa rudou armádou se jejich situace ještě více zhoršila, proto většina emigrovala do USA. Byla jim odepřena možnost založit si svou kulturní organizaci.

Svého dosáhli až po roce 1990, kdy vzniklo Sdružení ..... . Tito emigranti se převážně stali českými občany.

Po roce 1989 přichází do Čech nová skupina ..... kvůli jejich nelichotivé ekonomické situaci. Jsou zde zaměstnání jako dělníci nebo podnikají, ale nesnaží se získat české státní občanství.

Základní hodnoty ..... nejsou téměř vůbec odlišné od našich hodnot. Stojí za zmínku jen vyšší míra národní hrdosti, někdy až nereálná, ať už díky osobnostem, dílům nebo historickým událostem.

Zvyky a tradice souvisejí s významnými církevními svátky a s výraznými osobnostmi národní minulosti.

Po rozpadu SSSR se soužití Čechů s ..... zkomplikovalo. S příchozími ..... dělníky je spojen nárůst kriminality a strach o svou bezpečnost. Toto je bohužel přenášeno i na původní ..... občany, kteří s tímto jevem nemají vůbec žádnou souvislost.

Romové

Z Indie odešli již v 10. století a do Evropy se dostali až ve 13. století. Na tomto kontinentě byli vítáni, poněvadž byli vyhlášenými zvěrolékaři, léčiteli a uměli předpovídat budoucnost. Protože vedli kočovný život, byli považováni za kajícíky, kteří svým putováním musejí odčinit své hříchy.

Církev je brzy začala pronásledovat kvůli čarodějnictví. Stát začal s pronásledováním také kvůli konkurenci a krádežím. Jen v jihovýchodní Evropě se trvale usazovali. V ostatních zemích byli vyháněni pod hrozbou trestu smrti. V 18. století se snažily jiné státy o násilné přetvoření jejich kultury a sžití s danými obyvateli.

Nejhorší situaci zažili ve 2. světové válce, kdy byli ..... posíláni do vyhlazovacích táborů.

Teprve od 90. let dvacátého století dochází ke změnám, které přinášejí ..... základní politická práva a povinnosti a jsou uznáni jako národnostní menšina.

Mezi jejich největší hodnoty patří život a jeho zachování a pokračování. Přísllovečná je pro ně láska k dětem, které jsou velice hýčkány. V jejich společnosti záleží na tom, z jaké rodiny pochází a ne jaké mají vzdělání, postavení, majetek nebo profesi. Tomu pak projevují úctu.

Součástí slušného chování je úcta ke starším, zdvořilost, pohostinnost a solidarita. Přihřívané jídlo považují za nečisté, nebo pokud spadly na zem nebo spadl do jídla vlas. Vysoko v hodnotovém žebříčku jsou také peníze, které jsou důležité pro přežití. Budoucnost má pro ..... malou hodnotu, důležitá je přítomnost.

V dnešní době se tradiční kroje začínají podobat oblékání ostatního obyvatelstva. Ženy upřednostňují pestré oblečení a muži tmavší. Když padne ostuda na jednoho z rodiny, padne ostuda na celou rodinu.

Nemají vlastní tradiční svátky, křesťanské svátky slaví s ostatním obyvatelstvem. V současné době se zvyky a tradice mezi mladými Romy stírají. Je zde snaha o znovuzavedení tradic a zvyků.

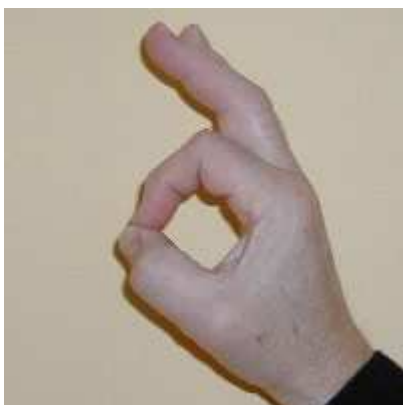
Příloha č. 7

Úkoly:

1. Napište, jaké rasy existují, a ke každé napište alespoň 2 zástupce.
2. Vymyslete příběh čaje, který se dostal až do vašeho šálku.
3. Odhadněte, kolik kultur na světě existuje (v řádech tisíců).
4. Jaké hodnoty uznávají Rómové?
5. Seřad'te jazyky, kterými se ve světě mluví od nejpoužívanějšího po nejméně používaného: anglicky, arabsky, hindsky/urdu, mandarínskou čínštinou, rusky, španělsky, ostatní jazyky.
  - 1)
  - 2)
  - 3)
  - 4)
  - 5)
  - 6)
  - 7)
6. Za jakým cílem přišli Ukrajinci do České republiky?
7. Vymyslete a pak pantomimicky sehraje'te scénku, kde se objeví jedna z nejtypičtějších vlastností Čecha.
8. Který národ je typický svou pohostinností?

Příloha č. 8

Gesta a mimika (<http://www.mkc.cz/cz/gesta-a-mimika.html>)

- "OK"; "Všechno v pořádku" (severní Amerika, Evropa)
- sexuální urážka (Řecko, Turecko)
- "Ty nulo!"; něco bezvýznamného nebo bezcenného (Belgie, Francie, Tunisko)
- peníze (Japonsko)
- "O čem to mluvíš?" (Itálie)
- "Ty žvanilko??!" (střední Amerika)

- "Přísahám." (Španělsko)
- "Výtečné"; "Lahodné" (střední Evropa, zvláště Francie)

- "Ty blázníš!" (celosvětově)
- "Ty jsi inteligentní / to je inteligentní." (Evropa, severní a jižní Amerika)
- "Mám nápad." (Francie)

- "OK" (celosvětově)
- muž; pět (Japonsko)

- "Jsem unavený." (Evropa)
- "Nudím se." (celosvětově)

- "Jsi blbec!" (celosvětově)
- "Velmi se soustředím." (celosvětově)
- "Jsi lhář." (Saudská Arábie)

- "Nemám ho rád." (Rusko)
- "Je to rozmazlenec." (Itálie)
- "Nenavázej se do mě!" (Saudská Arábie)

- "Já vím své." (anglofonní a italskofonní oblasti)
- "Dávej si pozor!" (Itálie)
- "Jsi slídil!" (Velká Británie, zvláště Wales)
- "Je mazaný." (jižní Itálie)

Příloha č. 9

Scénky:

1. David si přivedl na návštěvu k rodičům svého kamaráda Georga z Anglie. Hned při vstupu, pronese maminka Davida: „Nezouvejte se, prosím.“ George tedy zůstane obutý po celou dobu návštěvy, čímž si vyslouží zamračené pohledy maminky.
2. Přivedeš na oběd svého vietnamského kamaráda. Oběd je výborný, proto si vietnamský kamarád velmi pomlaskává a hned po obědě hlasitě řhne. Vyslouží si tím velmi znechucené pohledy rodičů.
3. Jedna vietnamská dívka přišla za svým učitelem, dala mu jablko a moc se u toho smála. Ostatní spolužáci se na ni nevěřičně dívali.
4. Učitel přijde do hodiny celý v černém. O přestávce za ním přijde rómská dívka a popřeje mu upřímnou soustrast. Ostatní žáci se začnou smát. Zmatená dívka neví, co si má myslet.

Příloha č. 10

Kapitán John Brown

Černý muž pod bičem otrokáře žil,
černý muž pod bičem otrokáře žil,
černý muž pod bičem otrokáře žil,
kapitán John Brown to zřel.

Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
kapitán John Brown tožřel.

[:Sebral z Virginie černých přátel šik,:]
sebral z Virginie černých přátel šik,
prapor svobody pak zdvih'.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
prapor svobody pak zdvih'.

3. [: V čele věrných město Harper's Ferry jal, :]
v čele věrných město Harper's Ferry jal,
právo vítězí a čest.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
právo vítězí a čest.

4. [: Hrstka statečných však udolána jest, :]
hrstka statečných však udolána jest,

kapitán John Brown je jat.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
kapitán John Brown je jat.

5. [: Zvony Charlestonu z dále temně zní, :]
zvony Charlestonu z dále temně zní,
Johnův den to poslední.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
Johnův den to poslední.

6. [: John Brown mrtev jest a jeho tělo tlí, :]
John Brown mrtev jest a jeho tělo tlí,
jeho duch však kráčí dál.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
jeho duch však kráčí dál.

7. [: Kráčí dál a v košili se třepotá, :]
kráčí dál a v košili se třepotá,
je mu zima veliká.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
je mu zima veliká.

8. [: Jeho kosti byste marně hledali, :]
jeho kosti byste marně hledali,
černoši je sežrali.

R: Glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
glory, glory, haleluja,
černoši je sežrali.

Motivující příběh

V páté třídě základní školy byl mimořádně nadaný chlapec, až nekriticky oblíbený mezi žáky a učiteli. Měl samé jedničky, přestože v mnoha předmětech tomu jeho výkon neodpovídal. Tento idol měl ve zvyku testovat „kravatou“ každého chlapce, aby zjistil, jestli je silnější. Téměř vždy vyhrál, když však dvakrát prohrál, měl k vítězům silný respekt. Různými žertíky testoval i dívky.

Po pololetí přišla do třídy nová dívka. Byla trochu zvláštní, nápadně se bála. Při chlapcových testících se lekala a brzy se rozplakala. To byla voda na mlýn pro našeho baviče. Svoje nápady začal s hravou lehkostí vylepšovat a strach dívky se stupňoval. Když jí trapič říkal, že ji strašně zbije a trochu jí to naznačil, začala se třást strachy. Tato hra se líbila tak, že se do ní zapojila celá třída. Jednou, když se začalo opět hrát, chlapec hned zpočátku přitvrdil. Dívka dostala pár štulců a potom do ní strčil, až spadla na zem. To už pomáhalo dalších pět kamarádů, kteří začali do dívky kopat a křičet, že ji ukopou k smrti. Dívka se svíjela strachy a skučivě naříkala a prosila o milost. Většina ostatních žáků se přidala, tančili kolem ní a řičeli vzrušením – i ti mírnější a prospěchově nejlepší!

Přinejmenším jeden žák však byl hrůzou ohromený, vůbec nechápal, co se děje. Viděl jako ve snu, jak všichni tančí kolem naříkajícího člověka... A život běžel dál. Pouze ta ustrašená dívka už nikdy nedorazila do školy. Příští rok, když přišla nová dívka, se situace opakovala.

Obrázek:

Příloha č. 13

Ukázka plánu školní družiny Veselí nad Lužnicí na rok 2009/2010

PLÁN ŠKOLNÍ DRUŽINY	2009/2010	Veselí nad Lužnicí
ZÁŘÍ: Téma měsíce: ZDVOŘILOST A SLUŠNOSTI		
Sportovní trojboj na školním dvoře – švihadlo, kroužky, kuželky		
ŘÍJEN: Téma měsíce: ZÁKLADY HYGIEN. NÁVYKŮ, PRAVIDLA STOLOVÁNÍ		
Beseda s vedoucí školní stravovny, Výzdoba areálu ŠD – podzim, Týden knihoven		
LISTOPAD: Téma měsíce: KAMARÁDSKÉ VZTAHY		
Módní přehlídka se soutěžemi		
Zdobení perníčků (výtěžek z prodeje věnován na konto adventních koncertů)		
PROSINEC: Téma měsíce: SKROMNOST, STÁLOST		
Výzdoba areálu ŠD – zima, Vánoce, Čertovská show		
Vánoční pouť – soutěže, nakupování odměn, stromeček, koledy		
LEDEN: Téma měsíce: DISCIPLÍNA A PÍLE PŘI PRÁCI		
Výroba dárků k zápisu do 1. třídy, Pěvecká soutěž DO-RE-MI		
Týden zdravého životního stylu – otužování – návštěva bazénu		
ÚNOR: Téma měsíce: TOLERANCE VŮČI JINÉMU ZPŮSOBU MYŠLENÍ		
Maškarní karneval (masopust) – soutěže, Samotář – turnaj		
BŘEZEN: Téma měsíce: TOUHA PO VĚDOMOSTECH		
Beseda s kronikářem města p. Jelínkem		
Povídám, povídám pohádku – hry, soutěže v ŽK, Výzdoba areálu ŠD – jaro		
DUBEN: Téma měsíce: ROZVÍJENÍ Kladného vztahu k přírodě		
Den Země – soutěže, kvízy, tajenky, Rej čarodějnic – soutěže		
Beseda s Policií		
KVĚTEN: Téma měsíce: PÉČE O ZDRAVÍ		
Turnaj v kuželnkách, Hula-hula – kroužení obručí, Dopravní olympiáda		
Olympiáda mladých zdravotníků		
ČERVEN: Téma měsíce: PREVENCE DĚTSKÝCH ÚRAZŮ		
Den dětí – malování na chodníku, Sportovní olympiáda, Projekt ŠD – HRUŠTEJN VII.		

Příloha č. 14

Denní režim kurzu:

7:30	Budíček
7:30 – 7:40	Rozcvička
7:40 – 8:00	Ranní hygiena
8:00 – 9:00	Snídaně
9:00 – 9:30	Úklid a příprava na program
9:30 – 11:30	Dopolední program
11:30 – 12:00	Osobní volno
12:00 – 12:30	Oběd
12:30 – 14:00	Polední klid
14:00 – 16:00	Odpolední program I.
16:00 – 16:30	Svačina
16:30 – 18:30	Odpolední program II.
18:30 – 19:30	Večeře
19:30 – 20:00	Osobní volno
20:00 – 21:00	Večerní program
21:00 – 21:30	Večerní hygiena
21:30	Večerka

- příjezd v neděli večer, odjezd v sobotu ráno